

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ «ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»
ΕΤΟΣ 39ο • ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 156-157 • ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2016 • ISSN 1106-2118

Σύμμεικτα

Διάφορα άρθρα & μελέτες του Στέργιου Αποστόλου για τη Νάουσα και τον λοιπό Ελλαδικό χώρο (Β' Τόμος)

Η έκδοση περιλαμβάνει όλες τις μελέτες και τα άρθρα τα οποία ο Στέργιος Σπ. Αποστόλου έγραψε από το 1992 και εντεύθεν και αποτελεί σημαντική συμβολή στον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας για τη Νάουσα και το ιστορικό παρελθόν της, καθώς συνοδεύεται από πληθώρα πηγών αλλά και πλούσια βιβλιογραφία, κάτι που χαρακτηρίζει, άλλωστε, το σύνολο της προσπάθειας του Ναουσαίου συγγραφέα.

σελίδες 442, τιμή 15€

ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ
ΒΕΡΟΙΑΣ

50 ΧΡΟΝΙΑ
ΛΥΚΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΝΑΟΥΣΑΣ

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΣΙΤΣΗ
ΟΙ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑΚΕΣ ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΤΟ 1961
ΤΟΥΡΚΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΤΟ 1938

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΜΟΥ

Μια ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα αφήγηση του για πέντε τετραετίες Δημάρχου Νάουσας, που φωτίζει πολλές πτυχές της σύγχρονης ιστορίας της πόλης, αλλά και της Ελλάδας γενικότερα.

σελ.: 318, τιμή: 10€

ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΕΡΜΙΟΥ

Συλλογή χειρογράφων των πρωταγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή του Βερμίου και ειδικότερα στη Νάουσα κατά την περίοδο 1904-1908. Τα έγγραφα αφορούν γεγονότα και πρόσωπα που εμπλέκονται στη διεξαγωγή του αγώνα.

σελ.: 512, τιμή: 20€

ΕΠΙΜ. ΚΩΣΤΑ ΛΑΠΑΒΙΤΣΑ

ΙΣΧΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Συλλογή επιστημονικών μελετών που αφορούν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος η πόλη της Νάουσας που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην καπιταλιστική ανάπτυξη.

σελ.: 260, τιμή: 15€

ΦΙΛΩΤΑ ΑΔΑΜΙΔΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΑΓΩΝΩΝ

Η ζωή και η δράση του μαχητή τεσσάρων πολέμων Φιλώτα Αδαμίδη (Καπετάν Κατσώνη). Στο ερώτημα: «υπήρχε άλλη διέξοδος», ύστερα από προσωπικές εμπειρίες και ιστορικά γεγονότα, ναι υπήρχε: ειρηνική, πολιτική, δημοκρατική, κοινοβουλευτική.

σελ.: 328, τιμή: 10€

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΗΣ ΤΟ 1822

(ΚΑΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Δ. ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ)

σελ.: 270, τιμή: 10€

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ

ΝΑΟΥΣΑ 1906-1922 (Α' ΜΕΡΟΣ)

Ιστορικά γεγονότα και η γενική επικρατούσα κατάσταση στη Νάουσα κατά την περίοδο 1906-1922 με βάση το διασωθέν πρωτογενές υλικό από τους κώδικες της ορθόδοξου ελληνικής κοινότητας της Νάουσας.

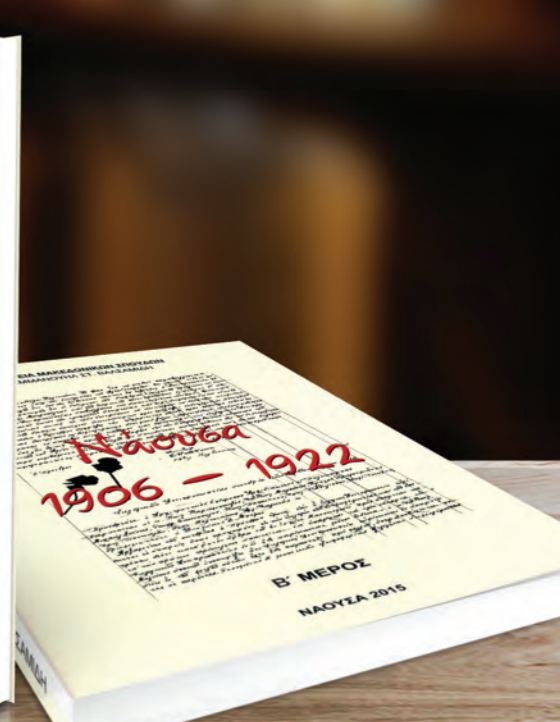
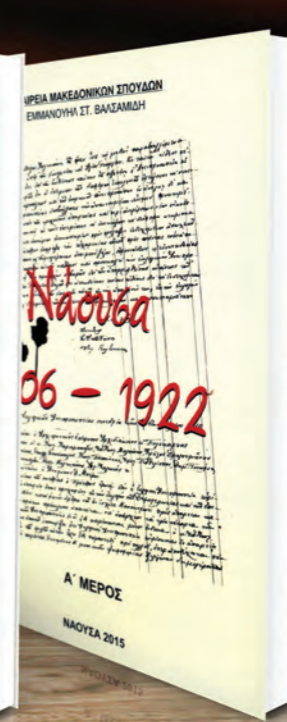
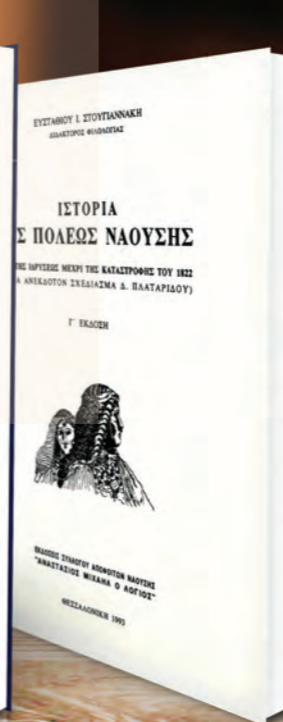
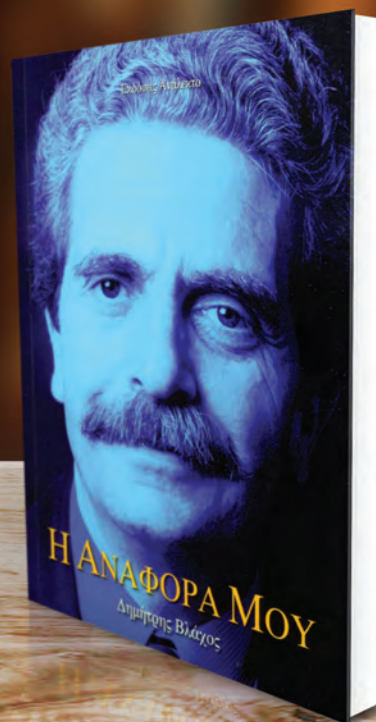
σελ.: 352, τιμή: 10€

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ

ΝΑΟΥΣΑ 1906-1922 (Β' ΜΕΡΟΣ)

Ιστορικά γεγονότα και η γενική επικρατούσα κατάσταση στη Νάουσα κατά την περίοδο 1906-1922 με βάση το διασωθέν πρωτογενές υλικό από τους κώδικες της ορθόδοξου ελληνικής κοινότητας της Νάουσας.

σελ.: 352, τιμή: 10€

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»
ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ
ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ
Ο ΛΟΓΙΟΣ»

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2016
Ετος 39ο - Τεύχος 156-157
Αριθμός ISSN: 1106 2118

ΙΔΡΥΤΕΣ
Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας
(†) Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ
Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας
«Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»

ΕΚΔΟΤΗΣ
Αλέξανδρος Οικονόμου, Πρόεδρος Δ.Σ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Αλέξανδρος Οικονόμου
Ευγενία Ζάλιου
Πέτρος Στοΐδης
Δημήτρης Πάζος
Ελισάβετ Χατζημαλούση-Ρούκαλη
Δήμητρα Τζάκη-Μπεσλίκια
Θεόδωρος Ζιώτας

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ART DIRECTOR
Δημήτρης Πάζος

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ
Καρανάτσιου 2, 59200 Νάουσα, τηλ.
2332 400074, 6974 099140

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος
τηλ.: 23310 60331

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
ΗΛΚΟΣ Φ. - ΡΑΛΛΗΣ Κ. & ΣΙΑ Ο.Ε.
3ο χλμ. Νάουσας - Σ.Σ. Νάουσας
Τηλ. & Fax: 23320 41319

*Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν
φέρει καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κεί-
μενα που δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο
υπογράφων το κείμενο.*

ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ,
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ (& ΜΕΣΩ E-BANKING)
Αλέξανδρος Οικονόμου
Καρανάτσιου 2, Νάουσα, ΤΚ 59200,
τηλ.: 2332 400074, 6974 099140
ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡ. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ (IBAN):
GR38 0140 5160 5160 0200 2004 248
ALPHA BANK

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ
104360 - ISSN 1106-2118
Περιοδικά και βιβλία αποστέλλονται ταχυδρομικά
με αντικαταβολή. Είναι διαθέσιμα όλα τα παλιά
τεύχη του περιοδικού για να συμπληρώσετε εν-
δεχομένως τις ελλείψεις σας.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Ναουσαία στον αργαλειό. Φωτό: ©Ευ.
Πατρώνας - Αρχείο ΛΕΝ. Επεξεργασία-
εικονογράφηση: Δημήτρης Πάζος

Τεύχος Νο 156-157 Περιεχόμενα

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2016

σελίδα
26*

04 Editorial

05 Εν συντομία-Πολιτιστικά και άλλα...

14 Ευάγγελου Χεκίμογλου, Ευφροσύνης Ρούπα Επιχειρηματικές οικογένειες Ναουσαίων στη Θεσσαλονίκη: Οικογένεια Τσίτση

20 Γιάννη Χρυσάφη Η εξόντωση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης στην Κατοχή. Η περίπτωση των Ιταλοεβραίων

26* Βάσως Μπαίτση Πενήντα χρόνια του Λυκείου των Ελληνίδων Νάουσας

32 Δήμητρας Τζάκη «Των ελλήνων οι κοινότητες. Νάουσα. Η Δημογεροντία»

38 Θεόδωρου Ζιώτα Τούρκοι δημοσιογράφοι στη Νάουσα το 1938

42 Γιάννη Μοσχόπουλου Η απελευθέρωση του Γιδά από τους Γερμανούς

44 Νίκου Σπάρτση Πού είναι η Παλιονιάουστα;

47 Ελένης Δροσίδου Πήγιν ιφχαριστιμένους (σε ιδίωμα τοπικό)

48 Στέργιου Αποστόλου Οι επεισοδιακές συναυλίες του Μίκη Θεοδωράκη στη Νάουσα το 1961

57 Λάζαρου Τέμμα Μικρές ιστορίες...

58 Κατερίνας Λυσιμάχου-Πολυχρονίδου «Οι δυο αδελφές» (διήγημα)

Τον Νοέμβρη, οι αρχαίοι, λέει, ημών πρόγονοι γιόρταζαν τα μαιμακτήρια για να εξευμενίσουν το Δία, έτσι ώστε να αποσυρθεί ως Νεφεληγερέτης προς χάριν του μεθυστή. Μια τέτοια ευμένεια ζούμε το πρώτο τουλάχιστον 20ήμερο του φετινού Νοεμβρίου, τα καζάνια καλά κρατούν και οι ηλιόλουστες μέρες κάνουν κάπως πιο ανεκτές τις επιβαρύνσεις, πετρέλαιο καυσόξυλα κλπ., των υποθηκεύσεων.

Γιατί η χώρα μπορεί να πλέει στο φως, αλλά είναι σε καθεστώς υποθήκευσης εδώ και έξι χρόνια. Και κάποιες επείγουσες αναταράξεις στο μηνολόγιο του Νοεμβρίου φαντάζουν παράταιρες και δεν σηκώνουν τρίχα πλέον συγκίνησης. Γιατί εδώ και έξι χρόνια όλα μετριούνται με οικονομικούς όρους και οικονομικές υποχρεώσεις.

Λέξεις, στοιχεία της πολιτιστικής μας ταυτότητας, όπως πολίτης, φρόνημα, ήθος, τιμή, λόγος, ανεξαρτησία, ελευθερία, αυτονομία είναι κενές περιεχομένου κι ας δηλώνουν τις αξίες εκείνες που στέριωσαν την ελληνικότητα και μας οδήγησαν σε κάθε μικρό και μεγάλο βήμα της εθνικής, αλλά και της τοπικής μας ιστορίας.

Και λέμε και της τοπικής, διότι πράγματι υπήρξε στην πόλη μας, όπως και σε άλλες ανά την Ελλάδα κατά την σύγχρονη ιστορία της, μια επο-

χή, πριν το συγκεντρωτικό τέρας της γραφειοκρατίας πάρει το πάνω χέρι με τα γνωστά αποτελέσματα, που, εκτός των άλλων, η τοπική αυτοδιοίκηση ήταν αυτό που λέει η λέξη αυτοδιοίκηση και η πόλη ήταν αυτόνομη. Είχε δηλαδή την ελευθερία να αποφασίζει τα του οίκου της. Μια εποχή που οι Γενικές Συνελεύσεις των ενοριών είχαν το δικαίωμα να αποφασίζουν ποιους θα εξαιρέσουν από το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

«Ο οικονομισμός είναι πολύ φτωχός για να ερμηνεύσει τον άνθρωπο και πολύ φτωχότερος για να δημιουργήσει πολιτισμό»...

Υπήρξαν μάλιστα περιπτώσεις που αποκλείστηκαν από τα κοινά επιφανείς πολίτες και επίδοξοι αντιπρόσωποι του λαού της Νάουσας, επειδή αθέτησαν τις προφορικές, άκουσον, υποσχέσεις τους για δωρεές προς την κοινότητα ή ήσαν ασύδοτοι στην άσκηση των καθηκόντων που τους είχαν ανατεθεί (Βαλσαμίδης Νάουσα 1906-1922, Τόμος Α και Β).

Στο παρόν τεύχος έχουμε την τιμή να παρουσιάσουμε συνολικά το τετρά-

τομο έργο του Μ.Βαλσαμίδα για τη Νάουσα από το 1892-1927 με αφορμή την παρουσίαση του τελευταίου τόμου «Των Ελλήνων οι κοινότητες. Νάουσα. Η Δημογεροντία». Μια εποχή που όπως λέγαμε πιο πάνω υπήρξε και θα μπορούσε σήμερα κατά κάποιον και με όρους αισιοδοξίας πάντα, να γίνει οδηγός για το μέλλον.

Επισημαίνουμε επίσης τις πολιτιστικές εκδηλώσεις του τόπου από τους πολιτιστικούς συλλόγους, οι οποίοι και αποτελούν τη μαγιά μιας εν δυνάμει αναβίωσης του κοινοτικού πνεύματος που τόσο έχουμε ανάγκη στις παρούσες συνθήκες και το σχετικό άρθρο της κ. Μπάιτση για τα 50 χρόνια του Λυκείου Ελληνίδων. Τις επεισοδιακές συναυλίες του Μίκη Θεοδωράκη στην πόλη μας το 1961 από τον Στέργιο Αποστόλου. Την επίσκεψη Τούρκων Δημοσιογράφων στην πόλη μας το 1938 επί Μεταξά, που ξέθαψε ο Θεόδωρος Ζιώτας από εφημερίδες της εποχής. Την ιστορία της οικογένειας Τσίτση των Ευφροσύνη Ρούπα και Ευάγγελου Χεκίμογλου. Την απελευθέρωση του Γιδά από τους Γερμανούς το 1943 του Γιάννη Μοσχόπουλου, όπως και το κείμενο του Γιάννη Χρυσάφη «Η εξόντωση των εβραίων της Θεσσαλονίκης», ένα κείμενο για την πιο μαύρη σελίδα στη σύγχρονη ιστορία της συμπρωτεύουσας. Καλή ανάγνωση.

εν συντομία

Πολιτιστικά και άλλα...

Εκείνο που μπορεί εύκολα να χαρακτηρίσει το φετινό καλοκαίρι ήταν η πληθώρα, έως υπερβολής, των φολκλορικών εκδηλώσεων των συλλόγων, σε πόλεις και χωριά της περιοχής μας, που συνοδεύονταν μάλιστα και από βαρύγδουπους τίτλους, όπως Πανελλήνιο Αντάμωμα τάδε και Διεθνές φεστιβάλ δείνα! Και φαίνεται ότι αυτού του είδους οι εκδηλώσεις αρέσουν στον κόσμο, που έρχεται να χειροκροτήσει τα δικά του παιδιά, αλλά μια αυτοσυγκράτηση και κυρίως μια πιο ευφάνταστη αντιμετώπιση της παράδοσης από πλευράς των διοργανωτών δεν θα ήταν άσχημη, στο μέλλον τουλάχιστον! Γεγονός που κάποιοι σύλλογοι της Νάουσας το έχουν επιχειρήσει με επιτυχία εδώ και καιρό, δημιουργώντας θεματικές παραστάσεις φολκλορικού πάντα χαρακτήρα.

Δράσεις Ανάγνωσης και Δημιουργικότητας στη Δημοτική βιβλιοθήκη

Καλοκαιρινές Δράσεις Ανάγνωσης και Δημιουργικότητας διοργάνωσε με ιδιαίτερη επιτυχία ο Δήμος Νάουσας - Δημοτική Βιβλιοθήκη, συμμετέχοντας στο πανελλαδικό πρόγραμμα της Εθνικής Βιβλιοθήκης Ελλάδας - μαζί με άλλες 125 Δημοτικές και Δημόσιες βιβλιοθήκες - με θέμα «Γίνε εξερευνητής του κόσμου». Το Κ.Δ.Α.Π. συμμετείχε μέχρι τη λήξη του προγράμματος με πρωτότυπες και ευφάνταστες δημιουργίες, με τις υπεύθυνες παιδαγωγούς τις Καλλιόπη Στάνιου και Έλενα Μίχου. Τριάντα δράσεις συνολικά ανέλαβε να πραγματοποιήσει η Δημοτική Βιβλιοθήκη (16/6 - 16/9), η κάθε μία από τις οποίες αποτελεί ένα αυτόνομο project με αφετηρία την ανάγνωση ενός βιβλίου ή κειμένου και στην συνέχεια την δημιουργία εργαστηρίων κατασκευών, φωτογραφίας, ζωγραφικής, αφήγησης, αρχιτεκτονικής, δημοσιογραφίας, παιχνιδιών μνήμης κ.λπ. Η συμμετοχή των παιδιών και των γονέων τους υπήρξε χωρίς προηγούμενο!

.....

2ο Πανναουσαϊκό Αντάμωμα στο Αγγελωχώρι

Για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά διοργανώθηκε το Πανναουσαϊκό Πολιτιστικό Αντάμωμα στο γήπεδο του Αγγελο-

χωρίου, αυτήν τη φορά. Με τις εκδηλώσεις αυτές δίνεται η δυνατότητα στα μέλη των πολιτιστικών συλλόγων να γνωριστούν μεταξύ τους, να συνεργαστούν και ν' ανταλλάξουν ιδέες και εμπειρίες, καλλιεργώντας παράλληλα την ευγενή άμιλλα, με σκοπό την αναβάθμιση των δράσεών τους. Συμμετείχαν συνολικά 20 πολιτιστικοί σύλλογοι από τη Νάουσα και τα δημοτικά διαμερίσματα, σ' ένα πρόγραμμα με κοινή μουσική και παράλληλες κυκλικές χορογραφίες από τους χορευτές των λαογραφικών συγκροτημάτων σε όλη την έκταση του γηπέδου, που δημιούργησαν μια εντυπωσιακή ατμόσφαιρα χρωμάτων και κίνησης σε παραδοσιακούς ρυθμούς.

.....

«Νάουσα... Φιλόξενη γη» από την «Αράπιτσα»

Μια πολύ όμορφη παράσταση - αφιέρωμα στους χο-

ρούς της περιοχής μας, με τίτλο “Νάουσα ... φιλόξενη γη”, παρουσίασε ο όμιλος “ΑΡΑΠΙΤΣΑ”. Το πρόγραμμα περιλάμβανε χορούς και τραγούδια της Νάουσας, χορούς από την Αργυρούπολη του Πόντου, χορούς των Βλάχων καθώς και χορούς του Στενημάχου, των Μονοσπίτων και των χωριών του κάμπου. Ευχάριστη έκπληξη η συμμετοχή του Πολιτιστικού Συλλόγου Ροδοχωρίου “Οι Κομνηνοί”, που παρουσίασε το δρώμενο των Μωμόγερων. Τη γενική επιμέλεια της παράστασης είχε ο χοροδιδάσκαλος Γιώργος Πίπιλας. Έπαιξαν οι μουσικοί: Βαγγέλης Ψαθάς (ζουρνάς, κλαρίνο, καβάλι), Πασχάλης Καρβουνάρης (κορνέτα), Νίκος Μούτσελος (γκάιντα), Βαγγέλης Ψαθάς (νταούλι - ακορντεόν), Πάνος Ζηκίδης (ακορντεόν), Μπάμπης Λαζαρίδης (ποντιακή λύρα), Στέφανος Ζαχαριάδης (νταούλι). Τραγούδι: Λίλιαν Μούτσελου, Αθηνά Πέιου, Αντώνης Καραφούσιας.

.....

Παράσταση της Σχολής Κλασικού και Σύγχρονου Χορού της Εστίας Μουσών

Με μια ιδιαίτερα ποιοτική παράσταση κλασικού και σύγχρονου χορού ολοκληρώθηκε για φέτος μια ακόμη γόνιμη χρονιά στο Δημοτικό Ωδείο. Είναι έκδηλη, κρίνοντας εκ του αποτελέσματος, η υψηλού επιπέδου ουσιαστική παιδεία που παρέχεται στη σχολή μπαλέτου τα τελευταία χρόνια με τη συνδρομή των διδασκουσών Ξανθίππης Παπαδοπούλου και Φρίντας Αντύπα. Στην παράσταση που πραγματοποιήθηκε στο κατάμεστο Δημοτικό Θέατρο συμμετείχαν δίνοντας τον καλύτερο εαυτό τους οι παρακάτω - κατά αλφαβητική σειρά- μαθήτριες και μαθητές: Αγαΐτση Μαρία, Βάντση Μαίρη, Γεωργάκη Ανίτα, Δάιου Αγγελική, Δαλαμάρα Έλενα, Καραγιάννη Ευαγγελία, Καραλή Γεσθημανή, Καραλή Παναγιώτα, Καρατρούπκου Μυρτώ, Καρατσιώλη Έλλη, Κασαμπά Βασιλένια, Κολοβού Ειρήνη, Λαφάρα Κατερίνα, Μάη Στεφάνια, Μακρίδου Πασχαλίνα, Μανουηλίδου Όλγα, Μάρκου Αντωνία, Μάρκου Εύη, Μάρκου Κωνσταντίνα, Μαυρίδου Χριστίνα, Μπαβέλη Ανδριάννα, Μπαβέλη Βίβιαν, Μπίρτση Άντα, Νταβόρα Δήμητρα, Ορδουλίδης Αλέξανδρος, Ορδουλίδης Φίλιππος, Ορδουλίδου Αρετή, Παπά Ελισάβετ, Παπαγιάννη Στέλλα, Ράγγα Κρυσταλία Σιδηροπούλου

Αγγελική, Σιδηροπούλου Δήμητρα, Σίνου Στεφάνια, Σιδηροπούλου Σταυρίλια, Τάσινα Αναστασία, Τενεδιού Ελισάβετ, Τζιώνα Ελένη, Τζιώνα Θωμαή, Τσαρτσάνη Αθηνά, Τσαρτσάνη Δήμητρα, Τόμτση Ελισάβετ.

.....

Γιορτή κερασιού στο Ροδοχώρι

Άλλη μια γιορτή κερασιού αποτελεί πλέον παρελθόν για τον Πολιτιστικό σύλλογο Ροδοχωρίου ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ και οι εντυπώσεις που άφησε μόνο θετικές μπορούν να χαρακτηριστούν και για τις δύο μέρες που διήρκεσε. Στο διήμερο των εκδηλώσεων συμμετείχαν τα χορευτικά τμήματα του συλλόγου Ποντίων Έδεσσας “Άγιος Θεόδωρος Γαυράς”, το χορευτικό τμήμα Ροδοχωρίου, ο Όμιλος Γενίτσαροι και Μπούλες και οι Μωμόγεροι Ροδοχωρίου. Κάθε βραδιά έκλεινε με ξέφρενο γλέντι μέχρι πρωίας!

.....

ΡοδακΟΙΝΟγνωσία από το σύλλογο «ΜΙΕΖΑ»

Συνδυασμό προβολής των αρχαιοτήτων της περιοχής, της τοπικής αγροτικής παραγωγής (ροδάκινο, κρασί) και της χορευτικής παράδοσης του τόπου, χαρακτήρισε ο πρόεδρος του πολιτιστικού συλλόγου Κοπανού «Μιέζα» κ. Δημητριάδης, τις εκδηλώσεις της 1ης ΡοδακΟΙΝΟγνωσίας που πραγματοποιήθηκαν στις αρχές Αυγούστου, για ένα τριήμερο, στο Εμπορικό Κέντρο του Κοπανού. Ο κ. Δημητριάδης τόνισε ότι η «Μιέζα» έδωσε δείγματα γραφής της δράσης της, με τις επιτυχημένες εκδηλώσεις «Εξιστορώ» που πραγματοποίησε την περασμένη άνοιξη, θέτοντας ως στόχο των νέων εκδηλώσεων, ένα σκαλοπάτι πιο ψηλά! Οι φετινές εκδηλώσεις ήταν πολύπλευρες και περιελάμβαναν γαστρονομία με βάση το ροδάκινο, μουσικοχο-

ρευτικές παραστάσεις με χορούς από τη Μικρά Ασία, τη Θράκη, τον Πόντο και τη Μακεδονία, ξεναγήσεις στον αρχαιολογικό χώρο της Μιέζας και σε μονάδες παραγωγής αγροτικών προϊόντων της περιοχής, διαλέξεις και ομιλίες και φυσικά παραδοσιακό ποντιακό γλέντι με φτασμένους καλλιτέχνες. «...έχουμε στόχο οι επόμενες διοργανώσεις μας για την ανάδειξη του τόπου μας, συνδυάζοντας την αρχαιολογία, με την γαστρονομία και τον πολιτισμό να είναι στη Θεσσαλονίκη και μετά στην Αθήνα,» είπε από την πλευρά της η δημοτική σύμβουλος Δώρα Μπαλατζίδου.

.....

Εκδηλώσεις για το Έτος Αριστοτέλη από τον «Αριστοτέλη»

Η Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας και περιοχής «Ο Αριστοτέλης» με στόχο τη διαφύλαξη και συνέχιση της πλούσιας πολιτισμικής κληρονομιάς, στο πλαίσιο του «Έτους Αριστοτέλη» που ανακήρυξε το 2016 η UNESCO, διοργάνωσε μια σειρά εκδηλώσεων με τίτλο «Φθινοπωρινές εκδηλώσεις Αριστοτέλη».

Πρώτα μια μουσική βραδιά οργανώθηκε στον ειδυλλιακό χώρο του πολιτιστικού κέντρου της Σχολής Αριστοτέλους αφιερωμένη στα «Φυσικά» του μεγάλου μας φιλόσοφου, αναδεικνύοντας την ποιητική πλευρά του Σταγειρίτη. Το μουσικό σχήμα της Μαριάννας Ζάχου αποδείχθηκε πολύ ταιριαστό με τον χώρο, προσφέροντας σε όλες και όλους μια βραδιά γεμάτη μελωδίες Χατζηδάκη, Θεοδωράκη και άλλων Ελλήνων συνθετών.

Μέσα στο φθινόπωρο, ακολούθησε ένα ταξίδι στον κόσμο της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Ήταν μια ξεχωριστή μουσική εμπειρία από το μουσικό σύνολο «Ορφεία Αρμονία», που κάνει για πρώτη φορά στην ιστορία της μουσικής το εγχείρημα να περιλάβει σ' ένα σχήμα τα αντιπροσωπευτικότερα δείγματα μουσικών οργάνων των διαφόρων περιόδων της αρχαίας ελληνικής μουσικής: λύρες, κιθάρες, πανδουρίδες, βάρβιτοι, πολύχορδα, αυλοί, σάλπιγγες, κρουστά, συμμετέχουν σ' ένα αρμονικό μουσικό σχήμα, αναβιώνοντας τους αρχαϊκούς ήχους που ο χρόνος κατάφερε να διασώσει. Εντυπωσιακές οι τέσσερις φωνές του συνόλου.

Οι δράσεις συνεχίστηκαν υπό τον τίτλο «Η Αρετή και τα Αθλήματα στην αρχαία Ελλάδα», με ενδιαφέρουσες ομιλίες στον Πολυχώρο Πολιτισμού «Χρήστος Λαναράς», όπου πρώτα ο διεθνής εκπαιδευτής Tae Kwon-Do I.T.F. Παναγιώτης Δημητριάδης «ταξίδεψε» τους παρευρισκόμενους στην αρχαία Ελλάδα.

Τα αθλήματα των αρχαίων Ελλήνων και η σπουδαιότητα αυτών αναλύθηκαν με άκρως τεκμηριωμένα στοιχεία, αναδεικνύοντας την σπουδαιότητά τους, αλλά και την πορεία τους στο χρόνο. Ακολούθησε ο Δρ. Φιλοσοφίας ΑΠΘ και συγγραφέας κ. Βασίλειος Μπετσάκος, που στην ομιλία του στάθηκε στην «Φιλία και Αρετή κατά τον Αριστοτέλη». Μέσα από σύγχρονα παραδείγματα αλλά και αυτούσια κομμάτια του Αριστοτέλη ανέδειξε τους ορισμούς της Φιλίας και της Αρετής δεχόμενος το ζεστό χειροκρότημα του κοινού.

Η σειρά των εκδηλώσεων ολοκληρώθηκε με την εκδήλωση-συμπόσιο, με θέμα «Αρχαίων γεύσεις» που πραγματοποιήθηκε στο αίθριο του Πολυχώρου «Βέτλανς», με μεγάλη συμμετοχή και εξαιρετικό αποτέλεσμα, καθώς δόθηκε η ευκαιρία στους παρευρεθέντες να ενημερωθούν αναλυτικά για τις διατροφικές συνήθειες των αρχαίων Ελλήνων - μέσα από την εισήγηση του αντιδημάρχου Πολιτισμού και Τουρισμού κ. Δημήτρη Μάντσιου - αλλά και να δοκιμάσουν εδέσματα (φαγητά, γλυκά και ποτά) της αρχαιότητας συνδεδεμένα με την σύγχρονη και την τοπική κουζίνα. Τα εξαιρετικά εδέσματα ετοίμασαν οι μάγειρες Άγγελος Χατζηστυλλής, Γιάννης Τσακιδίδης και Γιώργος Μπιλιούρης, υπό τις οδηγίες του κ. Μάντσιου. Τον υπέροχο μπουφέ έστησαν οι εθελοντές του συλλόγου που σέρβιραν και τα εδέσματα.

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

«Λύρες στις πηγές» από την Εύξεινο Λέσχη

Η Εύξεινος Λέσχη Ποντίων Νάουσας διοργάνωσε στο άλσος του Αγίου Νικολάου καλλιτεχνικό φεστιβάλ με τίτλο «Λύρες στις Πηγές». Μελωδίες από την Κρήτη και τον Πόντο ήχησαν δίπλα στο ποτάμι με τη συμμετοχή κρητικών και ποντιακών συγκροτημάτων και καλλιτεχνών. Στόχος

του φεστιβάλ, που φιλοδοξεί να διεξαχθεί κάθε χρόνο, είναι η ανάδειξη της φυσικής ομορφιάς του άλσους, μέσω της πολιτιστικής χρήσης του. Τα έσοδα θα διατεθούν για τη δημιουργία του μουσείου της Εθνικής Βιβλιοθήκης Αργυρουπόλεως. Εμφανίστηκαν οι Πέλα Νικολαΐδου, Δημήτρης Ξενιτόπουλος, Κώστας Καλούσης, Δημήτρης Μητρούλης, Λάκης Παναγιωτίδης και οι Νίκος Ζωϊδάκης, Γιάννης Χωραφαΐδης, Γιώργος Αμπερίδης, Γιώργος Ορδουλίδης, Κώστας Σιώπης και Παύλος Καγκελίδης.

.....

«Λύρες της Ελλάδας» από την Ε.Α. Χαρίεσσας

Μια μουσική βραδιά με γενικό τίτλο “Λύρες της Ελλάδας” παρουσίασε η Εύξεινος Λέσχη Χαρίεσσας, στη 2η Γιορτή Γης, που διοργανώθηκε στον προαύλιο χώρο του δημοτικού σχολείου. Οι χορευτές και οι δεκάδες εθελοντές της, παρουσίασαν έναν μοναδικό συνδυασμό χορών, ήχων, γεύσεων και χρωμάτων από την παράδοση του Πόντου, της Θράκης και της Κρήτης, με τη συμμετοχή των χορευτικών τμημάτων της Ευξείνου Λέσχης Χαρίεσσας, της Ευξείνου Λέσχης Βέροιας, του Ομίλου «Αράπιτσα» και του Συλλόγου Κρητικών Ημαθίας. Με την επιμέλεια της κ. Αθηνάς Τζούρτζια, στήθηκαν περίπτερα με φαγητά και γεύσεις από τις τρεις περιοχές της Ελλάδας, ενώ η κ. Ελένη Τομπουλίδου παρουσίασε ποντιακά φαγητά και ποτά. Τον συντονισμό και την παρουσίαση είχαν ο Σάββας Τσιτλακίδης και η Ηλιάνα Παμπουχίδου.

.....

Ενθουσίασε η μπάντα της Φιλαρμονικής

Μια ξεχωριστή συναυλία - αφιέρωμα στη Μουσική του Κόσμου - παρουσίασε η Φιλαρμονική της πόλης μας. Με

ένα ολιγομελές σχήμα, η μπάντα της ΦΕΝ παρουσίασε διασκευές γνωστών τραγουδιών του ελληνικού και του ξένου ρεπερτορίου, υπό τη διεύθυνση του νέου της μαέστρου Κώστα Φραγκοτσινού. Στο τραγούδι συμμετείχε η Κατερίνα Μορένα, που μάγεψε το κοινό με τη σκηνική της παρουσία και τη βελούδινη φωνή της. Τραγούδια όπως El Condor Pasa, Spranís Elea, Cambio Dolor, αλλά και δημοτικά όπως Καραγκούνα, Γερακίνα και Μακρυνίτσα διασκευάστηκαν με μοντέρνο τρόπο από τον Κώστα Φραγκοτσινό και εκτελέστηκαν άψογα από τα μέλη της μπάντας, προσφέροντας ένα απολαυστικό δώρο με νοσταλγικές στιγμές της ελληνικής και ξένης μουσικής.

Τη μπάντα αποτελούσαν οι Ηλίας Γεωργιάδης, Θάλεια Μαλιάσα, Ελένη Πελέκη, Μαρία Τρίψη (κλαρινέτα), Πασχάλης Καρβουνάρης, Ιωάννα Αδαμοπούλου, Δήμος Παπουτσή (τρομπέτες), Βαγγέλης Καρβουνιάρης (σαξόφωνο), Γιώργος Κατσιώκαλης, Ερμίνα Φώτη, Φανή Κοτζιάμπαση (άλτο σαξόφωνο), Θάνος Κολλιός (τενόρο σαξόφωνο), Γιάννης Μυλωνάς, Χρήστος Μαλιάσας (τρομπόνια), Όμηρος Νέστωρας (αλτικόρνο), Μαργαρίτη Γεωργιάδης (ευφώνιο), Αργύρης Γιατζιτζόπουλος (ηλ. μπάσο), Χάρης Καπαξίδης, Δήμος Καρανάτσιος (κρουστά), Λάμπης Κυριακίδης (βιολί).

.....

«Ζηλεύει η Νύχτα...» από το σύλλογο Φίλων Μουσικής

Ο Σύλλογος Φίλων Μουσικής στο πλαίσιο των καλλιτεχνικών του δραστηριοτήτων, διοργάνωσε συναυλία με τίτλο: «Ζηλεύει η Νύχτα...», με το μουσικό σχήμα «Μπούσουλας» στο δημοτικό θέατρο, με ένα σύγχρονο, έντεχνο πρόγραμμα με τραγούδια νεότερων ελλήνων καλλιτεχνών. Στο μουσικό σχήμα συμμετείχαν οι: Μιχάλης Ρίζος (τραγούδι - κιθάρα), Κωστής Ρίζος (ηλεκτρ. πιάνο - keyboards), Εύα Ευθυμίου (τραγούδι), Γρηγόρης Πατόπουλος (τραγούδι - κιθάρα), Χρήστος Δαμιανίδης (ηλεκτρ. κιθάρα), Γιώργος Αθανασιάδης (ηλεκτρικό μπάσο), Βασίλης Μπουρουτζίκας (τζουράς - λαούτο), Γιώργος Τσακελίδης (γκάϊντα - ζουρνά - φλογέρες), Μανώλης Παρασκευόπουλος (βιολί), Κώστας Ρίζος (τύμπανα - τουμπελέκι - μπεντίρ).

«100 χρόνια MUSICAL»

Μια παράσταση - δώρο, αποτέλεσμα γόνιμης συνεργασίας, με ωραίες φωνές, ερμηνείες με μπρίο και «επαγγελματική» άνεση, υπέροχες χορογραφίες και κίνηση εξαιρετικά δεμένη με τη μουσική, έδωσαν ένα εκπληκτικό αποτέλεσμα το οποίο άφησε άφωνους τους θεατές που ενθουσιασμένοι καταχειροκρότησαν τους συντελεστές. Συνεχείς αλλαγές κοστούμιών, πολύ ωραίοι φωτισμοί, όλα φροντισμένα στην εντέλεια, ακόμη και ο ήχος που συνήθως πάσχει σε τέτοιες εκδηλώσεις, κατάφεραν να δημιουργήσουν μια ονειρική, φαντασμαγορική ατμόσφαιρα. Το θέμα «100 χρόνια MUSICAL» αναπτύχθηκε κατά δεκαετία, από το 1900 και μετά, με τραγούδια που έμειναν αξέχαστα και σημάδεψαν την ιστορία του musical παγκοσμίως. Ακούστηκαν κομμάτια από τα μιούζικαλ: West side story, Sleeping Beauty, RENT, Mamma Mia, Chicago, Cabaret, Sound of Music, Mary Poppins, Grease, Nine και άλλα κλασικά μιούζικαλ.

Η παράσταση ήταν αποτέλεσμα της συνεργασίας του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων της Εστίας Μουσών και των μουσικών ομάδων Glee του Δημοτικού Ωδείου και του Ωδείου «Φίλιππος» της Βέροιας, ενώ συμμετείχαν και παιδιά από τα τμήματα μουσικής προπαιδείας της Εύας Ιεροπούλου του Δημοτικού Ωδείου Νάουσας.

Την σκηνοθεσία και μουσική διδασκαλία είχε η Νεφέλη Μπραβάκη, τους φωτισμούς επιμελήθηκε ο Στεφανομάριο Γαζίλας, τον ήχο ο Γιάννης Κακαλές, τα κοστούμια η Πάμελα Κεσαράκα-Pilippos Glee Dressing Team. Σολίστ οι Σταυρίλια Σωτηροπούλου, Δημήτρης Ράκκας, Ντίνα Σπυροπούλου, Κέλλη Καλπακίδου, Ερμύνη Καϊσερλή, Δημήτρης Τριανταφυλλίδης, Φωτεινή Γεωργουδάκη, Νίκη Μπραβάκη, Εύα Ευθυμίου, Μίλτος Τζημούρτος, Ναταλία Κελεπούρη, Σοφία Καβζαλίδου, Γεωργία Μπατιάκα, Πλούταρχος Παπαδόπουλος, Πόπη Παντή, Σίμα Οφοτζέμπε, Σταμάτης Παπαδόπουλος, Χριστίνα Καλαιτζίδου, Μιχάλης Ρίζος, Πάμελα Κεσαράκα.

.....

Εντυπωσίασε η χορωδία Canto A Tempo

Εντυπωσίασε η παιδική χορωδία Canto A Tempo του Συλλόγου Γονέων & Κηδεμόνων της Εστίας Μουσών στην

ετήσια συναυλία της στο θερινό θέατρο, υπό την επίβλεψη και διδασκαλία της Δήμητρας Μητρέντση και της Μαρίας Πέτκου. Πάνω από 100 παιδιά(!) χόρεψαν και τραγούδησαν σε ρυθμούς διαφόρων ειδών μουσικής καταχειροκροτούμενα από το κοινό. Στο τέλος τραγούδησαν μαζί με τις μαμάδες τους κλείνοντας με έναν ξεχωριστό τρόπο τη συναυλία. Συνόδευσαν στο βιολί η Μαρίνα Γκοργκάτζε, στα ντραμς η Ασημίνα Ματζίρη, στο μπάσο η Κατερίνα Μυλωνά, στο μαντολίνο ο Δημήτρης Μπιλιούρης. Η παιδική χορωδία Canto A Tempo έχει ήδη μια πλούσια παρουσία και εντυπωσιακές εμφανίσεις τόσο στη Νάουσα όσο και σε άλλες πόλεις. Μάλιστα στο 1ο Πανευρωπαϊκό Φεστιβάλ Σχολικών Χορωδιών Δήμου Καλαμαριάς απέσπασε το 1ο Βραβείο Ερμηνευτικής Απόδοσης.

.....

Η Ευρυδίκη για τη Mom in Action

Μια μοναδική συναυλία έδωσε η Ευρυδίκη μαζί με τους VICTORY IN RIO στο θερινό θέατρο. Τη φιλανθρωπική συναυλία οργάνωσαν οι Mom in action με σκοπό τα έσοδα να διατεθούν για την οικονομική ενίσχυση άπορων οικογενειών. Τη συναυλία άνοιξε η Φιλαρμονική του Κοπανού. Ακολούθησε σύντομος χαιρετισμός από μέλη των Mom in action, που ευχαρίστησαν τον κόσμο για την παρουσία του, αλλά και την στήριξη του τα τελευταία τρία χρόνια λειτουργίας του συλλόγου.

Στη συνέχεια η Ευρυδίκη με τους VICTORY IN RIO παρουσίασαν ένα πλούσιο πρόγραμμα από τα διαχρονικά τραγούδια της τραγουδίστριας, μαζί με ξένες rock επιτυχίες καταχειροκροτούμενοι από το κοινό που πέρασε μια ξεχωριστή βραδιά.

Εξαιρετική βραδιά με τους Plaza Ensemble

Μια εξαιρετική μπάντα και ένα ξεχωριστό πρόγραμμα-έκπληξη είχαν την ευκαιρία να απολαύσουν περίπου 150 θεατές στο secret concert του δήμου μας με τους Plaza Ensemble. Η συναυλία θα ήταν ακόμη πιο εντυπωσιακή αν βοηθώντας του καιρού είχε πραγματοποιηθεί στη βεράντα του πολυχώρου “Χρήστος Λαναράς”, όπως αρχικώς είχε προγραμματιστεί. Το μουσικό πρόγραμμα της βραδιάς ήταν ποικίλο. Ξεκίνησε με μια πρωτότυπη σύνθεση μουσικής από βουβές ταινίες με παράλληλη προβολή κινηματογραφικών εικόνων, συνέχισε με μουσική και τραγούδια από κινηματογραφικές ταινίες (Σινεμά ο Παράδεισος, Η ζωή είναι ωραία, Μια βραδιά στο Νότινγκ Χιλ κ.ά.), αμέσως μετά με αφιέρωμα στον Νίνο Ρότα και στο Μάνο Χατζιδάκι.

5ο φεστιβάλ ARTville

Για 5η συνεχή χρονιά ο πολιτιστικός Σύλλογος ARTville διοργάνωσε στο Δημοτικό Πάρκο το ετήσιο φεστιβάλ τέχνης και πολιτισμού, με πλούσιο σε δραστηριότητες πρόγραμμα! Από το πρωί μέχρι το βράδυ, στις εγκαταστάσεις του φεστιβάλ, πραγματοποιήθηκαν ποικίλες εκδηλώσεις, παιδικές δράσεις, καθώς και συναυλίες πολλών αξιόλογων σχημάτων από τη Νάουσα, τη Βέροια, αλλά και τη Θεσ/νίκη. Παράλληλα στο χώρο υπήρχε έκθεση χειροποίητων κατασκευών και τοπικών προϊόντων.

Λειτουργήσαν Εργαστήρι ζωγραφικής και θεατρικό παιχνίδι για παιδιά εργαστήρι Κατασκευής Σαπουνιού, οργανώθηκε παιχνίδι κρυμμένου θησαυρού εργαστήριο ζωγραφικής σε ύφασμα, ομαδικά παιχνίδια (αθλοπαιδιές) για παιδιά με στόχο την άσκηση και την ψυχαγωγία. Επίσης, Εικαστικό

εργαστήρι για παιδιά, Γευστική περιπλάνηση στις γειτονιές του κόσμου, Περιβαλλοντικά Παιχνίδια Ευαισθητοποίησης, Messy play, το παιχνίδι στο οποίο τα παιδιά... λερώνονται και αισθάνονται ελεύθερα και χαρούμενα!

Κάθε βραδιά έκλεινε με συναυλίες από τοπικά και άλλα συγκροτήματα στα οποία συμμετείχαν οι Άννα Χατζηκυριάκου (φωνή), Γιάννης Κετάνης (βιολί - μπουζούκι - φωνή), Στέργιος Παρίζας (κιθάρα - φωνή), Γιάννης Γκαντίδης (πλήκτρα), Ασημίνα Ματζιρη (τύμπανα), Τάσος Αδαμόπουλος και η ορχήστρα του με τους Σωτήρη Σουκριόγλου (πλήκτρα), Χρήστο Μάκη (βιολί), Ανδρέα Σαρμπίνο (τύμπανα), η μπάντα από τη Θεσσαλονίκη ΟΥΤΕ ΣΠΟΝΤΑ με τους Χρήστο Παπαδόπουλο (κλαρινέτο - φωνή), Αστέρι Τσαλίκη (πλήκτρα - φωνητικά), Αντρέα Καπετανάκη (ηλ. μπάσο) και Στέλιο Σιούλα (τύμπανα) και τέλος δικός μας Νίκος Βαρούδης, με τους Θωμά Πέιο (μπουζούκι), Κατερίνα Μυλωνά (ηλ. μπάσο), Άλκη Παπαδόπουλο (τύμπανα) και Σάββα-Κρίτωνα Παπαδόπουλο (πλήκτρα).

Οι ONIRAMA στη Νάουσα

Ενθουσίασαν το νεανικό κι όχι μόνο κοινό της Νάουσας στο δημοτικό πάρκο οι ONIRAMA. Ήταν μια προσφορά του Δήμου στους μαθητές για τη νέα σχολική χρονιά. Πάρα πολύς κόσμος βρέθηκε στο χώρο της συναυλίας και διασκέδασε με τα τραγούδια των ONIRAMA, αλλά και όμορφες διασκευές παλαιότερων κομματιών. Ευχάριστη έκπληξη η συμμετοχή στη συναυλία της Έλενας και της Φένιας Τσιικίτικου, που πλαισίωσαν με χορογραφίες τα τραγούδια του συγκροτήματος.

Μήνας Μικρασιατικού Πολιτισμού

Μια πολύ όμορφη εκδήλωση διοργάνωσε, για πρώτη φορά στη Νάουσα, ο Σύλλογος Μικρασιατών Ν. Ημαθίας, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του μήνα Μικρασιατικού πολιτισμού, με αφορμή τα 37 χρόνια δράσης του. Ήταν μια συνάντηση χορωδιών που πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα «Ερια», με μεγάλη ανταπόκριση του κόσμου. Συμμετείχαν η Χορωδία του Συλλόγου Φίλων Ωδείου «Αριστοτέλης» Νάουσας και η παιδική Χορωδία «Διαρασον» υπό την διεύθυνση του Στ. Θεοχαρόπουλου, η Χορωδία του

Συλλόγου Μικρασιατών Ν. Κρήνης Θεσσαλονίκης «Η Αγία Παρασκευή» υπό την διεύθυνση του Π. Παπαεμμανουήλ και η Χορωδία του Συλλόγου Μικρασιατών Ν. Ημαθίας υπό την διεύθυνση της Κατερ. Λαγιώνη.

Οι χορωδίες των Μικρασιατών με τη συνοδεία της ορχήστρας «Μελλορυθμοί» με τους Αντώνη Καλατή (βιολί), Βασίλη Αλαϊτση (κλαρίνο), Παρασκευά Βλαχοδήμο (ακορντεόν) και Φώτη Παναπόπουλο (κρουστά), ερμήνευσαν ρεμπέτικα και παραδοσιακά μικρασιάτικα τραγούδια, άλλα ποτισμένα από πόνο και θλίψη για τις χαμένες πατρίδες και άλλα χαρούμενα και αισιόδοξα για το νέο ξεκίνημα που ακολούθησε την καταστροφή.

.....
ΘΕΑΤΡΟ

Η Νάουσα ξαναείδε «Τα ραδίκια ανάποδα»

Πολλοί που είχαν δει «Τα Ραδίκια Ανάποδα» την προηγούμενη φορά που ο συμπολίτης μας Γιώργος Γαλίτης τα παρουσίασε στη Νάουσα, επέλεξαν να τα ξαναδούν, μαζί με όσους δεν την είχαν δει, και δικαιώθηκαν απόλυτα. Καλογραμμένα κείμενα - κάποια εξαιρετικά - εύστοχη κοινωνική κριτική, εξαιρετική ερμηνεία με τον μόνο επί σκηνής Γιώργο Γαλίτη να περνά με ευκολία από τον ένα ρόλο στον άλλο και, μέσα στο λίγο χρόνο που διαρκούσε η ερμηνεία του ρόλου-χαρακτήρα, να καταφέρνει να κρατά το επίπεδο υψηλό, χωρίς να πέφτει σε «ευκολίες», χαρίζοντας αβίαστο γέλιο. Ο ηθοποιός, ξεδιπλώνοντας το πηγαίο ταλέντο του, ερμήνευσε, με μαύρο χιούμορ και επίκαιρες επισημάνσεις, 13 χαρακτήρες της ελληνικής κοινωνίας. Τα κείμενα της παράστασης ήταν του ίδιου του Γ.Γαλίτη και η σκηνοθεσία του Βλαδίμηρου Κυριακίδη.

“Το Μάθημα” του Ιονέσκο στη Νάουσα

Μετά τη «ΦΑΛΑΚΡΗ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΡΙΑ» με την ομάδα θεάτρου «ΔΕΝ», που ανέβηκε πέρυσι στη Θεσσαλονίκη, ο σκηνοθέτης Βασίλης Βασιλάκης, οδηγείται βαθύτερα στον κόσμο του Ιονέσκο για να αναμετρηθεί, αυτή τη φορά, με «ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ». Η παράσταση παρουσιάστηκε και στη Νάουσα στην αίθουσα συναυλιών του Δημοτικού Ωδείου (Εστία Μουσών). Ένας καθηγητής, μια μαθήτρια και μια υπηρέτρια αποτελούν τα πρόσωπα του έργου. Σε ένα φαινομενικά «φυσιολογικό» μάθημα αποκαλύπτεται σιγά σιγά ο παράλογος κόσμος του Ιονέσκο, μετατρέποντας το καθημερινό σε παράδοξο και το γκροτέσκο γελίο σε τραγικό.

Στο ΜΑΘΗΜΑ ο Ιονέσκο διαπραγματεύεται το θέμα της εξουσίας και το πως αυτή επιβάλλεται, δια μέσου της γλώσσας, αποκαλύπτοντας τα λεπτά όρια μεταξύ θύτη και θύματος. Έπαιξαν οι ηθοποιοί: Βασίλης Βασιλάκης, Μαρίνα Νατιώτη και Τίνα Τζάθα

.....
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

**Σελίδες από την ιστορία του Ωδείου
 Ναούσης από τον Στέργιο Αποστόλου**

Ο συμπολίτης μας ιστορικός ερευνητής και συγγραφέας Στέργιος Σπυρ. Αποστόλου προχώρησε στην έκδοση ενός νέου βιβλίου του, το οποίο αναφέρεται σε πτυχές και όχι στη συνολική ιστορία του μουσικού σωματείου «ΩΔΕΙΟ ΝΑΟΥΣΗΣ» και ειδικότερα στους δύο λησμονημένους υπηρέτες της μουσικής κουλτούρας της πόλης μας, τον Δημήτριο Ι. Βαρβέρη και τον Απόστολο Α. Κουϊμτζή

(Αλέκαντη). Η ύλη του καλύπτει την περίοδο 1950-1975, με παράλληλη ενημερωτική αναφορά και στον πρότερο άτυπο βίο του Ωδείου, από το 1926 μέχρι το 1952. Το βιβλίο έχει αναμνηστικό χαρακτήρα, δεν θα κυκλοφορήσει στο εμπόριο και τα ελάχιστα αντίτυπα που εκτυπώθηκαν (μόλις τριάντα) θα διατεθούν για τον εμπλουτισμό διαφόρων βιβλιοθηκών.

Η συνολική ύλη του βιβλίου βασίζεται στο μερικώς διασωθέν μουσικό αρχείο του επί δεκαετίες δασκάλου και μαέστρου της χορωδίας και της μαντολινάτας του Ωδείου Δημητρίου Βαρβέρη, τις διασωθείσες ελάχιστες κιθαριστικές συνθέσεις του Απόστολου Κουϊμτζή, στο μουσικό αρχείο του συγγραφέα, ο οποίος υπήρξε χορωδός επί 15 και πλέον χρόνια και μέλος της μαντολινάτας για περισσότερα από 30 χρόνια, τις σημειώσεις που κράτησε από το 1950 έως το 1975 για πολλά χορωδιακά έργα με ή χωρίς τη συνοδεία μαντολινάτας, το πλήρες κείμενο των οποίων παραθέτει, στις μαρτυρίες παλαιμάχων εν ζωή χορωδών, στις παρεχόμενες από τον τοπικό τύπο πληροφορίες και τέλος στα προσωπικά βιώματα και στις αναμνήσεις του.

.....

Νέο βιβλίο από το Ι.Φ.Δ.Ν. με θέμα τη μηλιά

Ένα νέο εγχειρίδιο εξέδωσε το Τμήμα Φυλλοβόλων Οπωροφόρων Δένδρων Νάουσας του Ινστιτούτου Γενετικής Βελτίωσης και Φυτογενετικών Πόρων του ΕΛ.Γ.Ο. - ΔΗΜΗΤΡΑ με θέμα: «Μονογραφία ποικιλιών, υποκειμένων και συστημάτων διαμόρφωσης μηλιάς στην Ελλάδα». Στη Μονογραφία υπάρχουν πληροφορίες σχετικά με την καλλιέργεια της μηλιάς και ειδικότερα για τις σημαντικότερες ποικιλίες, που καλλιεργούνται στην Ελλάδα, για τα κυριότερα υποκείμενα, καθώς και τα συστήματα διαμόρφωσης της κόμης των δένδρων. Τα στοιχεία που παρατίθενται στο εγχειρίδιο, προκύπτουν από μετρήσεις και παρατηρήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο Τ.Φ.Ο.Δ.Ν. κάτω από τις ελληνικές εδαφοκλιματικές συνθήκες και πλαισιώνονται με στοιχεία από τη διεθνή βιβλιογραφία. Το πρώτο κεφάλαιο διαπραγματεύεται τις κυριότερες ποικιλίες της μηλιάς που καλλιεργούνται στη χώρα μας. Η περιγραφή των ποικιλιών πλαισιώνεται με αντιπροσωπευτικές φωτογραφίες της κάθε ποικιλίας. Στο δεύτερο

κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα κυριότερα χρησιμοποιούμενα υποκείμενα μηλιάς, στα συστήματα φύτευσης και διαμόρφωσης της κόμης των δένδρων όπου αναφέρονται τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του κάθε ενός. Η περιγραφή των συστημάτων διαμόρφωσης πλαισιώνεται με αντιπροσωπευτικές φωτογραφίες για να είναι κατανοητά από τους αναγνώστες.

Η Μονογραφία διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή, στις ιστοσελίδες τόσο του ΕΛ.Γ.Ο.-ΔΗΜΗΤΡΑ (www.elgo.gr) όσο και του Τμήματος Φυλλοβόλων Οπωροφόρων Δένδρων Νάουσας (www.pomologyinstitute.gr). Περιορισμένος αριθμός αντιτύπων διατίθεται δωρεάν από το Τμήμα Φυλλοβόλων Οπωροφόρων Δένδρων Νάουσας. (Πληροφορίες: Θ. Σωτηρόπουλος, τηλ.2332041548)

.....

Παιδικό βιβλίο της Ευδοξίας Τόσιου

Η παρουσίαση του πρώτου παιδικού βιβλίου της Ευδοξίας Τόσιου «Η χώρα του μη» πραγματοποιήθηκε στον Πολυχώρο πολιτισμού «Χρήστος Λαναράς», από τις εκδόσεις «Λυκόφως» και το βιβλιοπωλείο «Αλφάβητο». Συμμετείχαν η λογοθεραπεύτρια Εβίτα Κουτσουφλιάνου και η παιδαγωγός Κατερίνα Καλαϊτζοπούλου στη δραματοποίηση του παραμυθιού, καθώς και ο μουσικοσυνθέτης Κώστας Καλδάρας.

.....

«Αριστοτέλης και Αλέξανδρος συνάντηση δύο μεγαλοφυών»

Το βιβλίο του «Αριστοτέλης και Αλέξανδρος - συνάντηση δύο μεγαλοφυών» παρουσίασε ο βεροιώτης υποστράτηγος ε.α. διδάκτωρ πολιτικής επιστήμης και διεθνών

σχέσεων, Γιάννης Παρίσης, στο Εκκοκκιστήριο Ιδεών Βέροιας. Για το βιβλίο μίλησαν ο Θωμάς Λιόλιος και ο ίδιος ο συγγραφέας, ο οποίος ανέφερε ότι «...το βιβλίο προέκυψε ως μια προσπάθεια – έρευνα να βρούμε απαντήσεις στο τι δίδαξε ο Αριστοτέλης στο νεαρό Αλέξανδρο, διότι για το περιεχόμενο της διδασκαλίας εδώ στη Μίεζα δεν υπάρχουν ιδιαίτερα, γραπτά στοιχεία.

Αλλά κι όταν έγινε βασιλιάς, ο Αριστοτέλης συνέχισε να συμβουλεύει τον Αλέξανδρο. Πάρα πολλά βιβλία έχουν γραφεί για τον Αριστοτέλη και εκατοντάδες για τον Μ. Αλέξανδρο, ωστόσο δεν υπάρχει μια έρευνα για την σχέση και τη διδασκαλία του φιλόσοφου στον μικρό Αλέξανδρο και πόσο επηρέασε το χαρακτήρα και την προσωπικότητά του».

.....

«Παράθυρο στο φως», η έκθεση ζωγραφικής του Κ. Βαϊνανίδη

«Παράθυρο στο φως» ήταν ο τίτλος της έκθεσης ζωγραφικής του Κώστα Βαϊνανίδη, που είχαμε την ευκαιρία να θαυμάσουμε στην όμορφη, ειδικά διαμορφωμένη για εκθέσεις, αίθουσα του Κέντρου Βιομηχανικής Κληρονομιάς «Χρήστος Λαναράς» (ΕΡΙΑ). Πραγματικά, ο επισκέπτης αισθανόταν ότι ανοίγει ένα παράθυρο και μπαίνει στο χώρο άπλετο φως, χρώμα, χαρά, αισιοδοξία, γλυκές αναμνήσεις από το παρελθόν.

Πρόκειται για 31 έργα, ποικίλης θεματογραφίας που ο κ. Βαϊνανίδης, δικηγόρος στο επάγγελμα και πρόεδρος του Συλλόγου των εν Αθήναις Ναουσαίων «Ο Ζαφειράκης», δημιούργησε τα τελευταία χρόνια, από το 2009 έως σήμερα. Καθημερινές εικόνες ξαναζωντανεύουν, μαζί με νεκρές φύσεις, πουλιά, θαλασσινά τοπία, υπέροχα ρόπτρα παλιών εξωθύρων και τα πορτραίτα των γονέων του δημιουργού. Η έκθεση οργανώθηκε με τη βοήθεια του Ομίλου «Η Αράπιτσα», την επισκέφτηκαν δε φιλότεχνοι της πόλης μας και πολλοί φίλοι του καλλιτέχνη, που ήρθαν εδώ ειδικά για την έκθεση!

.....

Ομαδική έκθεση Χαρακτικής Εικαστικών Εργαστηρίων Νάουσας και Νεάπολης-Συκεών

Την γοητευτική διαδικασία δημιουργίας ενός χαρακτηριστικού μπορούσε να δει από κοντά ο επισκέπτης της ομαδικής

έκθεσης χαρακτηριστικής, να συμμετάσχει στη δημιουργία και, ταυτόχρονα, να θαυμάσει έργα χαρακτηριστικής Ναουσαίων και Θεσσαλονικιών καλλιτεχνών στην Ομαδική έκθεση Χαρακτικής των Εικαστικών Εργαστηρίων Νάουσας και Δ. Νεάπολης – Συκεών. Εντυπωσιακά έργα, δημιουργημένα με πολλές διαφορετικές τεχνικές, που εκτέθηκαν αρχικά στη Θεσσαλονίκη και μεταφέρθηκαν στη συνέχεια στην πόλη μας, στην αίθουσα Ναϊάς. Συμμετείχαν με έργα τους συνολικά 30 δημιουργοί. Από τη Νάουσα οι: Θ. Ζιάκας, Μ. Παπαδοπούλου, Μ. Κοτσεκίδου, Κ. Χατζάρα, Α. Μπέρσου, Ε. Δαλαμάρα, Ε. Ντάρα, Ξ. Χονδρού, Δ. Κυρκοπούλου, Χ. Κουταλακίδης, Σ. Ηλιάδης, Κ. Τζαμάλη και Μ. Τσελεπίδου.

.....

Βραβείο στον τομέα Green City

Βραβείο στον τομέα Green City και στην κατηγορία Διαχείριση Ενέργειας έλαβε ο δήμος Νάουσας στα Best City Awards που έγιναν στην Τεχνόπολη του δήμου Αθηναίων. Η βράβευση αφορά το επενδυτικό σχέδιο του δήμου για την παραγωγή ενέργειας από το δίκτυο ύδρευσης και το παρέλαβε ο δήμαρχος κ. Νίκος Κουτσογιάννης. Τα Best City Awards είναι μια ξεχωριστή εκδήλωση για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, όπου βραβεύονται οι καλύτερες πρακτικές των ευφυών, αιεφόρων και οικονομικά βιώσιμων πόλεων της χώρας. Η επιλογή των βραβευομένων γίνεται από 20μελή επιτροπή, πρόεδρος της οποίας είναι ο επικεφαλής της ΚΕΔΕ και δήμαρχος Αμαρουσίου Γιώργος Πατούλης, ενώ συμμετέχουν προσωπικότητες που επιλέχθηκαν με κριτήριο το επαγγελματικό και επιστημονικό τους υπόβαθρο, την εμπειρία και εξειδίκευσή τους στα αντικείμενα των επιμέρους κατηγοριών βράβευσης.

Ο Γρηγόριος Τσίτσης και η οικογένειά του

ΝΑΟΥΣΑΙΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ **ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΣΙΤΣΗ**

Σημ. Σύνταξης: Συνεχίζοντας την αναφορά σε επιχειρηματικές οικογένειες Ναουσαίων στη Θεσσαλονίκη από τις αρχές του 20ου αι. παρουσιάζουμε σήμερα την οικογένεια Τσίτση, από το έργο των Ευφροσύνης Ρούπα και Ευάγγελου Χεκίμογλου: Η επιχειρηματικότητα στην περίοδο 1900-1940. Μεγάλες επιχειρήσεις και επιχειρηματικές οικογένειες, том. Γ' στη σειρά, Η ιστορία της επιχειρηματικότητας στη Θεσσαλονίκη, Πολιτιστική Εταιρεία Επιχειρηματιών Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 2004.

*Γράφουν οι
Ευφροσύνη Ρούπα και
Ευάγγελος Χεκίμογλου*

Η οικογένεια Τσίτση είναι πολυπληθής. Κατάγεται από τη Νάουσα, αλλά κατά τον 19ο αιώνα επεκτάθηκε στην Έδεσσα, στη Βέροια, στη Θεσσαλονί-

κη και τον 20ο αιώνα στην Αθήνα. Η ιστορία της οικογένειας εντοπίστηκε από το πρώτο μισό του 19ου αιώνα, όταν ζούσε ο Χριστόδουλος, που είχε

έξι παιδιά. Από αυτά, δύο αγόρια, ο Αναστάσιος και ο Κωνσταντίνος, ασχολήθηκαν με την υφαντουργία και οι απόγονοι τους έδωσαν δύο σημαντικές υφαντουργικές μονάδες. Ο κλάδος του Αναστασίου συνέβαλε στη δημιουργία τριών υφαντουργικών επιχειρήσεων, οι οποίες παρουσιάζονται στο κείμενο που ακολουθεί. Ο κλάδος του Κωνσταντίνου στη δημιουργία της εταιρίας «Μπίλης – Τσίτσης» και η πορεία της οικογένειάς παρουσιάζεται στο οικείο λήμμα, στον παρόντα τόμο.

Ελάχιστα είναι γνωστά για τον Αναστάσιο Χριστοδούλου Τσίτση. Είχε δύο παιδιά. Τον Γρηγόριο και τη Μαρία, κατόπιν σύζυγο Παναγή Κύρτση. Στα μέσα του 19ου αιώνα, ο Γρηγόριος Τσίτσης του Αναστασίου κατασκεύαζε σαγιάκια, τα οποία πωλούσε στο Μοναστήρι και στη Σερβία. Παράλληλα εμπορευόταν και την παραγωγή σαγιακιών των άλλων βιοτεχνών της Νάουσας.

Στη δεκαετία του 1870 ταξίδεψε με το τραίνο στο Μάντσεστερ της Αγγλίας, όπου γνώρισε την ανεπτυγμένη αγγλική υφαντουργία και τον μηχανικό εξοπλισμό που χρησιμοποιούσαν για την βιομηχανική παραγωγή. Κατά την επιστροφή του συνεταιρίστηκε με άλλες οικογένειες της Νάουσας και ίδρυσε την εταιρία «Γρηγόριος Τσίτσης και Σία», η οποία παρουσιάζεται στο κείμενο που ακολουθεί.

Ο Γρηγόριος Τσίτσης παντρεύτηκε την Άννα Πετρίδη. Μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα είχαν αποκτήσει τέσσερις γιους, που συνέχισαν την επιχείρηση. Σε διαδοχική σειρά, από τον μεγαλύτερο προς τον μικρότερο, ήταν οι Αναστάσιος, Δημήτριος, Χριστόδουλος και Μενέλαος (1890 – 1974).

Ο Αναστάσιος Γρ. Τσίτσης σπούδασε κλωστούφαντουργία στο Μάντσε-

στερ. Παντρεύτηκε την Ευθυμία Πλατσούκα και απέκτησε τρία παιδιά. Ο πρωτότοκος Γρηγόρης σπούδασε χημικός, παρέμεινε στη Θεσσαλονίκη και συμμετείχε στον Μακεδονικό Αγώνα. Η σύζυγός του Άννα ήταν μέλος της Φιλοπτώχου Αδελφότητας Εδέσσης το 1904. Ο Νίκος δημιουργήσε, την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, τυποβαφείο νημάτων στην Αθήνα με την επωνυμία «Αναστάσιος Τσίτσης και Υιοί». Ο Διομήδης εργάστηκε στο εκπαιδευτικό προσωπικό του Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Ο Δημήτριος Γρ. Τσίτσης σπούδασε οικονομικά στη Μασσαλία. Απέκτησε τρία παιδιά, τη Ζίτσα, που παντρεύτηκε τον καπνοβιομήχανο Χατζηγεωργίου, τη Μίκα, που παντρεύτηκε τον Θωμά Λόγγο, και τέλος τον Γρηγόρη Τσίτση.

Ο Χριστόδουλος Γρ. Τσίτσης παρέμεινε στις οικογενειακές επιχειρήσεις και απέκτησε πρακτική εμπειρία. Παντρεύτηκε την Αθηνά Μπίλη και απέκτησαν δύο παιδιά, την Άννα, που απεβίωσε σε νεαρή ηλικία, και τον Αδαμάντιο (Διαμαντή).

Ο Γρηγόριος Αν. Τσίτσης

Ο Μενέλαος Γρ. Τσίτσης σπούδασε χημεία με ειδίκευση στο πρωτοποριακό υλικό του πλαστικού, στη Λειψία και στη Χαϊδελβέργη, αποκτώντας μέχρι και τον σπάνιο για την εποχή διδακτορικό τίτλο. Παντρεύτηκε τη Μαρία Σταμάτη, κόρη του Γεωργίου Σταμάτη, με την οποία απέκτησε τρία παιδιά. Ο μεγαλύτερος, ο Γρηγόρης, και ο μικρότερος, ο Αλέξανδρος, έφυγαν στην Αγγλία, όπου ασχολήθηκαν με την ιδιοκτησία και την μεσιτεία γης. Ο Γιώργος σπούδασε οικονομικά. Μέλη της οικογένειας Τσίτση συμμετείχαν στη «ΣΕΦΕ.ΚΟ» και στην επιχείρηση «Όλυμπος-Νάουσα».

Παράλληλα, ορισμένοι διαδραμάτισαν σημαντικό κοινωνικό ρόλο. Ο Αναστάσιος Γρ. Τσίτσης διετέλεσε πρόεδρος της ΔΕΘ (στα πρώτα βήματα της οποίας υπήρξε ένας από τους βασικούς υποστηρικτές της), κατά τις περιόδους 1931-1950 και 1953-1955, ενώ ο Δημήτριος Γρ. Τσίτσης ήταν αντιπρόεδρος (1941-1945) και γενικός γραμματέας του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης.

Γρηγόριος Τσίτσης & Σία

Η ομόρρυθμη εταιρεία «Γρηγορίου Αναστασίου Τσίτση και Σία», γνωστή και ως «Γρηγόριος Τσίτσης & Σία», ιδρύθηκε το 1895 από τον Κωνσταντίνο Κόκκινο (29,6%), τον Πέτρο Σεφερτζή (21%), τους αδελφούς Πλιατσούκα, Χριστόδουλο (3,2%) και Γεώργιο (3,1%), τον Γρηγόριο Λόγγο (11,1%), τον Γιώργο Κύρτση (21%) και τον Γρηγόριο Τσίτση (10,5%).

Κατά την ίδρυση της η επιχείρηση είχε δύο μονάδες: Μία μονάδα εκκοκκισμού βάμβακος στην περιοχή των Σερρών και μία κάθετη μονάδα παραγωγής βαμβακερών υφασμάτων που κάλυπτε όλα τα στάδια από

την παραγωγή βαμβακερών νημάτων έως την ύφανση βαμβακερών υφαντών, τη βαφή τους και το φινιρίσμα, στην Έδεσσα.

Το εκκοκκιστήριο του βάμβακος στην Κάτω Τζουμαγιά αποτελούνταν από μία μεγάλη εκκοκκιστική μηχανή και ένα μεγάλο πιεστήριο. Η εκκοκκιστική μηχανή κινούνταν με πετρελαιομηχανή και είχε δύναμη 16 ίππων. Παρήγε 3-4 τόνους βαμβάκι ημερησίως. Χρησιμοποιούσε βαμβάκι αποκλειστικά εγχώριο που παραγόταν στους πρόποδες των εγκαταστάσεων.

Το βαμβακοκλωστήριο της Έδεσσας βρισκόταν στην τοποθεσία Αλάνη και εκμεταλλευόταν την κινητήρια δύναμη της υδατόπτωσης, περί τους 600 ίππους. Το βαμβακοκλωστήριο ήταν το μεγαλύτερο της περιοχής. Διέθετε κλωστήριο, υφαντήριο και βαφείο - φινιστήριο. Κατά την ίδρυση του είχε 4 κλώστριες και 1500 ατράκτους.

Στα 1898 θεωρήθηκε ότι το βαφείο και το υφαντήριο δεν απέδιδαν κέρδη και η προσοχή των επιχειρηματιών συγκεντρώθηκε στο κλωστήριο. Στα 1912 το κλωστήριο είχε πλέον 47 κλώστριες με 16.500 ατράκτους, με δύο «όπενερ» και παρήγε 550.000 κιλά λεπτού νήματος. Όλα τα μηχανήματα είχαν αγοραστεί από το αγγλικό εργοστάσιο «Lord Brothers». Χρησιμοποιούσε δύναμη ύδατος 610 ίππων και απασχολούσε 350 εργάτες και εργάτριες.

Το 1923, ο επόπτης της βιομηχανίας Ν. Μικελής δίνει νέα στοιχεία, βάσει των οποίων το υφαντήριο ήταν εν λειτουργία, ενώ παράλληλα είχαν γίνει διάφορες αλλαγές. Περιγράφει το νηματουργείο ως εξής:

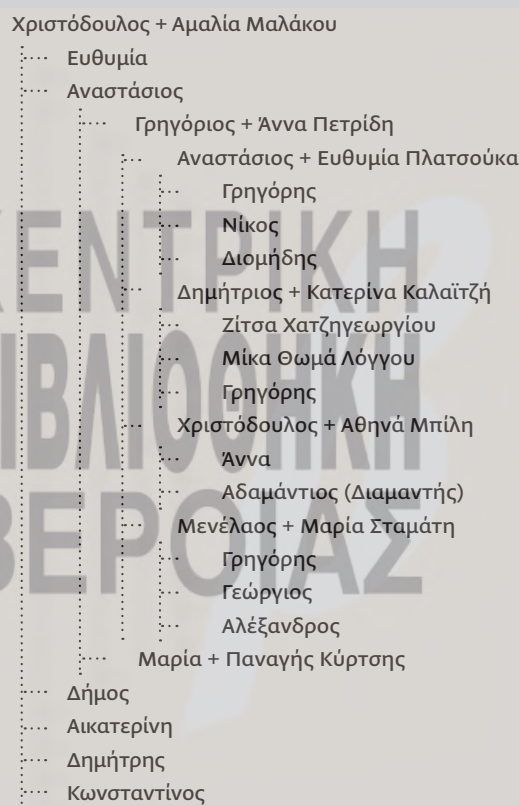
«(Το νηματουργείο βάμβακος) Είναι εκ των μεγαλύτερων νηματουργείων της Ελλάδος (...) έχει (...) δύο υδροστροβίλους, ένα 360 ίππων εκτελούντα 360 στροφές

κατά λεπτόν και έτερον διά τον φωτισμόν του ετέρου ημίσεως της πόλεως 160 ίππων και 1000 στροφών.

Η πτώσις ύδατος είναι 80 μέτρων υποδιαιρούμενη εις δύο, εις τα πρώτα 40 μέτρα είναι η κίνησις του υδροστροβίλου του φωτισμού, εις δε τα έτερα 40 και εις βάθος 24 μέτρων κάτωθεν της επιφανείας του νηματουργείου είναι εγκατεστημένος ο διά την κίνησιν του εργοστασίου υδροστρόβιλος.

εξ ών λειτουργούσι οι ήμισεις. Παράγει νήματα Νο 16 – 32 λεπτά. (Εις πάγκος ήτοι 400 ατράκτοι παράγουσιν ημερησίως Νο 4, 70 πάκα, Νο 32 δε 5). Άξιον εξαιρετικού ενδιαφέροντος είναι το τέλειον απορροφητικόν συστημάτων αιωρούμενων του βάμβακος ινών, σύστημα των οποίων είναι ερηρμοσμένων εις τας λανάρας και έτερον εις τας αιθούσας του νηματουργείου, τα οποία τελείως απαλλάσουςι τον αέρα του

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΔΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΣΙΤΣΗ

Το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειας Τσίτσι

Παρά τούτον γίνεται εγκατάστασις νέου υδροστροβίλου 400 ίππων και 700 στροφών, όστις θα μεταδίδη την κίνησιν εις το εργοστάσιον δι' ηλεκτρομηχανής και ουχί δια σχοινίων ή μιάντων ως γίνεται μέχρι τούδε εις όλα τα εν λόγω εργοστάσια. (Διάμετρος σωλήνων 70 εκ.). Το νηματουργείον είναι οικοδομημένον επί 2380 τετραγ. μέτρων, έχει δε 12,5 χιλιάδες ατράκτους,

εργοστασίου από τας ίνας του βάμβακος. Ίδιον διαμέρισμα του εργοστασίου κατέχει το λευκαντήριο ενθα γίνεται η λεύκανσις δι' ατμού (καθαρισμός των νημάτων λεύκανσις δι' ατμού και σόδας επί 10 ώρας) και διά υποχλωριώδους ασβεστίου αφθόνου δε πλύσεως δι' ύδατος. Τα νήματα κατόπιν στεγνώνονται διά κεντρόφυγος και ξηραίνονται εις νελοφρακτον στεγνωτήριον. Η κίνησις

γίνεται δι' ηλεκτροκινητήρος 11 ίππων».

Την περίοδο αυτή το υφαντήριο λειτουργούσε «εις μακράν απόστασιν και κατά τι υπερκειμένην θέσιν» σε κτίριο του παλαιού νηματουργείου. Η περιγραφή του είχε ως εξής:

«(Είναι) το μόνον υφαντήριο βάμβακος της Μακεδονίας μέχρι της στιγμής. Καλύπτει έκτασιν 830 περίπου τετραγ. μέτρων έχει δε μίαν κολλαριστική μηχανή διά

ημερησίως 40 υάρδας. Ετήσια παραγωγή κατά προσέγγισιν 500 χιλ. μέτρα συνολικής αξίας δραχ. 6.500.000 περίπου. Διά τον φωτισμόν του εργοστασίου έχει μικράν δυναμοηλεκτρικήν 150 Amperes διά δε τον της πόλεως 435 Amperes. Ο παρεχόμενος φωτισμός εις την πόλιν υπό των δύο τούτων εργοστασίων πληρώνεται προς 0,50δρ. το χιλιόβαττον εις την Νάουσαν 4 δρ. κατά μήνα δι' έκαστον λαμπτήρα».

Ο Μενέλαος Τσίτσης φοιτητής στη Γερμανία (πίσω στο κέντρο με το μουστάκι)

την προπαρασκευήν της κλωστής, μίαν διάστραν και 51 ιστούς. Υπό εγκατάστασιν έτεροι 50. Παράγονται υφάσματα Κάμποτ λευκασμένα και αλεύκαστα μέχρις 94 εκ. πλάτους. Κινείται δι' ηλεκτρισμού 18 ίππων. Απασχολεί 60-70 εργάτιδας και εργάτας 6. Παράγει δε περί τα 1700 μέτρα ημερησίως (2000 υάρδες) με τιμήν 11,50 δρ. κατά υάρδα. Έκαστος ιστός παράγει

Στα τέλη της δεκαετίας του 1910, οι εταίροι απέκτησαν το ανενεργό εργοστάσιο των Μπίλη και Λαπαβίτσα στη Νάουσα και δημιούργησαν εκεί δεύτερο κλωστήριο βαμβακερών νημάτων, το οποίο άρχισε να λειτουργεί το 1921. Λειτουργούσε και αυτό με ιδιόκτητη υδροηλεκτρική δύναμη και συμπληρωματικά υποβοηθού-

νταν από το ηλεκτρικό εργοστάσιο της Νάουσας, όταν αυτό ιδρύθηκε. Ο Ν. Μικέλης το περιγράφει ως εξής: «Έχει περιοχήν 6 χιλ. τετραγ. μέτρων εξών και οικοδομαί καλύπτουσι 2 χιλ. Κινείται δι' υδροστροβίλου 180 ίππων. Διάμετρος σωλήνων 60 εκ. ύψος ύδατος 20 μέτρα. Έχει 4000 ατράκτους, παράγει δε ημερησίως χονδρά μεν νήματα 200 πάκα, λεπτά δε 70 ήτοι κατά μέσον όρον 140 - 150 ημερησίως (Νο 4-14 ή και λεπτότερα). Η μέση ετήσια παραγωγή ανέρχεται εις 45 -50 χιλ. πάκα, η δε ετήσια κατανάλωσις βάμβακος εις 200 χιλ. οκάδας, εξων ¼ είναι εγχώριος. Εργάτας απασχολεί 30 και εργάτιδας 80. Δυναμοηλεκτρική μηχανή διά τον φωτισμόν του εργοστασίου».

Η επιχείρηση «Γρηγ. Τσίτσης & Σία» παρήγε διάφορα προϊόντα, μεταξύ των οποίων κυρίως προϊόντα κάμποτ για την εγχώρια αγορά και τον στρατό. Παράλληλα, εξήγε τα προϊόντα της στην Αλβανία, στη Γιουγκοσλαβία, στη Ρουμανία και στη Βουλγαρία. Το 1903 τα προϊόντα της βραβεύτηκαν στη Διεθνή Έκθεση των Αθηνών.

Αξίζει να σημειωθεί η αμέριστη προσφορά των ιδιοκτητών της επιχείρησης στους αγώνες του έθνους. Στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα οι επιχειρηματίες διέθεταν το εργοστάσιο ως κέντρο των επιχειρήσεων της περιοχής και ως αποθήκη υλικού. Όπλα και πυρομαχικά διακινούνταν σε μπάλες βαμβακιού και οι οπλαρχηγοί συνεδρίαζαν συγκαλυμμένοι υπό την ιδιότητα του εργάτη.

Το 1941 το εργοστάσιο της Θεσσαλονίκης υπέστη σοβαρότατες ζημιές από τους ιταλικούς βομβαρδισμούς. Επίσης, την περίοδο της Κατοχής μέρος του εργοστασίου της Έδεσσας καταστράφηκε από τους Γερμανούς. Η επιχείρηση συνέχισε να λειτουργεί, με μειωμένο ωράριο και ρυθμούς απόδοσης, καταβάλλοντας ημερομί-

σθια, τρόφιμα και ρουχισμό σε περισσότερους από πεντακόσιους εργάτες. Το 1949, κατά την διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, καταστράφηκε ολοσχερώς το εργοστάσιο της Νάουσας. Καθώς οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να ασφαλισθούν για την περίπτωση πολέμου, δεν τέθηκε ποτέ θέμα αποζημίωσης.

Με τη λήξη και του Εμφυλίου έγινε προσπάθεια ενδυνάμωσης της επιχείρησης «Γρηγόριος Τσίτσης και Σία». Αρχικά, όλες οι δυνάμεις συγκροτήθηκαν με επίκεντρο τη μονάδα της Νάουσας. Οι εταίροι αφενός απέσυραν 2.000.000 δραχμές από το κεφάλαιο του εργοστασίου της Έδεσσας αφετέρου, το 1950, δανειοδοτήθηκαν από το σχέδιο Μάρσαλ. Το 1951 το εργοστάσιο της Νάουσας είχε οικοδομηθεί εκ νέου και είχε εξοπλισθεί με 8016 ατράκτους νεοτάτου τύπου, καθώς και με κλιματιστική εγκατάσταση.

Τα επόμενα χρόνια το εργοστάσιο στην Έδεσσα είχε 11752 ατράκτους και 171 ιστούς. Παρήγε νήματα βαμβακερά και τσελβόλ καθώς και «λαϊκά βαμβακερά υφάσματα», όπως κάμποτ, δίμιτο, κάμποτ για φανέλα, σινδονόπανο, αλατζάδες και άλλα. Τα κεντρικά γραφεία ήταν στη Θεσσαλονίκη, επί της οδού Βεροίας.

Κυριότεροι εταίροι τη μεταπολεμική περίοδο ήταν οι αδελφοί Κωνσταντίνος και Πέτρος Σεφερτζής, ο Ευάγγελος Σεφερτζής, ο Κωνσταντίνος Σεφερτζής, ο Ιωάννης Κόκκινος, ο Θωμάς Λόγγος, ο Κύρος Κύρτσης, ο Ιωάννης Κύρτσης και ο Αναστάσιος Τσίτσης.

Παρά τη δυναμικότητα της η επιχείρηση αντιμετώπιζε ουσιαστικές δυσκολίες. Το 1953 η μεγάλη υποτίμηση της δραχμής έναντι του δολαρίου διπλασίασε τα χρέη της.

Ο Πρόεδρος της ΔΕΘ Αν. Τσίτσης (δεξιά) με τον Πρωθυπουργό Παν. Τσαλδάρη στην 9η ΔΕΘ το 1934

Από την άλλη, το εργοστάσιο της Νάουσας υπολειπομένη, λόγω της ελλιπούς παροχής ηλεκτρικού ρεύματος. Επιπλέον, καθώς οι επιχειρηματίες είχαν επενδύσει όλα τα κεφάλαια στην ανοικοδόμηση των εγκαταστάσεων, δεν μπορούσαν να καλύψουν το κεφάλαιο κίνησης και αναγκάζονταν να δουλεύουν κυρίως για λογαριασμό τρίτων.

Αρκετά μέλη της τρίτης γενιάς, οι απόγονοι των αρχικών εταίρων, είχαν εντωμεταξύ αρχίσει να επιδίδονται σε άλλες δραστηριότητες. Η επιχείρηση έπαυσε να λειτουργεί γύρω στα 1960. Σήμερα το εργοστάσιο της Νάουσας, πλήρως ανανεωμένο, εξυπηρετεί τη «Βαρβαρέσσος Α.Ε».

Γρηγόριος Τσίτσης & Υιοί

Το 1921 οι γιοι του Γρηγορίου Τσίτση,

σε συνεργασία με τους αδελφούς Κύρο και Παναγή Κύρτση, ξεκίνησαν νέα κάθετη βιομηχανική μονάδα παραγωγής βαμβακερών νημάτων (στριπτήριο, βαφείο και λευκαντήριο). Η επιχείρηση, που είχε την επωνυμία «Γρηγόριος Τσίτσης και Υιοί», βρισκόταν στην περιοχή Σφαγεία της Θεσσαλονίκης, σε οικόπεδο 10.000τμ. Το 1923 ο Ν. Μικελής περιγράφει την επιχείρηση ως εξής:

«Νέον εργοστάσιον λειτουργούν από διετίας κινούμενον διά πετρελαιομηχανής Diesel 35 ίππων. Έχει και ατμολέβητα διά την παραγωγήν του απαιτούμενου, διά το βαφείον και λευκαντήριον, ατμού. Το στριπτήριον αποτελείται εκ 200 ατράκτων, παράγει δε καλτσονήματα 200 χιλιογρ. Ημερησίως. Το βαφείον παράγει 150-200 πάκα βαμμένα νήματα. Υπάρχει μικρά εγκαταστάσεις βαφής ερυθράς του

Ο πρώην πρόεδρος της ΔΕΘ Αναστάσιος Τσίτσης με την Υφ. Εμπορίου της Ρουμανίας το 1959

λαδιού διά χρώματος τοιούτου αλιζαρίνης.
Προσωπικόν απασχολεί περί τους 50». Σταδιακά, ο εξοπλισμός αυτού του

εργοστασίου έγινε ανώτερος από τον εξοπλισμό του εργοστασίου της Έδεσσας. Είχε 6500 ατράκτους και 192

αργαλειούς. Επιπλέον, το εργοστάσιο ήταν εξοπλισμένο με δικές του ηλεκτρογεννήτριες, οι οποίες κατά την περίοδο της Κατοχής χρησιμοποιήθηκαν για την ηλεκτροδότηση τμήματος της πόλης. Μετά τον πόλεμο λειτούργησε μέχρι τον Νοέμβριο του 1957. Το 1962 και ενώ η αξία του υπολογιζόταν σε 30.000.000 δραχμές, περιήλθε στο δημόσιο αντί 6.500.000 δραχμών. Το 1968 και ύστερα από πιέσεις του Σωματείου Κλωστοϋφαντουργών και εμπειρογνομώνων του κλάδου που εκτιμούσαν τις παραγωγικές δυνατότητες της μονάδας, άρχισαν οι επισκευές του με σκοπό την επαναλειτουργία του. Υπεύθυνος των επισκευών ήταν μία σημαντική μορφή της ελληνικής υφαντουργίας, ο Πάνος Κερασώτης.

Κυρίως λόγω των δυνατοτήτων αυτής της επιχείρησης, κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο οι επιχειρήσεις «Γρηγόριος Τσίτσης» στο σύνολό τους («Γρηγόριος Τσίτσης & Σία» και «Γρηγόριος Τσίτσης και Υιοί») αποτελούσαν τον μεγαλύτερο όμιλο υφαντουργικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα. ■

Μια επισήμανση απο τον φίλο του περιοδικού μας δικηγόρο κ. Γιώργο Δούδο, σχετικά με την οικογένεια Τουρπάλη, που δημοσιεύσαμε στο προηγούμενο τεύχος:

«Αλέξανδρε, σε χαιρετώ, έστω και εξ αποστάσεως μιας και βρίσκομαι στη Θάσο. Πληροφορήθηκα ότι στο τελευταίο τεύχος της «Νιάουστας» υπάρχει μια αναδρομική αναφορά στην οικογένεια Τουρπάλη, που βασίστηκε σε έρευνα(;) του Ευάγγελου Χεκίμογλου. Επίτρεψέ μου μια διόρθωση: Οι Τουρπάληδες κατάγονταν από το Κάτω Γραμματικό και όχι από την Όσλιανη (Αγία Φωτεινή), όπως εσφαλμένα αναφέρεται. Ήταν σλαβόφωνοι και κάποια ιστορική στιγμή μετακόμισαν αρχικά στη Νάουσα και αργότερα στη Θεσσαλονίκη.

Η πληροφορία που σας δίνω είναι απόλυτα ακριβής καθόσον η γιαγιά μου (η μητέρα του πατέρα μου) ήταν η Ελισάβετ Τουρπάλη. Από την Όσλιανη κατάγονταν η οικογένεια Δούδου ή Μητσιντούντου, όπως τους έλεγαν οι παλιές Ναουσαίες ιδίως, που όταν με ρωτούσαν ποιανού παιδί είμαι και τους απαντούσα του Δούδου, συμπλήρωναν του Μητσιντούντου.

Επίσης η οικογένεια Δούδου ήταν σλαβόφωνη, κατέβηκαν στη Νάουσα και τουλάχιστον ο πατέρας του πατέρα μου Γιώργης Δούδου και όχι Δούδος (ακόμα και το επώνυμο του πατέρα μου ήταν Δούδου - πιθανώς και μάλλον σύντμηση του Μητσιντούντου) με την Λισάβη Τουρπάλη μετανάστευσαν στην Αίγυπτο, όπου γεννήθηκε ο πατέρας μου και τα νεότερα αδέρφια του. Δεν ξέρω από που ο κ. Χεκίμογλου άντλησε τις πληροφορίες του, αλλά ως υπόθεση πιθανώς να υπήρξε σύγχυση με την καταγωγή Δούδου, που συμπεθέρισαν με τους Τουρπάληδες. Να είσαι καλά».

Χιλιάδες Εβραίοι συγκεντρωμένοι στην Πλατεία Ελευθερίας το 1942

Η ΕΞΟΝΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΙΤΑΛΟΕΒΡΑΙΩΝ

Η ιστορία της εξόντωσης των Εβραίων της Θεσσαλονίκης είναι μια ανείπωτη τραγωδία. Κάτω από αυτή την τραγική ομπρέλα κρύβονται εκατοντάδες, χιλιάδες ίσως επί μέρους θλιβερές ιστορίες. Θα προσπαθήσω, όσο πιο συνθετικά γίνεται, να δώσω το περίγραμμα της κατάστασης στην οποία εκτυλίχθηκαν τα τραγικά γεγονότα. Και επειδή πίσω από αυτά υπάρχουν πρόσωπα, θα αναφερθώ μόνο σε επτά-οκτώ ονόματα από τα πολλά που ενεπλάκησαν και έπαιξαν τον ιδιαίτερο ρόλο τους στην τραγική αυτή ιστορία.

γράφει ο Γιάννης Χρυσάφης

Οι Γερμανοί εισήλθαν στη Θεσσαλονίκη στις 9 Απριλίου 1941. Γνώριζαν πολύ καλά την πόλη που έθεταν υπό την κατοχή τους: Τα σημαίνοντα πρό-

σωπά της, τη σύνθεση του πληθυσμού, την οικονομική, κοινωνική, θρησκευτική και πολιτισμική ζωή της, δυνατά και αδύναμα σημεία. Στη σημερινή οδό

Αλεξάνδρου Σβώλου, τότε Πολωνίας, στο ύψος της Εθνικής Αμύνης, σε ευρύχωρο διαμέρισμα πανσιόν έμενε από το 1935 ένας Γερμανός αρχαιολόγος παρακολουθώντας μαθήματα στο πανεπιστήμιο, ας πούμε μεταπτυχιακού τύπου εκείνης της εποχής. Η νοικοκυρά του τον περιέγραψε ως έναν ευχάριστο τύπο, εξαιρετικά κοινωνικό, με το σαλόνι του πάντα ανοιχτό σε συνομηλικούς του Θεσσαλονικιούς, χριστιανούς και εβραίους.

Την ώρα της εισόδου των Γερμανών εξήλθε του διαμερίσματός του ντυμένος με τη στολή του Γερμανού λοχαγού. Επί πέντε και πλέον χρόνια ενημέρωνε τα προϊστάμενα κλιμάκια της υπηρεσίας του. Το ίδιο συνέβη και στην Αθήνα, όταν από την πόρτα του κτιρίου της Γερμανικής Αρχαιολογικής Σχολής ο διευθυντής και υποδιευθυντής εξήλθαν να υποδεχθούν τους συμπατριώτες τους με στολή συνταγματάρχη. Στην Αθήνα οι Γερμανοί διέθεταν 17 κέντρα κατασκοπείας και πληροφοριών, ενώ οι Άγγλοι επτά και οι Ιταλοί μόλις τρία. Απέναντι στους Εβραίους οι Γερμανοί επέδειξαν αμέσως τις διαθέσεις τους. Είχαν αρκετά στοιχεία ακόμη και για το γεγονός ότι οι Εβραίοι συμμετείχαν ενεργά στον πόλεμο εναντίον τους, Ιταλών και Γερμανών. Συνολικά στον ελληνικό στρατό επιστρατεύθηκαν 12.898 Εβραίοι, στην πρώτη γραμμή βρέθηκαν περί τις 4.000, σκοτώθηκαν 613, από τους οποίους 174 ήταν από τη Θεσσαλονίκη.

Μια από τις πρώτες ενέργειές τους ήταν η σύλληψη από την Γκεστάπο -στις 17 Μαΐου 1941, κρατήστε αυτή την ημερομηνία- του αρχираββίνου Ζβί Κόρετζ και η μεταγωγή του σε στρατόπεδο συγκέντρωσης έξω από τη Βιέννη. Πρόκειται για το πρώτο σημαντικό πρόσωπο στο οποίο

αναφέρομαι τώρα στην εξιστόρηση του εβραϊκού δράματος. Δεν ήταν ντόπιος, ούτε καν Σεφαρδίτης όπως η πλειοψηφία των Θεσσαλονικίων Εβραίων, αλλά Ασκενάζι. Αυστριακός στην καταγωγή, έξυπνος, αυταρχικός, φίλαρχος, προσκλήθηκε να αναλάβει την πνευματικοθηρησκευτική ηγεσία των Εβραίων το 1933, αφήνοντας έντονα το στίγμα του λόγω της αμφιλεγόμενης προσωπικότητάς του. Θα δούμε παρακάτω.

Τα μέτρα κατά των Εβραίων ακολουθούν μια αυξανόμενη κλιμάκωση. Σταδιακή γκετοποίηση του εβραϊκού πληθυσμού σε τρεις συνοικίες της πόλης, απαλλοτρίωση επαγγελματιών και ιδιωτικών χώρων, κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων, προπηλακισμοί και εξευτελισμοί ενίοτε μέχρι θανάτου, υποχρέωση να φέρουν το κίτρινο αστέρι, απολύσεις από θέσεις εργασίας, κλείσιμο σχολείων και συναγωγών και πείνα, πολλή πείνα, ειδικά στη χειμερινή περίοδο '41-42. Όλα αυτά από τις στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής, αφού το βαρύ στελεχιακό δυναμικό έμελλε ακόμη να 'ρθεί

Ο Λουτσιλλο Μέρτσι συνέβαλε τα μέγιστα για τη διάσωση μεγάλου αριθμού Ιταλοεβραίων

για να υλοποιήσει την τελική λύση της εξόντωσης και είναι τα πρόσωπα στα οποία θα αναφερθώ παρακάτω. Αρχές του 1942 καταγράφεται κάτι περίεργο. Στις 17 Φεβρουαρίου μετά από εγκλεισμό μόλις 9 μηνών επιστρέφει από το στρατόπεδο συγκέντρωσης της Βιέννης και αποκαθίσταται στη θέση του ως αρχираββίνου ο Ζβικόρετζ. Αμέσως αναλαμβάνει ένα ιδιότυπο μεσολαβητικό ρόλο μεταξύ της εβραϊκής κοινότητας και των Γερμανών στο πλαίσιο μιας κατάστασης που οξύνεται κάθε μέρα επί τα χείρω, εννοείται εις βάρος των Εβραίων. Εδώ οι απόψεις δίστανται: Άλλοι λένε ότι ο αρχираββίνος Κόρετζ ενεργούσε προς όφελος των Γερμανών, άλλοι για να αμβλύνει την επώδυνη κατάσταση των ομοθηρήσκων του, οι οποίοι κατέγραφαν ήδη περί τους 50 με 60 θανάτους ημερησίως. Όποια εκδοχή και αν ισχύει, το αποτέλεσμα θα είναι η εξόντωση των Εβραίων.

Η άνοιξη της Θεσσαλονίκης του 1942 βλέπει την άφιξη της κορυφαίας προσωπικότητας του δράματος, του Μαξ Μέρτεν. Ας σταθούμε λίγο στην περίπτωση του. Γεννήθηκε το 1911 και σπούδασε νομικά. Διορίστηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, ευφυής, καταρτισμένος με καλές γνωριμίες και προσβάσεις, γρήγορα αναρριχήθηκε στην εσωτερική ιεραρχία και του ανατέθηκαν καθήκοντα περιφερειακού γενικού εισαγγελέα. Στη Θεσσαλονίκη ήρθε ως ανώτατος πολιτικός αξιωματούχος, εκπροσωπώντας το γερμανικό κράτος και τη διοίκηση έστω και αν έφερε εξ εφέδρων το βαθμό του λοχαγού. Συνοδευόταν από τον προσωπικό του γραμματέα Μάισνερ. Στο γραφείο του εντάχθηκε και η όμορφη νεαρή γερμανομαθής Θεσσαλονικιά γραμματέας Δοξούλα Λεοντίδου. Ο Μέρτεν αμέσως επιλήφθηκε των κλιμακωτών μέτρων για την τελική λύση

εξόντωσης των Εβραίων.

Το Σάββατο της 11ης Ιουλίου 1942, όχι τυχαία ημέρα, έχουμε την κορύφωση του δράματος. Καλούνται όλοι οι άνδρες Εβραίοι ηλικίας από 18-45 χρόνων να συγκεντρωθούν στην πλατεία Ελευθερίας. Περί τα 9.000 άτομα υφίστανται επί ώρες απίστευτους εξευτελισμούς κάτω από ένα δυνατό ήλιο και χωρίς νερό. Εν τέλει, επιλέγονται 4.000 από αυτούς για υποχρεωτική εργασία λατομικών και σιδηροδρομικών έργων στη γραμμή Θεσσαλονίκη-Κατερίνη-Λάρισα, άτομα που δεν είχαν πιάσει ποτέ στυλιάρι στη ζωή τους.

Σε ποσοστό 12% ανέρχονται οι θάνατοι μεταξύ των Εβραίων εργατών. Η μεσολαβητική προσπάθεια του αρχιραββίνου Κόρετζ με τον Μαξ Μέρτεν καταλήγει σε ένα μόνο συμβιβασμό: Να καταβληθεί το υπέρογκο ποσό των 3,5 δισεκ. δραχμών εποχής σε μετρητά, όχι επιταγές, έναντι της απαλλαγής των εργατών. Συλλέγονται με κόπο 2 δισεκ. και για το υπόλοιπο συνομολογείται η απαλλοτρίωση των νεκροταφείων με τους 500.000 εβραϊκούς τάφους με παράλληλη αξιοποίηση όλων των μαρμάρινων μελών των τάφων ως οικοδομικών υλικών.

Αλλά το σχέδιο απαλλοτρίωσης των περιουσιακών στοιχείων των Εβραίων κατά τον Μαξ Μέρτεν δεν σταματά εδώ. Γνωρίζει ότι λίγο πριν από την τελική λύση πρέπει να εξασφαλίσει και τον χρυσό και τα τιμαλφή των Εβραίων. Συνεχίζοντας την πίεση και πάντα με τη διαμεσολάβηση του αρχιραββίνου συγκεντρώνει δύο τουλάχιστον τόνους χρυσού και άγνωστο αριθμό από διαμάντια, τιμαλφή και έργα τέχνης.

Με την ολοκλήρωση και αυτής της φάσης, έρχονται να συνεπικουρή-

σουν το έργο του δύο ακόμη παράγοντες της Τελικής Λύσης. Με εντολή του Αιχμαν, στις 6 Φεβρουαρίου 1943 φθάνουν στη Θεσσαλονίκη οι λοχαγοί των SS Ντίτερ Βισλισένυ και Αλός Μπρούνερ, ο πρώτος επιτελικός και εποπτεύων και ο δεύτερος άριστος οργανωτικός και εκτελεστικός, ενώ το παρών δίνει και ένας Αυστριακός υπολοχαγός, ο Κουρτ Βαλντχάιμ, υπό την ιδιότητά του ως συνδέσμου αξιωματικού πληροφοριών της Βέρμαχτ. Οι Γερμανοί αξιωματούχοι μέσα σε

σβιτς, αλλά το στρατόπεδο Μπέργκεν-Μπέλσεν, και ειδικούς επιβάτες τον αρχιραββίνο Ζβι Κόρετζ, σημαίνουσες προσωπικότητες της εβραϊκής κοινότητας και τους 367 Ισπανοεβραίους της Θεσσαλονίκης που είχαν τελικό προορισμό τη Βαρκελώνη.

Μέσα σε αυτό το ζοφερό κλίμα με τις ανατριχιαστικές εξελίξεις, εύλογα διερωτάται κάποιος για την παθητική στάση 55.000 και πλέον Εβραίων της πόλης. Βεβαίως, υπήρχε ο φόβος και τα αυστηρά μέτρα. Βεβαίως και η κα-

Εβραίοι της Θεσσαλονίκης υπόκεινται σε εξευτελισμούς από τους Γερμανούς κατακτητές

ένα μήνα έχουν συγκεντρώσει όλους τους Εβραίους σε ένα μόνο γκέτο στη συνοικία Βαρόνου Χίρς, κοντά στον τότε κεντρικό σιδηροδρομικό σταθμό. Ο πρώτος συρμός με 2.500 Εβραίους για εκτόπιση και προορισμό το Άουσβιτς έφυγε από το σταθμό στις 15 Μαρτίου. Συνολικά αναχώρησαν πάνω από 50.000 με 20 συρμούς μέχρι τις 7 Αυγούστου που έφυγε ο τελευταίος. Όμως, αυτός ο τελευταίος συρμός δεν είχε προορισμό το Άου-

θησυχαστική στάση του αρχιραββίνου και η κρυφή ελπίδα ότι κάτι μπορεί να αλλάξει. Αλλά υπήρχαν και εκείνοι που αντέδρασαν. Τουλάχιστον 500 απόστρατοι Εβραίοι, που συγκροτούσαν μάλιστα και μάχιμο τάγμα στη διάρκεια του πολέμου, κατέφυγαν στα βουνά με τους ανάρτες. Μερικές οικογένειες σταδιακά βρήκαν τον τρόπο να βρουν καταφύγιο και πλαστές ταυτότητες στην Κασσάνδρα Χαλκιδικής. Κάποιοι εμπιστεύτηκαν

τα παιδιά τους σε οικογένειες της Θεσσαλονίκης, με κίνδυνο να έχουν δραματικές επιπτώσεις όλοι τους. Και βεβαίως αντέδρασαν οι Ιταλοεβραίοι της Θεσσαλονίκης.

Να τονίσω εδώ ότι στο πλαίσιο της διαδικασίας για τη διάσωσή τους εκ μέρους της ιταλικής πλευράς, προσώπων και θεσμών, απελευθερώθηκε σε όλο της το μεγαλείο η ιταλική ανθρωπιά έστω και κάτω από επικίνδυνες και εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες. Επιτρέψτε μου να επαναλάβω τη

σης, συγκεντρώθηκαν οι ελάχιστοι Ιταλικής υπηκοότητας Εβραίοι της Θεσσαλονίκης και απηύθυναν επιστολή στον γενικό πρόξενο της Ιταλίας, ζητώντας του να πάνε στη μητέρα πατρίδα. Γενικός πρόξενος ήταν ο Γκουέλφο Ζαμπόνι, διπλωμάτης καριέρας, γεννημένος το 1897 στη Σάντα Σοφία της Τοσκάνης.

Πρώτος γραμματέας του γενικού προξενείου, γερμανομαθής και σύνδεσμος με τις γερμανικές αρχές ο Λουτσίλο Μέρτσι, λοχαγός στη Με-

Με προκάλυψη την ισχυρή υπηρεσιακή τους θέση και την ιδιότητα της συμμάχου χώρας, χορήγησαν ταξιδιωτικά έγγραφα σε περίπου 300 Εβραίους της Θεσσαλονίκης, «βαφτίζοντάς» τους κυριολεκτικά ως Ιταλούς μόνο και μόνο γιατί κάποιος υπαρκτός ή μη συγγενής τους είχε ένα όνομα που ηχούσε ως ιταλικό ή γιατί ήταν γαμπρός, νύφη, ανίψι κάποιου δήθεν Ιταλού. Το πρωτεύον κριτήριο ήταν αποκλειστικά ανθρωπιστικό και μόνο. Με την ίδια επιμονή και υπομονή οργανώθηκε και το ταξίδι με τρένο της αποστολής όλων αυτών των ατόμων στην Αθήνα και τη σωτηρία τους στις 14 Ιουλίου 1943.

Ο Γκουέλφο Ζαμπόνι δεν πρόλαβε την αναχώρηση, λόγω μετάθεσης λίγες ημέρες πριν, αλλά ο άξιος αντικαταστάτης του γενικός πρόξενος Καστρούτσιο και ο πάντα βοηθός του Μέρτσι ολοκλήρωσαν το έργο του, παρά τα τεράστια προβλήματα, κωλυσιεργίες και απειλές που πρόέβαλαν οι Γερμανοί. Όλα αναφέρονται εκτενώς και με συγκινητικό τρόπο στο βιβλίο του Λουίτζι Μπαλερίνι.

Και δεν θα ήθελα να επεκταθώ εγώ περισσότερο. Θα μπορούσα να μιλώ επί ώρες αλλά θα κλείσω την παρέμβασή μου και την περιληπτική εξιστόρηση των πραγματικών γεγονότων γύρω από την τραγωδία των Εβραίων της Θεσσαλονίκης αναφερόμενος στην κατάληξη των πρωταγωνιστών που ανέφερα παραπάνω. Ξεκινώ από τους 300 και πλέον Ιταλοεβραίους, 323 για την ακρίβεια όπως σημειώνει ο Λουτσίλο Μέρτσι. Η διαδρομή για την Αθήνα κράτησε περί τις τρεις ημέρες και στη διάρκεια της υπήρξαν δύο - τρεις διαρροές, δεδομένου ότι η φύλαξη ήταν χαλαρή και με Ιταλούς στρατιώτες. Φθάνοντας στην Αθήνα η εκεί ιτα-

Η καταστροφή στο εβραϊκό κοιμητήριο της Θεσσαλονίκης

μοναδική αυτή φράση στην ιταλική γλώσσα, τιμώντας όλους τους Ιταλούς μέσα και έξω από αυτή την αίθουσα. *«In questa oscura, estremamente pericolosa, nonche' difficile situazione a Salonico, l'iniziativa e il buon esito degli sforzi dei diplomatici Italiani, hanno esaltato il senso dell'umanita' italiana in tutto il suo splendore»*. Ας δούμε τι ακριβώς συνέβη.

Με την κλιμάκωση των μέτρων και τη συνεχή επιδείνωση της κατάστα-

ραρχία Άκουι, σχολικός σύμβουλος πριν από τη στράτευσή του. Οι δύο τους αποτέλεσαν ένα εξαιρετικό δίδυμο στην προσπάθειά τους να βρουν λύση στην κρίσιμη κατάσταση. Η επίσημη αλληλογραφία του πρώτου με τις προϊστάμενες αρχές και το λεπτομερές ημερολόγιο του δεύτερου, αποτελούν αδιάψευστη μαρτυρία των ενεργειών τους για τη διάσωση των Ιταλοεβραίων -και όχι μόνο- της Θεσσαλονίκης.

λική διοίκηση είχε ήδη φροντίσει για την ασφαλή μεταφορά τους σε επιβατηγό πλοίο στο λιμάνι του Πειραιά με προορισμό την Ιταλία. Λίγο πριν από την αναχώρηση του πλοίου, καταγράφηκαν νέες μικρές και μεμονωμένες διαρροές. Επρόκειτο για άτομα ή οικογένειες που είχαν δικούς τους στην Αθήνα.

Η πρώτη μεγάλη διαρροή, κάπως μαζική, καταγράφηκε στο πρώτο λιμάνι που έπιασε το πλοίο στην Ιταλία. Η σχεδόν ανύπαρκτη πλέον φύλαξη και η προσδοκία για την απαρχή μιας νέας ζωής που διανοιγόταν μπροστά τους, οδήγησαν αρκετούς στο να αναζητήσουν αμέσως την τύχη τους, μακριά από το κρατικό πρόγραμμα σωτηρίας τους. Οι υπόλοιποι συνέχισαν οργανωμένα προς βορρά. Λάθος όπως αποδείχθηκε. Τους πρόλαβε η συνθηκολόγηση της Ιταλίας της 8ης Σεπτεμβρίου 1943 και η γερμανική αλλαγή φρουράς.

Είναι άγνωστη η τύχη των πολλών. Μια ομάδα που κατέληξε σε παραλίμνιο ξενοδοχείο της Βόρειας Ιταλίας, βρέθηκε μετά από λίγες ημέρες με μια πέτρα ο καθένας στο βυθό της λίμνης. Γλύτωσαν από τα τρένα και τα κρεματορία του Άουσβιτς για να καταλήξουν στα ψυχρά νερά λίμνης μιας πατρίδας που ήθελαν να γνωρίσουν και να αγαπήσουν. Και δεν πρόλαβαν.

Ο αρχираββίνος Ζβί Κόρετς ήταν από τους επιζώντες Εβραίους στο στρατόπεδο κράτησής του. Μετά τον πόλεμο όμως πέθανε από τύφο κατά το ταξίδι επιστροφής του στη Θεσσαλονίκη. Η φιλολογία γύρω από το θετικό ή αρνητικό ρόλο του καλά κρατεί ως σήμερα. Ο Μαξ Μέρτεν συνελήφθη από τους Αμερικανούς στη Γερμανία. Οι ανακριτικές αρχές ζήτησαν από την Ελλάδα να τοποθετηθεί για την περίπτωση του. Η ελληνική κυβέρνηση, διά του

Συρμοί τρένων φτάνουν από τη Θεσσαλονίκη στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Άουσβιτς

πρεσβευτή της στη Γερμανία στρατηγού Ανδρέα Υψηλάντη, της γνωστής οικογένειας, δεν πρόβαλε κανένα αίτημα ή αγωγή εις βάρος του. Αφέθηκε ελεύθερος, επανήλθε στην υπηρεσία του και αναρριχήθηκε ακόμη πιο ψηλά στην υπηρεσιακή ιεραρχία. Υπέβαλε μάλιστα το αίτημα να είναι ο πρώτος Γερμανός πρόξενος στην Ελλάδα, πριν αναβαθμισθεί σε πρεσβεία η γερμανική διπλωματική αντιπροσωπεία. Παραλίγο να το πετύχει.

Από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '50 οι ελληνικές πολιτικές δυνάμεις κατηγορούσαν η μια την άλλη για τη μη δίωξη του Μέρτεν. Τελικώς συνελήφθη στην Ελλάδα το 1957 όταν κατά μία εκδοχή ήρθε να καταθέσει ως μάρτυς υπεράσπισης στη δίκη του γραμματέα του Μάισνερ. Ωστόσο, μια άλλη μάλλον με ισχυρή βάση εκδοχή μιλάει για τη συναινετική άφιξη και σύλληψή του, προκειμένου να κλείσει ανώδυνα η περίπτωση του που ταλάνιζε τις ελληνογερμανικές σχέσεις σε συνάρτηση με τις αποζημιώσεις, το επίσημο ταξίδι του Κ. Καραμανλή στη

Γερμανία και πολλά άλλα.

Μετά από μακρά προφυλάκιση προσάχθηκε τελικώς σε δίκη στις 11 Φεβρουαρίου 1959 με φημολογούμενη προσυμφωνημένη ελάχιστη ποινή. Αλλά, τελικώς, η ετυμηγορία του δικαστηρίου στις 5 Μαρτίου 1959 ήταν κάθειρξη 25 χρόνων, και μάλιστα κατά πέντε παραπάνω από την εισαγγελική πρόταση, προκαλώντας πέρα από την οργίλη αντίδραση του ίδιου και εκείνη ακόμη δριμύτερη της χώρας του.

Μέσα από ένα κυκεώνα εσωτερικών και εξωτερικών αντιδράσεων, εκβιασμών, και άλλων πολλών που δεν είναι της παρούσης να εκτεθούν, η ελληνική κυβέρνηση στις 3 Νοεμβρίου του ίδιου έτους πέρασε τροπολογία στη Βουλή που επέτρεπε τη συνέχιση των δικών και εφέσεων για εγκλήματα πολέμου ξένων υπηκόων στις χώρες προέλευσής τους. Δύο μέρες μετά ο Μάξ Μέρτεν αναχώρησε για Γερμανία όπου γρήγορα και με συνοπτική διαδικασία αθωώθηκε. Πέθανε το 1976 αφήνοντάς μας και μια γαργαλιστική ιστορία ή μύθο

Η σύλληψη του Μαξ Μέρτεν στην Ελλάδα το 1959

γύρω από το χρυσάφι των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, σε ένα πλοίο βυθισμένο κάπου κοντά στο Ναβαρίνο. Ο Ντίτερ Βισλισένυ ήταν ο μόνος που τιμωρήθηκε. Οι Τσεχοσλοβάκοι πρόλαβαν να τον κρατήσουν, να τον δικάσουν και να τον κρεμάσουν στην Μπρατισλάβα στις 4 Μαΐου 1948.

Ο Αλόις Μπρούνερ κατάφερε να διαφύγει, να κρυφτεί και τελικώς να βρει καταφύγιο στην αυλή του Χαφέζ Αλ Άσαντ στη Συρία, προσφέροντάς του τις όποιες υπηρεσίες του. Όλες οι προσπάθειες έκδοσής του για να δικασθεί έπεσαν στο κενό. Πέθανε εν ειρήνη το 2010.

Ο Κουρτ Βαλντχάιμ έκανε κάτι πολύ

απλό: Έκρυψε το στρατιωτικό του παρελθόν από το 1942 και μετά, το οποίο όμως πρέπει να γνώριζαν τουλάχιστον οι Αμερικανοί. Μετά τον πόλεμο ανήλθε στη διπλωματική ιεραρχία της χώρας του και κατάφερε να εκλεγεί επί δύο θητείες ούτε λίγο ούτε πολύ Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ (1972-1981). Αμέσως μετά αποκαλύπτεται το παρελθόν του αλλά αυτό δεν τον εμποδίζει να εκλεγεί πρόεδρος της Δημοκρατίας της χώρας του από το 1986 μέχρι το 1992. Πέθανε το 2007. Την επομένη της κηδείας του είχε αφήσει να αναγνωσθεί επιστολή με την οποία ζητούσε συγγνώμη για την απόκρυψη του παρελθόντος του. Να σημειωθεί ότι

σε όλη τη διάρκεια της προεδρικής του θητείας αυτός και η σύζυγός του είχαν κηρυχθεί ανεπιθύμητα πρόσωπα στις ΗΠΑ.

Η Δοξούλα Λεοντίδου είχε καλή τύχη. Το 1949 παντρεύτηκε τον δικηγόρο Δημήτριο Μακρή, τον επιλεγόμενο Τάκο Μακρή, υπουργό των κυβερνήσεων Καραμανλή.

Ο Λουτσίλο Μέρτσι κατάφερε να επιστρέψει μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας στην πατρίδα του στο Μπολτζάνο, αλλά επέμενε να επιστρέψει στη Θεσσαλονίκη, για να συνεχίσει το έργο του. Συνελήφθη όμως από τη γερμανική Βέρμαχτ και ο τελευταίος προϊστάμενός του, ο γενικός πρόξενος Καστρούτσιο, διακινδυνεύοντας προσωπικά κατάφερε να πετύχει την απελευθέρωσή του. Μετά τον πόλεμο συνέχισε το εκπαιδευτικό του έργο και μας άφησε ένα πληρέστατο ημερολόγιο με τα γεγονότα της Θεσσαλονίκης. Πέθανε στο Μπολτζάνο το 1984. Να μην ξεχάσουμε επίσης και έναν υπάλληλο του προξενείου που προσέφερε και αυτός τις πολύτιμες υπηρεσίες του, τον Εμίλιο Νέρι. Τέλος, η κορυφαία προσωπικότητα, ο Γκουέλφο Ζαμπόνι. Μετά τον πόλεμο συνέχισε τη διπλωματική του καριέρα ως πρεσβευτής με τελευταία αποστολή στην Ταϊλάνδη το 1961. Πέθανε το 1994 σε ηλικία 97 χρόνων. Το Ισραήλ τον συμπεριέλαβε μεταξύ των Δικαίων των Εθνών για τη δράση του υπέρ των Εβραίων. ■

ΓΙΑΝΝΗΣ ΕΥΡ. ΧΡΥΣΑΦΗΣ

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, το 1951. Πτυχιούχος Ιταλικής Φιλολογίας και Γλώσσας στο ΑΠΘ, από τα τέλη του '70 δημοσιογράφος στην εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ και στη συνέχεια στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (1987-2010). Ανταποκριτής από την Ελλάδα της Ιταλικής εφημερίδας AVVENIRE (1983-2000), μέλος του Δ.Σ. του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης (1999-2010). Εν ενεργεία μέλος της Επιτροπής Επιλογής των Ετήσιων Δημοσιογραφικών Βραβείων του Ιδρύματος Α. Μπότση, μέλος της ΕΣΗΕΜΘ και έχει τιμηθεί με τα διάσημα του Αξιωματούχου Ιππότη της Προεδρίας της Ιταλικής Δημοκρατίας. Ο Γιάννης Χρυσάφης συμμετείχε στην παρουσίαση του βιβλίου του Λουίτζι Μπαλερίνι «Η Χάννα δεν κλείνει ποτέ τα μάτια», που στηρίχθηκε στο βιβλίο «Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, τα ντοκουμέντα της Ιταλικής ανθρωπιάς» (2008). 13η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, Θεσσαλονίκη 12-15 Μαΐου 2016. (johngoldis@gmail.com)

Παρέλαση του Λ.Ε.Ν. μπροστά από τη Βουλή

ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ήταν αρχές του 1966, όταν ο τότε δήμαρχος Φιλώτας Κόκκινος, κάλεσε στο γραφείο του μερικές κυρίες της Νάουσας, επιφανή μέλη της κοινωνίας της πόλης, για να τις ανακοινώσει την επιθυμία του να ιδρυθεί στη Νάουσα Παράρτημα του Λυκείου των Ελληνίδων. Εμπνευσμένος και επιτυχημένος δήμαρχος για πολλές τετραετίες, οραματίστηκε τη διάσωση του λαογραφικού πλούτου της πόλης και της ευρύτερης περιοχής και θεώρησε ότι αυτό δεν θα γινόταν παρά μόνο κάτω από την σκέπη και την επίβλεψη ενός φορέα σαν το Λύκειο των Ελληνίδων.

γράφει η Βάσω Μπάιτση
Πρόεδρος Δ.Σ. Λ.Ε.Ν.

1966-1975

Πρώτη πρόεδρος του Λυκείου των Ελληνίδων ήταν η Καλλιρόη Πάζη που μαζί με το Δ.Σ. επικεντρώνο-

νται στην συγκέντρωση λαογραφικού υλικού. Μετά από έκκληση στους Ναουσαίους που ανταποκρίθηκαν με μεγάλη προθυμία και με

τη βοήθεια του Δήμου για αγορά ενδυμασιών και αντικειμένων, στις 5 Ιουλίου 1967 ανοίγει για το κοινό η πρώτη λαογραφική έκθεση του Λυκείου. Μετά από δύο χρόνια, το 1969, συστήνεται ουσιαστικά και η πρώτη χορευτική ομάδα του Λυκείου υπό την καθοδήγηση της καθηγήτριας γυμναστικής αγωγής του Λαππείου Γυμνασίου Εύας Κανδήλα.

Το 1970 μετά από την παραίτηση της Καλλιρόης Πιάζη πρόεδρος του Λυκείου αναλαμβάνει η Ανθή Πετρίδου. Επί των ημερών της το τότε Δ.Σ. συνεχίζει τη συγκέντρωση λαογραφικού υλικού από τη Νάουσα αλλά και την ευρύτερη περιοχή και παραγγέλλονται οι πρώτες φορεσιές (Γιδα και Μακεδονομάχου). Τώρα το Λύκειο κάνει και τις πρώτες χορευτικές εμφανίσεις εντός Νάουσας αλλά και εκτός, όπως στις εκδηλώσεις της Αποκριάς της Ξάνθης.

Το 1973 η Ανθή Πετρίδου μετακομίζει στη Θεσσαλονίκη και για ένα χρόνο περίπου το Λύκειο μένει ανενεργό. Τον Μάρτιο του 1974, μετά από παραίτηση της κας Θωμαΐδου, συγκαλείται άτυπα το Δ.Σ. και μέλη του ΛΕΝ, που ορίζουν πρόεδρο την Τσίτση Αικατερίνη. Δάσκαλος χορού αναλαμβάνει ο Ζαφείρης Λόγγος. Τα επόμενα χρόνια γίνεται προσπάθεια εγγραφής νέων μελών στο ΛΕΝ, αγοράζονται φορεσιές και εξαρτήματά τους, ενώ το μουσείο εμπλουτίζεται συνεχώς.

Η κυριότερη εμφάνιση της χορευτικής ομάδας είναι στη Ναυτική Εβδομάδα στο Μεσολόγγι, ενώ παράλληλα εμφανίζεται και σε γύρω περιοχές της Νάουσας και σε συνεργασία με τον Τουριστικό Οργανισμό Νάουσας δίνει το παρόν στις εκδηλώσεις της Αποκριάς παίρνοντας μέρος στην αναπαράσταση του σατιρικού Ναουσαϊκού γάμου. Έτσι κλείνει η πρώτη

δεκαετία του ΛΕΝ, με κύρια δράση το λαογραφικό μουσείο και τις προσπάθειες να οργανωθεί και να εδραιωθεί η χορευτική ομάδα.

1976-1985

Κατά τη δεύτερη δεκαετία, 1976-1985, το ΛΕΝ αναπτύσσει πλούσια δράση, πολιτιστική και κοινωνική, στην πόλη της Νάουσας και όχι μόνον. Κυρίως όμως επιχειρεί ένα άνοιγμα στην κοινωνία της πόλης, με αποτέλεσμα το σημαντικό ενδιαφέρον που δημιουργείται στους πολίτες για τον λαογραφικό πλούτο της. Έτσι ενισχύονται οι δραστηριότητες του Λυκείου, κυρίως όμως εμπλουτίζεται σημαντικά το Λαογραφικό Μουσείο, που ανακαινισμένο πλέον ανοίγει τις πόρτες του τον Οκτώβριο του 1976 και συνεχίζει να είναι η κυριότερη μέριμνα του Δ.Σ. Με τις ενέργειες της προέδρου Αικατερίνης Τσίτση, το Λύκειο λαμβάνει αρκετές επιχορηγή-

Στιγμιότυπο από εκδήλωση του Λ.Ε.Ν.

σεις από την πολιτεία, από πολιτικά γραφεία, φορείς και ιδιώτες.

Ανάμεσα στις πολλές εμφανίσεις της χορευτικής ομάδας σημαντική είναι αυτή του 1976 σε χορευτικό φεστιβάλ της Φλώρινας, όπου αποσπά το πρώτο βραβείο, και η εμφάνιση του σε τηλεοπτική εκπομπή του Παναγιώτη Μυλωνά «Μουσική Παράδοση».

Το 1977 το ΛΕΝ μεταβαίνει στην Ολλανδία, στο Deurne, στο πλαίσιο της «Ελληνικής Εβδομάδας» που διοργανώνει Ολλανδικό σχολείο.

Τόσο καλές ήταν οι εντυπώσεις των Ολλανδών διοργανωτών από την εμφάνιση του Λυκείου που, για αρκετά χρόνια αργότερα, ήταν ο επίσημος καλεσμένος της «Ελληνικής Εβδομάδας» του σχολείου. Οι φιλικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ των μελών του Δ.Σ. και των διοργανωτών συνεχίστηκαν για πολύ καιρό με επισκέψεις των Ολλανδών στη Νάουσα.

Δυστυχώς όμως δεν βρέθηκε στο αρχείο του Λυκείου ούτε ένας ενημερωτικός φάκελος για αυτήν την επικοινωνία, παρά μόνον λίγες φωτογραφίες. Οι εμφανίσεις στο εξωτερικό συνεχίζονται με αυτήν το 1978 στο Παρίσι, το 1979 στην Δαμασκό και το σημαντικό ταξίδι στην Βοστώνη τα Χριστούγεννα του 1978, όπου παρευρίσκεται καλεσμένο το ΛΕΝ από τον εκεί σύλλογο των Ναουσαίων. Τη δεκαετία αυτή το ΛΕΝ βραβεύεται για την κοινωνική και φιλανθρωπική του δράση από τους ροταριανούς ομίλους της Θεσσαλονίκης και της Νάουσας.

Δεν λείπουν οι καθιερωμένες βασιλόπιτες για τα μέλη και τους χορευτές, καθώς επίσης η συμμετοχή σε όλες τις εθνικές επετείους, οι φιλανθρωπικές επισκέψεις στο νοσοκομείο και στο γηροκομείο την περίοδο των γιορτών. Παράλληλα γίνονται αναπαραστάσεις του ναουσαϊκού γάμου

και του παραδοσιακού τρύγου.

Αυτήν την δεύτερη δεκαετία της ιστορίας του το ΛΕΝ αποκτά πολλές νέες φορεσιές στην ιματιοθήκη του και εμφανίζεται σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Σημαντική η παρουσία του στο φεστιβάλ παραδοσιακών χορών στην Καλαμάτα από όπου αποσπά και το πρώτο βραβείο χορού και φορεσιάς. Παίρνει μέρος στην συνάντηση Λυκείων που γίνεται στον Λυκαβηττό, στην Αθήνα, σε ημερίδες και συνέδρια.

Δάσκαλοι χορού αυτά τα χρόνια είναι οι Δαμιανός Χαραλαμπίδης, ο Αποστόλης Παδιός, ο Μέλις Μοσκοφίδης, η Έλσα Σπανού, η Ευθυμία Μπάλκου, η Κατερίνα Στεφανή και από το 1981 και μετά ο Δημήτρης Καραϊσκος.

Το 1977 ορίζεται η πρώτη εκπρόσωπος του ΛΕΝ στην Εφορία παραρτημάτων του κεντρικού η Αντωνία-Ρένα Χρηστίδου.

Το 1979 γίνονται μετά από πολλά χρόνια αρχαιρεσίες στο ΛΕΝ και πρόεδρος εκλέγεται η Καίτη Τσίτση.

Παρατηρείται μια έντονη φιλανθρωπική δράση του Λυκείου υπέρ των παιδιών με ειδικές ανάγκες, σε πλημυροπαθείς της περιοχής, οικονομική βοήθεια στους Κυπρίους αδελφούς και σημαντική είναι η συνδρομή του στην ανέγερση του γηροκομείου.

1986-1995

Μπαίνοντας στην τρίτη δεκαετία του ΛΕΝ, 1986-1995, οι πληροφορίες αντλούνται από βιβλία ταμείου, από έγγραφα του Λυκείου ή από προφορικές μαρτυρίες, καθόσον δεν βρέθηκαν στο αρχείο πρακτικά διοικητικών συμβουλίων. Φαίνεται πως η παρουσία του ΛΕΝ εντός και εκτός Ελλάδας με τις χορευτικές του ομάδες συνεχίζεται με πολλή επιτυχία.

Δάσκαλοι χορού είναι τώρα εκτός από τον Δημήτρη Καραϊσκο και οι Γιώργος Πίπιλας και Χρήστος Τσιάτσος. Ο τελευταίος αποχωρεί το 1990 και αναλαμβάνει ο Ακης Τσιάρκας.

Το ΛΕΝ δίνει πολλές παραστάσεις ελληνικών χορών στο Δημοτικό Θέατρο, ενώ συμμετέχει στο Ναουσαϊκό Καρναβάλι με πατινάδες. Διοργανώνει ψυχαγωγικά απογευματινά και χορούς για τα μέλη και τους φίλους, ενώ προσφέρει ένα σημαντικό για την εποχή ποσό στο Ειδικό Σχολείο

νώσεων Αμερικής, Αυστραλίας και Καναδά και μάλιστα παρουσία του τότε πρωθυπουργού Κ. Καραμανλή. Οι εμφανίσεις στο εξωτερικό είναι στο Neustadt της Γερμανίας (1988, 1994), στην Κωνσταντινούπολη (1989), στο Αλάτρι της Ιταλίας (1990), στο φεστιβάλ Duna Ment (Ουγγαρία, 1993). Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η μετάβαση του Λυκείου των Ελληνίδων της Νάουσας το 1988 για άλλη μια φορά στην Αμερική, προσκεκλημένο στη Φιλαδέλφεια από

Δραστηριότητες του Λ.Ε.Ν. κατά την πρώτη δεκαετία λειτουργίας του Συλλόγου

της Νάουσας. Επίσης συμμετέχει ενεργά στα Λυκειακά δρώμενα, όπως το Πανελλήνιο Συνέδριο των Λυκείων των Ελληνίδων στην Καβάλα το 1993 και την Εφορεία Παραρτημάτων του Κεντρικού, όπου το 1992 ορίζεται ως αντιπρόσωπος η Ελπίδα Κεφαλά. Τον Φεβρουάριο του 1992, η χορευτική ομάδα, προσκεκλημένη από τη Μακεδονική Εστία στην Αθήνα, χορεύει σε χοροεσπερίδα προς τιμήν αντιπροσωπειών μακεδονικών οργα-

το Κέντρο Αποδήμων Μακεδόνων. Χαρακτηριστικό αυτής της δεκαετίας είναι ο εμπλουτισμός της ιματιοθήκης με πολλές φορεσιές, που άλλες παραγγέλλονται σε ειδικά εργαστήρια, πάρα πολλές όμως ράβονται και κεντιούνται από τα ίδια τα μέλη του Δ.Σ. Τον Δεκέμβριο του 1990 το Λύκειο βραβεύεται από τον Δήμο Νάουσας με το χρυσό μετάλλιο της πόλης για την πολιτιστική του προσφορά.

1996-2005

Φτάνουμε στην τέταρτη δεκαετία του ΛΕΝ, 1996-2005, πάλι δυστυχώς χωρίς πρακτικά διοικητικών συμβουλίων μέχρι το 2001. Το 1997 γίνονται αρχαιρεσίες και πρόεδρος επανεκλέγεται η Καίτη Τσίτση. Ένα χρόνο μετά παραιτείται, ύστερα από εικοσιτέσσερα ολόκληρα χρόνια καθοριστικής σημασίας προσφοράς στο τιμόνι του Λυκείου, και ορίζει στη θέση της την Ελισάβετ Χωνού.

Το 1999 ξεκινά μια νέα δραστηριό-

Ιταλίας και το 2000 και 2001 στην Πέργαμο και την Σμύρνη. Το 1998 αποχωρεί από δάσκαλος ο Δημήτρης Καραϊσκος και τις χορευτικές ομάδες αναλαμβάνουν ο Γιώργος Πίπιλας και ο Άκης Τσιάρκας.

Το 2000, μετά από πρόταση του Δήμου Νάουσας, η λαογραφική συλλογή του ΛΕΝ μεταφέρεται στο νεοϊδρυθέν ιστορικό και λαογραφικό μουσείο του Δήμου Νάουσας με σκοπό την καλύτερη φύλαξη και διατήρηση των εκθεμάτων του, σε ένα

αναπαραστάσεις του τρύγου και του παραδοσιακού ναουσαϊκού γάμου, ενώ οι χορευτικές παραστάσεις στο Δημοτικό Θέατρο με τίτλο «...μια άλλη παράσταση» και το «λαϊκό πανηγύρι» είναι για πρώτη φορά θεματικές. Το 2004, το ΛΕΝ διοργανώνει ημερίδα με θέμα την παραδοσιακή φορεσιά της Νάουσας και άλλα ζητήματα ιματιοθήκης.

Το ΛΕΝ χορεύει σε πολλά μέρη της Ελλάδας και στο Deurne της Ολλανδίας (2003), στην Σμύρνη και την Πέργαμο της Τουρκίας (το 2004 και 2005).

Τον Ιούνιο 2005 γίνονται αρχαιρεσίες και αναλαμβάνει πρόεδρος η Βάσω Μπάιτση. Υπό την ανανεωμένη διοίκηση, το ΛΕΝ συνεχίζει το πολιτιστικό του έργο με τις καθιερωμένες ετήσιες εκδηλώσεις του και εμφανίσεις σε διάφορα μέρη της Ελλάδας και το εξωτερικό.

Πραγματοποιεί δύο εκδόσεις, - Οι παραδοσιακές φορεσιές της Νάουσας και το δημοτικό τραγούδι (με ενσωματωμένο στο οπισθόφυλλό του cd με ναουσαϊκά τραγούδια), που παρουσιάζεται λίγο αργότερα στο κοινό από τη λαογράφο Νέλλη Μελίδου-Κεφαλά, και Στου Βέρμιου την αντάρα, επανέκδοση του βιβλίου της Θάλειας Σαμαρά, που παρουσιάζεται στο κοινό τον Οκτώβριο από την δημοσιογράφο Ελένη Τράϊου.

Διεκπεραιώνεται το πρόγραμμα leader της Αναπτυξιακής Ημαθίας μέσω του οποίου το ΛΕΝ χρηματοδοτείται για τις εκδηλώσεις του Αυγούστου «Τιμώντας τον Όσιο Θεοφάνη» και κατασκευάζει φορεσιές για την ιματιοθήκη του η οποία εμπλουτίζεται και ανανεώνεται.

2006-2016

Η τελευταία δεκαετία των πενήντα χρόνων του ΛΕΝ, 2005-2016, σημα-

Συμμετοχή του Λ.Ε.Ν. στην ελληνική εβδομάδα στην πόλη Ντέρνε της Ολλανδίας το 1977

τητα που εντάσσεται στους εορτασμούς της πόλης για τον πολιούχο Όσιο Θεοφάνη. Με τίτλο «Τιμώντας τον Όσιο Θεοφάνη» κάθε Αύγουστο το Λύκειο των Ελληνίδων της Νάουσας προσκαλεί αδελφά Λύκεια σε κοινές χορευτικές παραστάσεις, θεσμός που συνεχίζεται για τα δέκα επόμενα χρόνια.

Τα ταξίδια και οι εμφανίσεις της χορευτικής ομάδας συνεχίζονται, το 1996 στη Γερμανία, στο Αλάτρι της

αναπαλαιωμένο διατηρητέο οίκημα, με τη σύμφωνη γνώμη της πλειοψηφίας του διοικητικού συμβουλίου.

Οι αρχαιρεσίες του 2001 αναδεικνύουν πρόεδρο την Μαρία Πίπιλα. Το ΛΕΝ συμμετέχει στα συνέδρια του Λυκείου των Ελληνίδων ενώ παίρνει μέρος και σε παράσταση του Κεντρικού Λυκείου στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού με χορούς της Νάουσας. Επιχειρείται μία νέα αντίληψη για τις χορευτικές εμφανίσεις. Έτσι, γίνονται

τοδοτεί μια καινούργια σελίδα για την ιστορία του. Αφουγκραζόμενα τις ανάγκες της εποχής και εκσυγχρονίζοντας τις δραστηριότητες του, τα Διοικητικά Συμβούλια με πρόεδρο μέχρι σήμερα την Βάσω Μπαίτση, δίνουν έναν άλλο ύφος στην όλη παρουσία του.

Με τη βοήθεια της πολιτείας, του Δήμου, της Νομαρχίας, του Γιάννη Μπουτάρη, ιδιωτών, μελών και φίλων και με απίστευτη οικονομία αγοράζεται τον Μάιο του 2009 το διατηρητέο κτήριο της Π. Μελά 8. Στα επόμενα χρόνια βελτιώνεται η κτηριακή υποδομή του κτηρίου με την ευγενική συνδρομή της Χριστίνας Ρούσου και του Σπύρου Κεφαλά. Σήμερα φιλοξενεί την γραμματεία του Λυκείου, την ιματιοθήκη, και την αίθουσα πολλαπλών χρήσεων όπου εκτίθενται φορεσιές της μουσειακής συλλογής του Λυκείου και όπου πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις.

Σταθμός για την ιστορία του ΛΕΝ αποτελεί η διοργάνωση του 14ου Πανελληνίου Συνεδρίου του Λυκείου των Ελληνίδων τον Σεπτέμβριο του 2009 με θέμα «από τον λαϊκό πολιτισμό στις πολιτιστικές αγορές» με αξιόλογους ομιλητές, που θέτουν καινούργια δεδομένα σε ότι αφορά την πορεία του Λυκείου των Ελληνίδων στα πρόθυρα της νέας εκατονταετίας της ζωής του. Τα πρακτικά του συνεδρίου εκδίδονται το 2010.

Αυτήν την δεκαετία η διοίκηση του ΛΕΝ, πάντα με την ουσιαστική συμβολή του δασκάλου του Ακη Τσιάρκα, συνεχίζει τις θεματικές χορευτικές παραστάσεις, «στήνει τραγούδι και χορό, το άγιο το αμίλητο νερό», «γιορτές και κάλαντα του δωδεκαήμερου», «ο Μάιος μας έφτασε εμπρός βήμα ταχύ», «μέσα στις γιορτές του

χρόνου χορεύουμε και τραγουδάμε» ιστορικές αναδρομές στην πόλη με τις παραστάσεις «και αλέκτωρ δεν ελάλησε...», «τότε που ήρθε το Ελληνικό». Γίνονται εκπαιδευτικά σεμινάρια από την πρόεδρο και το Δ.Σ. στους χορευτές και χορεύτριες του Λυκείου για τις παραδοσιακές φορεσιές και την ιστορία τους, για τα μουσικά παραδοσιακά όργανα και επίδειξη των φορεσιών σε μαθητές των δημοτικών σχολείων της πόλης μας. Μέλη και χορευτές επισκέπτονται λαογρα-

βραβείο, στην Βασιλεία της Ελβετίας μετά από πρόσκληση του «Κύκλου των φίλων της Ελλάδας στην Ελβετία», καθώς επίσης και σε φεστιβάλ στην Βαρκελώνη, στην Σόφια και στην Νάπολη της Ιταλίας.

Η σημαντικότερη όμως παρουσία του ΛΕΝ στο εξωτερικό είναι η συμμετοχή της ανδρικής ομάδας στο προολυμπιακό φεστιβάλ του Πεκίνο το 2008, όπου παρουσιάζει χορούς από το δρώμενο του «Γιανίτσαρου και της Μπούλας» στην εκδήλωση

Συμμετοχή του Λ.Ε.Ν. στην Ολυμπιάδα του 2008 στο Πεκίνο

φικά και ιστορικά Μουσεία και τα παιδιά παρακολουθούν θεατρικές παραστάσεις στην Θεσσαλονίκη. Το Λύκειο πραγματοποιεί εκπαιδευτικές εκδρομές και οι συμμετέχοντες παρακολουθούν δρώμενα όπως τις «Λαζαρίνες» στην Κοζάνη, τα «Αναστενάκια» στον Λαγκαδά.

Οι χορευτικές ομάδες του ΛΕΝ μεταβαίνουν στο εξωτερικό όπως στην Tulcea της Ρουμανίας σε διαγωνιστικό φεστιβάλ όπου αποσπά το πρώτο

«Η Αθήνα και η Ολυμπία χαιρετά το Πεκίνο» που γίνεται υπό την αιγίδα του υπουργείου πολιτισμού, παρουσία των προέδρων των χωρών της Ελλάδος και της Κίνας.

Πολλές είναι οι εμφανίσεις των χορευτικών ομάδων σε φεστιβάλ και συναντήσεις εντός Ελλάδας, όπως στην Βέροια, στην Έδεσσα, στις Σέρρες, στην Καρδίτσα, στα Ιωάννινα, στην Λήμνο, στο Ναύπλιο στη Σκόπελο. Στην εκπομπή της ΕΡΤ3

«ο τόπος και το τραγούδι του» ο λαογράφος Γ. Μελίκης κάνει αφιέρωμα στη Νάουσα, όπου πρωταγωνιστεί το Λύκειο των Ελληνίδων με την παρουσίαση των αστικών εθίμων και χορών της πόλης καθώς και πολλά δημοτικά τραγούδια από την χωριάδα ενηλίκων του Λυκείου.

Γίνονται παρουσιάσεις βιβλίων, ομιλίες σε επετειακές γιορτές, εκθέσεις χειροτεχνίας, ζωγραφικής και φωτογραφίας που τις επισκέπτονται σχολεία και το κοινό της Νάουσας.

με παραδοσιακές φορεσιές από όλα τα μέρη της Ελλάδας, ακούνε για τα έθιμα του δωδεκαήμερου ψάλλοντας τα κάλαντα και παρακολουθούν μουσικά χριστουγεννιάτικα παραμύθια από παιδαγωγούς.

Το 2015 και 2016 διοργανώνει τα «παιδικά χορογραφήματα» με καλεσμένες παιδικές χορευτικές ομάδες Λυκείων των Ελληνίδων και άλλων πολιτιστικών συλλόγων.

Τις Απόκριες δίνει μια διαφορετική νότα στην πόλη η παρουσία της χο-

«για την φορεσιά της Νάουσας και τους χορούς» της και «εναλλακτικές προσεγγίσεις της λαϊκής παράδοσης -η διαδικασία μιας δημιουργικής παράστασης» όπου διδάσκουν εκλεκτοί επιστήμονες εισηγητές του χώρου.

Για πρώτη φορά στο Λύκειο Ελληνίδων της Νάουσας δημιουργείται τμήμα εκμάθησης στοιχείων ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού για γυναίκες πρόσφυγες και αλλοδαπές (δωρεάν) με υπεύθυνη την εκπαιδευτικό κα Μαρία Σγουρίδου- Τσίτση, που προσφέρει τη διδασκαλία της. Δημιουργείται τράπεζα αίματος του Λυκείου στο Νοσοκομείο Νάουσας και συμβάλλοντας σε φιλανθρωπική και περιβαλλοντική δράση συλλέγει πλαστικά καπάκια για ανακύκλωση με σκοπό την αγορά ενός αναπηρικού αμαξιδίου.

Προς το αύριο...

Κλείνοντας το αφιέρωμα αυτό στα πενήντα χρόνια του Λυκείου των Ελληνίδων της Νάουσας πρέπει να πούμε ότι τίποτε από όλα αυτά που έγιναν από την ίδρυση του μέχρι σήμερα δεν θα ήταν εφικτά αν δεν υπήρχε ο εθελοντισμός και η αγάπη για την παράδοση όλων των κυριών των Διοικητικών Συμβουλίων του καθώς και όλων όσων πέρασαν από τα τμήματά του.

«Το σημερινό Δ.Σ. οφείλει ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλες αυτές τις γυναίκες που με αυταπάρνηση έδωσαν τον καλύτερο τους εαυτό για να φτάσει το Λύκειο μετά από μια επιτυχημένη πορεία να γιορτάζει σήμερα μισό αιώνα ζωής. Εμείς, με σεβασμό και επίγνωση της ιστορίας του προσπαθούμε να αφήσουμε παρακαταθήκη την ιστορία αυτή στις επόμενες γενιές με την ευχή να γιορτάσει το ΛΕΝ πολλές πεντηκονταετίες στο μέλλον» τονίζουν τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Λυκείου των Ελληνίδων Νάουσας. ■

Η υπογραφή των συμβολαίων αγοράς του διατηρητέου κτηρίου στην οδό Π. Μελά 8

Σημαντική η έκθεση φωτογραφίας μακεδονομάχων το 2012 για τα εκατό χρόνια επετείου από την απελευθέρωση της Νάουσας.

Η ιματιοθήκη εμπλουτίζεται με καινούργιες γυναικείες φορεσιές Νάουσας, παιδικές Επισκοπής, Γιδά και άλλες, ενώ η μουσειακή συλλογή του ΛΕΝ μεγαλώνει από δωρεές συμπολιτών μας. Στις χριστουγεννιάτικες γιορτές του ΛΕΝ γίνονται εκδηλώσεις για τα παιδιά, που ντύνονται

ρωδιάς ενηλίκων. Με κέφι, ναουσαϊκά τραγούδια και κεράσματα περιδιαβαίνει τους δρόμους της Νάουσας θυμίζοντας παλιές καλές εποχές.

Το 2015 και 2016 διοργανώνει το «1ο και 2ο φεστιβάλ Λαογραφίας και παραδοσιακών χορών», με καλεσμένα αδελφά Λύκεια των Ελληνίδων που παρουσιάζουν τους χορούς των τόπων τους. Στα πλαίσια των φεστιβάλ γίνονται θεματικά σεμινάρια όπως

«ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ. ΝΑΟΥΣΑ. Η ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ»

ΜΙΑ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΕΝΟΣ ΣΠΟΥΔΑΙΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΟΥ ΜΑΝΩΛΗ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ

γράφει η Δήμητρα Τζάκη

Το βιβλίο του κ. Μανώλη Βαλσαμίδη «Των ελλήνων οι κοινότητες. Νάουσα. Η Δημογεροντία» παρουσιάστηκε στο κοινό της πόλης την Τετάρτη 22 Ιουνίου, στον πολυχώρο της «Βέτλανς», στο πλαίσιο των 22ων «Παυλείων». Το βιβλίο παρουσίασαν οι δικηγόροι κ. Ζήσης Μ. Πατσίκας και Σταύρος Α. Βαλσαμίδης, ενώ αποσπάσματά του διάβασαν οι εκπαιδευτικοί κ. Θεοδώρα Μαυρίδου και Βέρα Αβραμίδου. Στην παρουσίαση συμμετείχε και ο καθηγητής της Κοινωνιολογίας του Δικαίου της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ κ. Νικόλαος Ιντζεσίλογλου, ο οποίος συνέβαλε στην επεξεργασία και στην έκδοση του πονήματος.

Είναι ο τελευταίος τόμος ενός σπουδαίου και κοπιαστικού έργου ιστορικής, πολιτιστικής και κοινωνικής αξίας που ερευνά και ξεδιπλώνει σε κάθε της λεπτομέρεια μια ευτυχή χρονική περίοδο για την πόλη της Νάουσας, την περίοδο 1892-1927. Έργο που ξεπερνά τα σύνορα της πόλης, καθώς αναδεικνύει και αποκαθιστά ένα παράδειγμα κοινωνικής ζωής και αυτοοργάνωσης. Ένα παράδειγμα που έχει τις ρίζες του στην αρχαιότητα και στην εκκλησία του Δήμου και είναι πάντα επίκαιρο σε σχέση με τον τρόπο διοίκησης και άσκησης της εξουσίας.

Ο πρώτος τόμος αυτού του μεγάλου πονήματος, **«Νάουσα 1892-1906»** εκδόθηκε το 2010 και είναι αφιερωμένος από τον συγγραφέα στην «τροφό μητέρα ορθόδοξη καθολική εκκλησία». Οι δύο άλλοι τόμοι **«Νάουσα 1906-1922»** εκδόθηκαν το 2015 και είναι αφιερωμένοι «στο κοινοτικό πνεύμα, το βάθρο της τοπικής αυτοδιοίκησης».

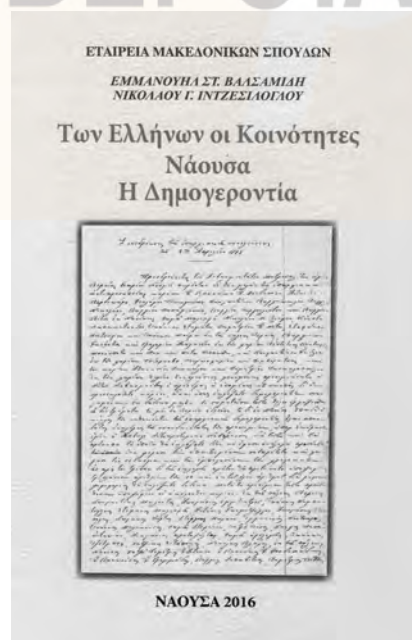
Ο τέταρτος τόμος, **«Των Ελλήνων οι Κοινοότητες, Νάουσα, Η Δημογεροντία»**, εκδόθηκε το 2016, με αφιέρωση στη σύντροφο της ζωής του συγγραφέα και στον πρώτο του Δ/ντή στην εκπαίδευση, κάτι που δείχνει πως ο κύκλος επί του θέματος έχει κλείσει για τον ίδιο, έχει κατατεθεί η εισφορά του στην πόλη στο έπακρο και έχουν αποδοθεί οι τιμές και οι αναγνωρίσεις εκεί που πρέπει. Είναι σαν να λέει στη γενιά που ακολουθεί *η σειρά σας να πιάσετε το νήμα.*

Γι αυτό άλλωστε είναι σπουδαίο το έργο, επειδή δεν είναι απλά ένα ιστορικό ντοκουμέντο. Είναι που απαντά στο πώς μια πόλη μπορεί να αναγεννηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα και κάτω από ποιες προϋποθέσεις. Είναι σπουδαίο, γιατί σε κάθε του σελίδα αναδεικνύεται η σημασία του ενεργού ρόλου του πολίτη στο σχεδι-

ασμό και τις αποφάσεις που υπαγορεύονται από τις ανάγκες του καιρού, από τις ανάγκες της κοινότητας.

Η τύχη θέλησε το τετράτομο αυτό έργο να φανερωθεί σε μια εποχή (2010-2016) που η ελληνική κοινωνία σοκαρισμένη από την οικονομική κρίση μοιάζει αφοπλισμένη από κάθε δυνατότητα να καθορίσει η ίδια το παρόν και το μέλλον της. Κάθε ιδέα αυτοδιάθεσης και συμμετοχικής δημοκρατίας μοιάζει ανέφικτη. Κάθε ιδέα ουσιαστικής αποκέντρωσης και αυτονομίας σε τοπικό επίπεδο μοιάζει ουτοπική.

Η σταδιακή προσχώρηση της χώρας σε υπερεθνικούς μηχανισμούς, μετά από μια περίοδο ψευδούς ευημερίας και επανάπαυσης, έθεσε, με πρόσημα την οικονομική κρίση, όλη την επικράτεια σε επιτήρηση και μαζί την Τοπική Αυτοδιοίκηση, στραγγαλίζοντας και την τελευταία ικμάδα της, αφαιρώντας κάθε δυνατότητα να συζητήσουμε και να αποφασίσουμε για τη ζωή μας. Ο «Καλλικράτης» και ο «Καποδίστριας», οι χάλκινες πλάκες

Το εξώφυλλο του βιβλίου «Των Ελλήνων οι Κοινοότητες, Νάουσα, Η Δημογεροντία»

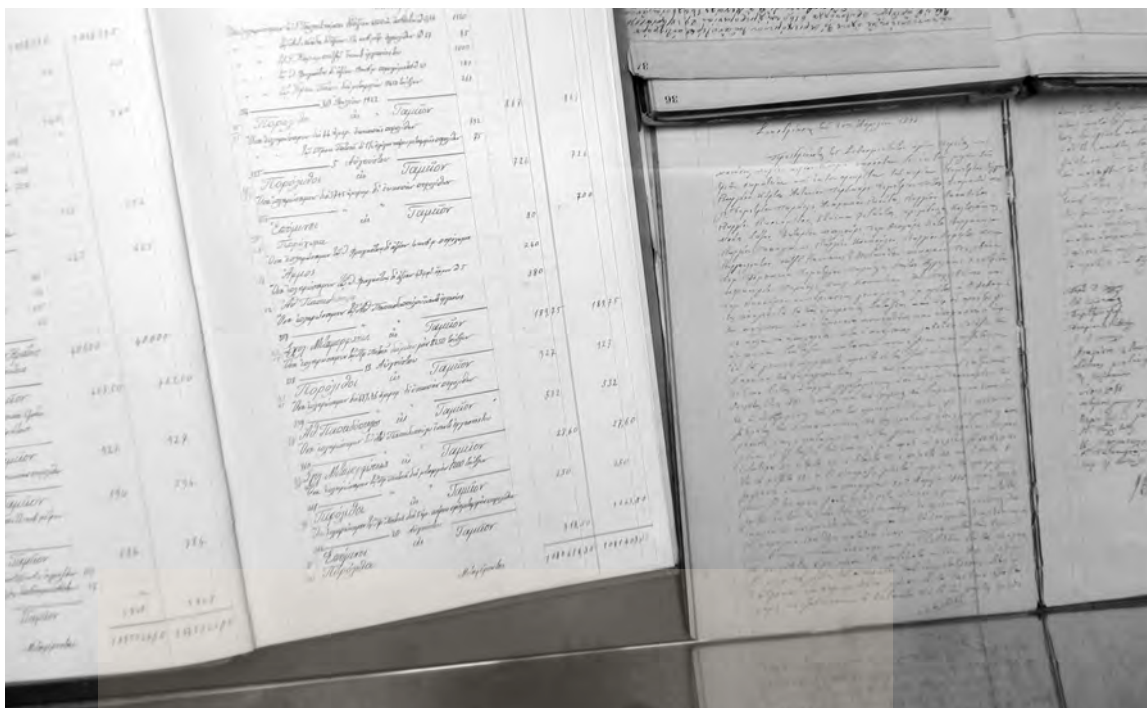
εξευρωπαϊσμού της ελληνικής επικράτειας, έγιναν η ταφόπλακα της ελληνικής κοινότητας. *«Η αυτοδιοίκηση έχει μετατραπεί σε ετεροδιοίκηση και όλα αυτά, για τους ίδιους λόγους που έκαναν το ίδιο οι Βαυαροί το 1833.»*

Στην ιστορία της ανασύστασης, βέβαια, του ελληνικού κράτους, από τον Όθωνα μέχρι τον Τρικούπη και από τον Τρικούπη μέχρι τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο σχεδιασμός της διοίκησης της περιφέρειας, τηρουμένων των αναλογιών, ήταν γραφειοκρατικός και στα πρότυπα των δυτικών κρατών.

Αγνοήθηκε παντελώς η ιστορία και η εμπειρία των τοπικών κοινοτήτων και του κοινοτισμού, οι τοπικές ιδιαιτερότητες, η τοπική κουλτούρα και η σημασία των ανθρώπινων σχέσεων για την δημιουργία και την ανάπτυξη. Από μεταρρύθμιση σε μεταρρύθμιση, τα μεγάλα λόγια περί αποκέντρωσης και αυτονομίας των Δήμων και των κοινοτήτων κατέληξαν βάναυσα και εκ των άνω, στις μεγάλες συνενώσεις και στις απρόσωπες περιφέρειες, στον εκμηδενισμό εντέλει της έννοιας του πολίτη και του δικαιώματός του να αποφασίζει για τη ζωή του. Τα εκλεγμένα δημοτικά συμβούλια σήμερα εκτός που ορίζονται από ένα στενό κομματικό πλαίσιο, δεν είναι τίποτε άλλο πλέον παρά διεκπεραιωτικοί μηχανισμοί που δίνουν καθημερινά λόγο σε κέντρα εξουσίας εκτός πόλης.

Σ' αυτή τη συγκυρία είναι που ο κ. Βαλαμίδης εκθέτει σε όλη της τη διάσταση μια εποχή που το πνεύμα του κοινοτισμού υπήρξε, άνθισε και συνέβαλλε στη διάσωση του ελληνισμού κατά τα χρόνια της τουρκοκρατίας. Αλλά και μετά στην ανάπτυξη των πρώτων κοινοτήτων του ελεύθερου ελληνικού κράτους, πριν προλάβει ο κρατικός συγκεντρωτισμός να εδραιωθεί και να ελέγξει τις

Τα πρακτικά της Δημογεροντίας από το 1893 έως το 1927, η διάσωση των οποίων οφείλεται στον Μανώλη Βαλασαμίδα και τον Παπαναστάση Σαρράτση.

τοπικές κοινωνίες. Είναι ένα ιστορικό ντοκουμέντο που υπενθυμίζει πως τίποτα δεν τελείωσε, πως υπάρχουν ζωντανά τα παραδείγματα του παρελθόντος προς έναν άλλο τρόπο θέασης των πραγμάτων. Και πως ένα τέτοιο παράδειγμα κοινοτικής αλληλεγγύης και συναισθηματικής ενότητας, οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, αλλά και ταξικής διαπάλης και αγρύπνιας για το δίκιο και τα συμφέροντα των πολλών, προσπάθησαν να ζήσουν οι πρόγονοί μας στη Νάουσα από το 1892 έως και το 1922.

Κοινοτισμός και δημογεροντία ως απάντηση στον οικονομισμό

Στην παρουσίαση του τελευταίου τόμου, συγκινημένος ο συγγραφέας από την ευόδωση της εξαντλητικής του προσπάθειας, εμφανώς κουρασμένος, αλλά και χαρούμενος από τη γλυκεία κούραση του μόχθου, μάζεψε τις δυνάμεις του και ανέβηκε στη σκηνή όπως το ζήτησε η αίθουσα. Και επειδή είναι ο ίδιος ένας σπουδαίος αφηγητής και ρήτορας έθεσε αμέσως το δάχτυλο στην πληγή:

«Τέσσερα ερωτήματα θα υποβάλω στην ομήγυρη.

1. Πόσα σχολεία έχτισε το κράτος στη Νάουσα μέχρι το 1940.
2. Πόσες πόλεις της Ελλάδος των 10-12 χιλιάδων κατοίκων είχαν Νοσοκομείο;
3. Ποιά πόλη ανάλογου πληθυσμού στην Ελλάδα είχε κλειστό γυμναστήριο.

Και 4. Ποια η ποιότητα της απονομής της δικαιοσύνης στη Νάουσα στους χρόνους λειτουργίας της Δημογεροντίας.

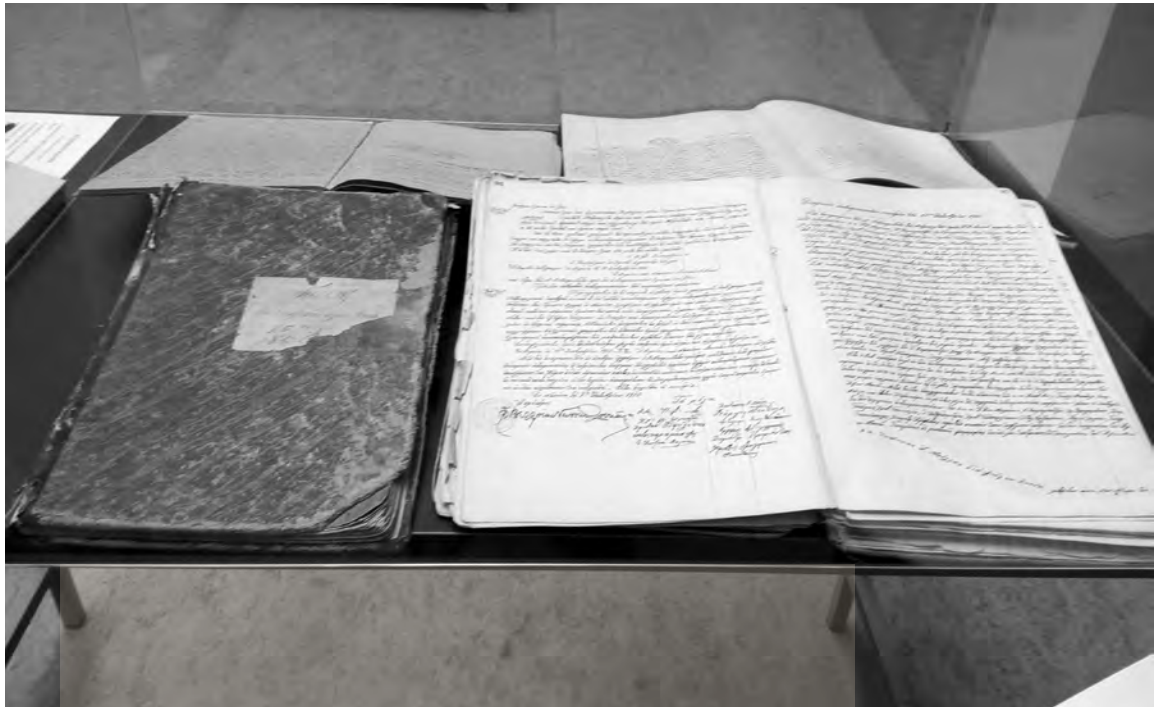
Αυτός είναι ο ελληνικός τρόπος ζωής, αληθινός τρόπος, ο συλλογικός ή Κοινοτικός τρόπος που προσβλέπει στο συμφέρον της πόλης, στην κοινωνική ειρήνη και την προσωπική ελευθερία του πολίτη. Εντύπωση κάνει ότι στις δίκες οι καταθέσεις γίνονταν ανωμοτί. Ο πολίτης αναλάμβανε ευθύνη, είχε αξιοπρέπεια. Σήμερα για ποια αυτοδιόικηση μιλάμε και ποιον πολίτη;»

Αυτή είναι η σημασία ανάδειξης της εποχής 1892-1922 τότε που ο πολίτης είχε την ευκαιρία να είναι ενεργός και ο λόγος του να ακούγεται. Από μόνες τους οι προσπάθειες σύνταξης και βελτίωσης του Κανονισμού της Κοινότητας και ιδιαίτερως το

κείμενο του Κανονισμού του 1912 της Διαρκούς Αντιπροσωπείας της Κοινότητας (Νάουσα 1906-1922, 2ος Τόμος, σελ.304-329) δείχνουν πως ο Κανονισμός ήταν προϊόν ζύμωσης μέσα στους κόλπους της Κοινότητας, αφορούσε στη ζωή όλων και παρά τις οξυμένες πολλές φορές έριδες, απέβλεπε στην εξεύρεση λύσεων προς το συμφέρον όλων.

Ένας Κανονισμός που καθόριζε τον τρόπο εκλογής και τα καθήκοντα της Διαρκούς Αντιπροσωπείας της Κοινότητας, τον τρόπο εκλογής και τα καθήκοντα και τις δικαιοδοσίες της Δημογεροντίας, των εφορειών των σχολείων, των επιτροπών των εκκλησιών, την προστασία της περιουσίας της Κοινότητας και της εκκλησιαστικής περιουσίας από διαθέσεις αρπαγής. Ένα κείμενο που καθόριζε τις ενορίες ως πυρήνα της Δημοκρατίας στην κοινότητα. Αυτές αναλάμβαναν το καθήκον η κάθε μία να εκλέξει διαμυστικής ψηφοφορίας 4 Αντιπροσώπους για τη σύσταση της Διαρκούς Αντιπροσωπείας, της οποίας αυτοδικαίως πνευματικός αρχηγός και Πρόε-

Τα πρακτικά της Δημογεροντίας από το 1893 έως το 1927, από τα οποία ο συγγραφέας συνέγραψε το τελευταίο του βιβλίο.

δρος ήταν ο εκάστοτε Μητροπολίτης. Η Διαρκής Αντιπροσωπεία εξέλεγε με μυστική ψηφοφορία τη Δημογεροντία και την Εφορεία των σχολείων και των επιτρόπων των εκκλησιών, ελάμβανε αποφάσεις για τα σχολεία και την περιουσία της κοινότητας, τη διάθεση των χρημάτων από δωρεές, έβρισκε πόρους για τη συντήρηση των σχολείων και την πληρωμή των δασκάλων, έλεγχε τα οικονομικά της Δημογεροντίας, της Εφορείας των σχολείων και των επιτρόπων των εκκλησιών και γενικά ήταν υπεύθυνη και για κάθε θέμα της Κοινότητας μη προβλεπόμενο από τον κανονισμό. Στο πρώτο βιβλίο **«Νάουσα 1892-1906»**, περίοδο εδραίωσης του κοινοτισμού, όπως λέει ο συγγραφέας, ανιχνεύεται η ζωή της κοινότητας αυτά τα 15 χρόνια και ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία να δει την κατάσταση της παιδείας και των σχολείων, τη βιομηχανική πρόοδο της περιοχής, τις έριδες μεταξύ των Τσορμπατζήδων να επιβληθούν, αλλά και την άνοδο του «Πούπουλου» και την οξυμένη αντίδρασή του προς τους προύχοντες

της πόλης. Η εξαντλητική μνημόνευση ονομάτων σε συμβάντα του καθημερινού βίου της εποχής, γιορτές και χαρές, είναι η αναγνώριση μεγάλου μέρους των ανθρώπων της κοινότητας, οι παππούδες και οι γιαγιάδες, το βασικό παρελθόν του σημερινού ιστού της πόλης.

Στα επόμενα δύο βιβλία **«Νάουσα 1906-1922»** αναδεικνύεται η σημασία της ενορίας για την ανάδειξη του κοινοτικού πνεύματος και την οργάνωση της κοινότητας. Καταγράφονται με ονοματεπώνυμο όλοι οι ενεργοί πολίτες και αφιερώνεται μεγάλο μέρος στα πρακτικά της Διαρκούς Αντιπροσωπείας, το εκλεγμένο από τις ενορίες όργανο διοίκησης της πόλης και στα θέματα που απασχολούν την κοινότητα: Προστασία του κοινοτικού πλούτου, διαχείριση δωρεών, εκπαίδευση και πόροι σχολείων, διεκδικήσεις και αιτήματα, διενέξεις και ταξικές συγκρούσεις.

Μεγάλο μέρος του βιβλίου αφιερώνεται στις συνθήκες δουλειάς στα εργοστάσια και στις πρώτες απόπειρες οργάνωσης των εργατών,

στην ανάδειξη του «Πούπουλου» σε ενεργό πλέον κοινωνική δύναμη για την προστασία των πολλών απέναντι στους «Τσορμπατζήδες», η οικονομική επιφάνεια των οποίων τους επέτρεπε να έχουν ως τότε το πάνω χέρι στις αποφάσεις της κοινότητας.

«Των Ελλήνων οι Κοινότητες. Νάουσα. Η Δημογεροντία», είναι το τέταρτο και τελευταίο βήμα για την ολοκλήρωση του έργου και το φανέρωμα μιας εποχής στην οποία η απονομή δικαίου από τη Δημογεροντία έπαιξε σημαντικό ρόλο για την κοινότητα.

Όπως το συνηθίζει ο κ. Μανώλης Βαλαμίδης σε κάθε έκδοση, έτσι και σ' αυτό το βιβλίο του ένα μέρος αφιερώνεται στον λόγο των φίλων του, σ' αυτούς που παρακολουθούν στενά την πορεία του και με τους οποίους συνεργάζεται. Ένα μέρος κρατά ο καθηγητής της κοινωνιολογίας του Δικαίου της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ Νικόλαος Γ. Ιντζεσίλογλου, διότι ο σεμνός εργάτης του Λόγου, που είναι ο κ. Μανώλης Βαλαμίδης, αποζητά την στήριξη ενός ειδικού, μιας και το βιβλίο αυτό καταπιάνεται με την

απονομή της Δικαιοσύνης στην κοινότητα, την ευθύνη της οποίας είχε η Δημογεροντία.

Ο ειδικός νομικός κ. Νικόλαος Ιντζεσίλογλου σε κείμενο 39 σελίδων που συμπεριλαμβάνεται στον τόμο, δίνει το στίγμα της ιστορικής εξέλιξης της Κοινότητας από την αρχαιότητα, το βυζάντιο έως και τα ύστερα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Παραθέτει μια σύντομη αναδρομή στον «νομικό πλουραλισμό» της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, επισημαίνοντας τη διαπλαστική άσκησης της που έδινε την ευκαιρία στους δικαστές στο Βυζάντιο να αποφασίζουν όχι μόνο με το γράμμα του Νόμου, αλλά έχοντας κατά νου και το ηθικό δίκαιο.

Δίνει τέλος τα γενικά γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν την Κοινότητα στα χρόνια της ύστερης Οθωμανικής αυτοκρατορίας και κυρίως επισημαίνει τα απαραίτητα στοιχεία που πρέπει αν υπάρχουν έτσι ώστε να διατηρήσει κάθε κοινωνία ένα βαθμό αξιοπρέπειας και αυτονομίας.

Το τρίτο μέρος του βιβλίου είναι το πάθος του ερευνητή, το πάθος του λόγιου, να απομακρύνει τη σκόνη που επικάθησε για χρόνια πάνω στη ζωή της συγκεκριμένης εποχής, στην καθημερινή ζωή των απλών της ανθρώπων, στις διενέξεις και διαφορές τους, στον τρόπο που διεκδικούσαν τη θέση τους και το δικαίωμά τους να συμμετέχουν στην κοινότητα.

Είναι οι μικρές και μεγάλες ιστορίες ατομικού και συλλογικού ενδιαφέροντος, οι οποίες για τριάντα τέσσερα χρόνια έφταναν στη Δημογεροντία για να βρουν τη λύση τους. Είναι τα πρακτικά της Δημογεροντίας από το 1893 έως το 1927, τη διάσωση των οποίων οφείλουμε στον ίδιο τον συγγραφέα και στον Παπαναστάση Σαράτση (σελ.307).

Σύμφωνα με τον Κανονισμό του 1912 (Νάουσα 1906-1922, Α' Μέρος, σελ.315-317) τη Δημογεροντία αποτελούσαν τέσσερα ευυπόληπτα μέλη της Κοινότητας, τα οποία εκλέγονταν από τη Διαρκή Αντιπροσωπεία και η θητεία τους ήταν διετής. Ήταν άτομα που, όπως λέει ο συγγραφέας, έπρεπε να έχουν σοβαρότητα και να χαίρουν της εμπιστοσύνης και του σεβασμού των χριστιανών. Δίκαιαν υποθέσεις υλικών διαφορών και ηθικών παραπτώματων σύμφωνα με

περί δικαίου, έτσι όπως διαμορφώθηκε στη συνείδηση του γένους κατά τη μακραίωνη ιστορία του.

Η αξία του βιβλίου δεν είναι μόνο ιστορική. Είναι πρωτίστως κοινωνική και μας κάνει περήφανους και συγχρόνως σκεπτικούς στις παρούσες συνθήκες. Το παράδειγμα αυτονομίας και κοινοτισμού που εκθέτει έρχεται να προστεθεί στα ανάλογα παραδείγματα που εμφανίστηκαν την ίδια εποχή σε αρκετές άλλες κοι-

Στιγμιότυπο από την παρουσίαση του βιβλίου στον Πολυχώρο «Βέτλανς»

τους κανονισμούς του Πατριαρχείου, αλλά και σύμφωνα με τα επιτόπια έθιμα, αυτά που εφαρμόζονται αδιάκοπα από πολλά χρόνια και σύμφωνα με τις εκκλησιαστικές διατάξεις που είχαν ισχύ νόμου.

Οι αποφάσεις της Δημογεροντίας, σύμφωνα με τον Μανώλη Βαλσαμίδη, παίρνονταν σε πνεύμα κατανόησης και καταλλαγής. Στόχος πάντα ήταν η κοινωνική γαλήνη και το αίσθημα

νόητες στον ελλαδικό χώρο. Όλοι οι ερευνητές του κοινοτισμού συμφωνούν πως η άσκηση της δικαιοσύνης από τη Δημογεροντία συνέβαλε στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, στην εδραίωση του κοινοτικού πνεύματος και στη διάσωση της συλλογικής περιουσίας.

Η άσκηση των καθηκόντων της Δημογεροντίας συνεισέφερε στην κοινωνική ειρήνη, στην ανάληψη ευθυ-

νών από τον πολίτη, στην προστασία της αξιοπρέπειας του. Και είναι ακόμα προφανές σε όλους ότι οι ορθόδοξη ελληνική εκκλησία συνέβαλλε στην τη δημιουργία του κινήματος των κοινοτήτων και του πνεύματος του συνεργατισμού. Μέσα σε ένα εχθρικό περιβάλλον ήταν ο μόνος τρόπος να διασωθεί ο ελληνισμός. Δεν είναι τυχαίο που όλο το συγγραφικό έργο του Μανώλη Βαλαμίδα διακατέχεται από την μελέτη

και αναλόγως των ικανοτήτων του συνέβαλε ουσιαστικά στις εξελίξεις της περιόδου που εξετάζει.

Η αγάπη του επίσης, το ίδιο ισχυρή, για τον τόπο και τους ανθρώπους που τον περπάτησαν, τον οδηγεί στην εξαντλητική ανίχνευση της οργανωτικής δομής της κοινότητας και των διεργασιών για την επικράτηση νέων ιδεών και διεκδικήσεων. Στη διαρκή ιχνηλασία σημαδιών και αποτυπωμάτων. Στη διπλοτυπία της ζωής της

λές αυτές ιστορικές στιγμές που ζει ο κόσμος, οι πολιτικές και οικονομικές ανακατατάξεις, οι ιδέες και οι διεκδικήσεις, η γενικότερη δυναμική της πολιτικής συγκυρίας δεν αναφέρεται στο τετράτομο αυτό έργο.

Όμως δεν κρύβεται από τον συγγραφέα. Είναι παρούσα στην όξυνση των σχέσεων μεταξύ κοινότητας και εκκλησίας, μεταξύ των τσορμπατζήδων και του πούπουλου. Είναι παρούσα στα μικρά ερωτήματα και στις διεκδικήσεις, στα μικρά συμβάντα των πρακτικών που σηματοδοτούν την αμφισβήτηση των πεπραγμένων των ισχυρών της πόλης.

Είναι παρούσα στις εκλογές των αντιπροσώπων, στην απαίτηση για δικαιοσύνη και συνέπεια, στη διεκδίκηση να ακουστεί η φωνή των ανθρώπων του μόχθου που έβαλαν πλάτη για να αναδειχτεί η περιοχή σε κέντρο βιομηχανικής ανάπτυξης. Η διάσωση των κωδίκων. Τα πρακτικά των συνεδριάσεων των αντιπροσωπειών της κοινότητας. Οι κώδικες της δημογεροντίας, Οι κώδικες των προικών της Μητρόπολης, τα αρχεία του Μακεδονικού Αγώνα και πλήθος άλλα βοηθήματα, βιβλία και συγγράμματα, μια θάλασσα από τις χαρές και τις λύπες του τόπου μας από τα αιτήματα και τους αγώνες, την αγωνία του απλού ανθρώπου για την επικράτηση και τον έλεγχο της ζωής του.

Μ' αυτά πορεύθηκε για χρόνια ο συγγραφέας. Αυτοί ήταν οι σύντροφοι, εν Χριστώ, της ζωής του. Όλα τα πρόσωπα της κοινότητας, όλα τα γεγονότα μιας εποχής, όλα τα ονόματα και η θέση τους στην κοινότητα.

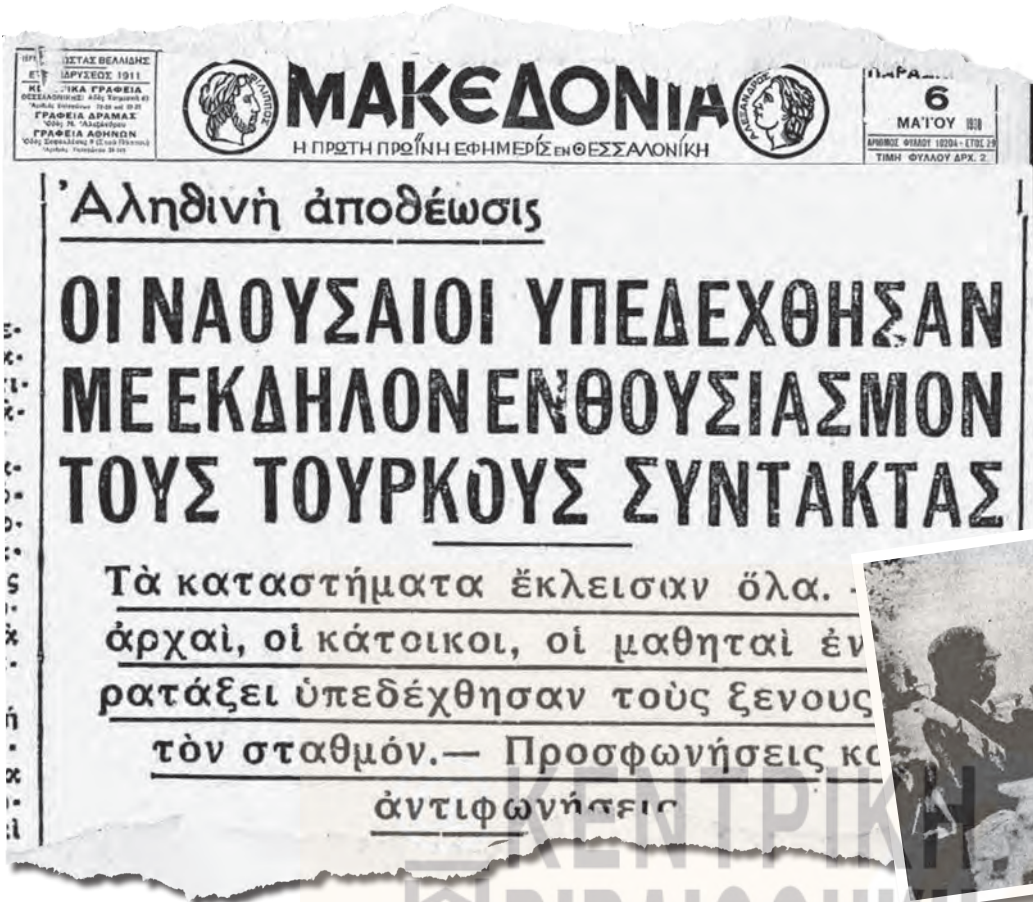
Η διπλοτυπία μιας εποχής που, κατά πως φαίνεται σήμερα, η ανάγκη να την κρατήσουμε στο χέρι και να την προβάλλουμε είναι πιο μεγάλη από ποτέ και δικαιώνει το έργο του συγγραφέα. **■**

Οι συντελεστές της εκδήλωσης παρουσίασης του βιβλίου με τον συγγραφέα

της ορθοδοξίας και την ανάδειξη της σημασίας της για την ανάπτυξη κοινοτικού πνεύματος. Δεν είναι τυχαίο που επιλέγει ως συνδετικό κρίκο κάθε χρονικής περιόδου τον εκάστοτε μητροπολίτη της περιοχής για να παραθέσει με βάση τις δικαιοδοσίες του, όλα τα γεγονότα και όλες τις θεματικές που απασχολούσαν την κοινότητα. Θεωρεί πως ο μητροπολίτης σύμφωνα με τα προνόμια του

κοινότητας και του κοινοτικού πνεύματος που αναπτύσσεται γύρω από τις ενορίες της πόλης, οι οποίες χάριν των προνομίων που έχαιρε η ορθόδοξη εκκλησία στα ύστερα χρόνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας πήραν την τύχη του τόπου στα χέρια τους. Είναι η ζωή της κοινότητας της Νάουσας σε μιαν εποχή κατά την οποία η Ευρωπαϊκή Ήπειρος συνταράσσεται από μεγάλα γεγονότα. Οι μεγά-

ΤΟΥΡΚΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΤΟ 1938

Οι κυβερνήσεις των βαλκανικών κρατών (με την εξαίρεση της Βουλγαρίας) προχώρησαν στο διάστημα 1933-34 σε προκαταρκτικές συνομιλίες προκειμένου να διερευνήσουν τη δυνατότητα σύμπραξης τους σε μια πολυμερή διαβαλκανική συμφωνία. Ως βασικό αίτημα των ενεργειών αυτών θεωρήθηκε η υπέρβαση των επιμέρους τοπικών διαφορών και η συσσωμάτωση των κρατών της χερσονήσου σ' ένα ενιαίο σύνολο.

γράφει ο Θεόδωρος Ζιώτας

Πρέπει να σημειωθεί πως η στάση των Μεγάλων Δυνάμεων απέναντι στις δραστηριότητες αυτές κυμαινόταν από απόλυτα θετική (Γαλλία) έως αρνητική (Σοβιετική Ένωση). Η πρωτοβουλία για

τη σχετική συνεννόηση ανήκε στον Έλληνα πολιτικό Αλέξανδρο Παπαναστασίου, ο οποίος εισηγούνταν την ιδέα της ομοσπονδιακής αρχής στο βαλκανικό χώρο ήδη από το 1929. Η διαβαλκανική

αυτή επικοινωνία, που υλοποιήθηκε μέσα από τέσσερις συνδιασκέψεις, κατέληξε να αποκρυσταλλωθεί στο Σύμφωνο της Βαλκανικής Συνεννόησης της 9ης Φεβρουαρίου 1934, μεταξύ Ρουμανίας, Γιουγκοσλαβίας, Τουρκίας και Ελλάδας. Στα επιμέρους άρθρα του τονίζονταν η επιθυμία κατοχύρωσης της ειρήνης στα Βαλκάνια, η διατήρηση του εδαφικού καθεστώτος και ο σεβασμός στις αρχές της διεθνούς νομιμότητας. Η συμφωνία είχε διετή διάρκεια με δυνατότητα ανανέωσης. Χαρακτηριστική είναι για τα ελληνικά πολιτικά δεδομένα η στάση του τότε αρχηγού της αντιπολίτευσης Ελευθέριου Βενιζέλου, ο οποίος αντιτάχθηκε στο γενικό πνεύμα του συμφώνου, θεωρώντας πως η χώρα κινδύνευε να εμπλακεί σε ευρύτερες διεθνείς διενέξεις.

Στα χρόνια 1934-39, η αποσύνθεση του καθεστώτος της ειρήνης και η επιδείνωση της διεθνούς κρίσης υπέβαλαν σε σκληρή δοκιμασία το σύστημα των ενδοβαλκανικών εγγυήσεων και τελικά οδήγησαν σε αδιέξοδο. Παρά την υπογραφή του συμφώνου Βαλκανικής συνεννόησης, η κατάσταση είναι ρευστή. Η απειλή παραμένει και προέρχεται κυρίως από την εξωτερική πολιτική της Βουλγαρίας.

Η Ελλάδα και η Τουρκία, οι άμεσα απειλούμενες χώρες, για να αντιμετωπίσουν αυτήν την απειλή, αναγκάζονται να υπογράψουν μία συμπληρωματική συμφωνία φιλίας στις συμφωνίες που υπογράψανε το 1930 και το 1933, προσαρμοσμένη στα νέα δεδομένα. Η συμπληρωματική συμφωνία υπογράφηκε στις 27 Απριλίου του 1938 στην Αθήνα από τους Πρωθυπουργούς της Ελλάδας και της Τουρκίας Ιωάννη Μεταξά και Τζελάλ Μπαγιάρ αντίστοιχα και του Τούρκου υπουργού Εξωτερικών Ρουσδή Αρά.

Με την συμφωνία αυτή επανεπιβεβαιώνονταν η ελληνοτουρκική φιλία, γεγονός που το δικτατορικό καθεστώς του Μεταξά φρόντισε να προβάλει έμπρακτα εκείνες τις ημέρες κατά την κατά την άφιξη και παραμονή τους στην Ελλάδα του Τούρκου πρωθυπουργού Τζελάλ Μπαγιάρ και υπουργού εξωτερικών Ρουσδή Αρά.

Είχαν στηθεί επιδεικτικές πανηγυρικές εκδηλώσεις υποδοχής από όπου θα περνούσαν, για να δουν οι τούρκοι τα φιλοτουρκικά αισθήματα του ελληνικού λαού. Ο δε τύπος της εποχής, στρατευμένος και υπό καθεστώς λογοκρισίας την περίοδο αυτή, αφιέρωνε τίτλους στα πρωτοσέλιδα του για την ελληνοτουρκική συμφωνία και για τα φιλοτουρκικά αισθήματα των Ελλήνων.

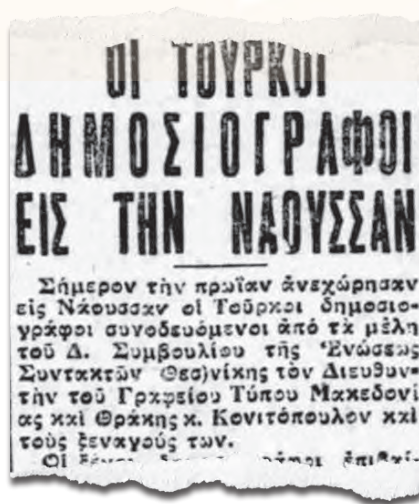
Παρόντες στην υπογραφή αυτής της συμφωνίας ήταν και τούρκοι δημοσιογράφοι που έφτασαν εδώ για να την καλύψουν δημοσιογραφικά. Οι δημοσιογράφοι αυτοί, λόγω της ιδιότητάς τους, θεωρήθηκαν από το δικτατορικό καθεστώς του Μεταξά ως το καλύτερο μέσον που θα μετέφερε το φιλοτουρκικό κλίμα της Ελλάδας, γι' αυτό φρόντισαν να τους υποδεχτούν

και να τους φιλοξενήσουν με μεγάλη επισημότητα, με παράθεση γευμάτων, συναντήσεις με υπουργούς, ξεναγήσεις σε αρχαιολογικούς χώρους και ιδρύματα. Και πράγματι, το φιλοτουρκικό κλίμα που επεχείρησε να προβάλει με τις εκδηλώσεις αυτές η κυβέρνηση Μεταξά, με την ευκαιρία της υπογραφής της ελληνοτουρκικής συμφωνίας, δεν πέρασε απαρατήρητο. Οι τούρκοι δημοσιογράφοι φρόντισαν να το μεταδώσουν στην Τουρκία.

Μετά την υπογραφή ο μεν Τούρκος πρωθυπουργός επέστρεψε στην Άγκυρα, οι τούρκοι δημοσιογράφοι όμως ήλθαν στην Θεσσαλονίκη, όπου τους υποδέχτηκαν και εκεί με κάθε επισημότητα. Παρέμειναν δύο μέρες στη Μακεδονία, πριν να αναχωρήσουν για το Βελιγράδι όπου επρόκειτο να καλύψουν δημοσιογραφικά την συνάντηση του Τούρκου πρωθυπουργού με τον αντίστοιχο Γιουγκοσλάβο πρωθυπουργό. Στο διάστημα αυτό τους δόθηκε η ευκαιρία να επισκεφτούν και την Νάουσα.

Η επιλογή της Νάουσας από τους διοργανωτές της επίσκεψης πιθανόν να μην ήταν τυχαία. Η Νάουσα είχε να επιδείξει ανεπτυγμένη βιομηχανία και διέθετε απaráμιλλες φυσικές ομορφίες, ήταν δε γνωστή για τα φιλόξενα αισθήματα των κατοίκων της. Ενδεχομένως να ήταν και μια συμβολική κίνηση για να «ξεχαστούν» τα μελανά σημεία που σημάδεψαν την νεώτερη ιστορία της κατά την Επανάσταση του 1822.

Από τα δημοσιεύματα των εφημερίδων εκείνης της εποχής, που ορισμένες μάλιστα κάλυψαν αυτό το γεγονός με κάθε λεπτομέρεια και φωτογραφίες, συμπεραίνουμε ότι επρόκειτο για μία καλά σχεδιασμένη από το καθεστώς του Μεταξά επιλογή, για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη

Δημοσιεύματα του τύπου της εποχής για την επίσκεψη των Τούρκων δημοσιογράφων

τερη ανάδειξη της «ελληνοτουρκικής φιλίας». Η επίσκεψη των τούρκων δημοσιογράφων στην πόλη μας είχε πολλά κοινά στοιχεία με αντίστοιχη επίσκεψή τους στην Ολυμπία. Η Νάουσα όμως υπερέβαλε εαυτόν, τόσο στην φιλοξενία όσο και στην ανάδειξη και εκδήλωση φιλοτουρκικών αισθημάτων σε σημείο υπερβολής.

Ο ελληνικός τύπος, υποχρεωμένος ίσως, λόγω της υπογραφής της ελληνοτουρκικής συμφωνίας, δημοσίευε με εκτενή ρεπορτάζ κάθε φιλοτουρκική εκδήλωση των Ελλήνων. Έτσι, και η επίσκεψη των τούρκων δημοσιογράφων στη Νάουσα και η φιλοξενία των Ναουσαίων δεν πέρασε απαρατήρητη. Ορισμένες από τις εφημερίδες αυτές αφιέρωσαν εκτενή ρεπορτάζ όπως η εφημερίδα «Εθνική» που αναφέρει: «...Η Νάουσα σημαιοστόλιστος και εν συναγεμώ επεφύλαξεν ένθερμον υποδοχήν εις τους αφιχθέντας δημοσιογράφους. Από της 10 π.μ. άπαντα τα καταστήματα σημαιοστολισθέντα έκλεισαν και οι κάτοικοι συγκεντρωθέντες ανέμενον τους τούρκους επισκέπτας...»¹ Στον ίδιο τόνο και οι εφημερίδες «Πρωία» και «Απογευματινή» φιλοξενούν στις σελίδες τους εκτενή ρεπορτάζ. Η εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» γράφει συν τις άλλους: «...γενικώς η πόλη της Νάουσας ευρίσκετο επί ποδός, χαιρετίζουσα τους τούρκους δημοσιογράφους, άπαντα τα καταστήματα αυτής είναι κλειστά και σημαιοστόλιστα...»². Άλλες εφημερίδες όπως η «Εστία», η «Ακρόπολη» κλπ. το αναφέρουν απλώς ως είδηση.

Στις 11 το πρωί έφτασε στον σιδηροδρομικό σταθμό της Νάουσας, σε έκτακτο δρομολόγιο, η αμαξοστοιχία που μετέφερε τους δημοσιογράφους Εκρέμ Ταλού της «Σόν-Πόστα», Να-

Ομάδα Ναουσαίων κοριτσιών με παραδοσιακή φορεσιά υποδέχεται τους Τούρκους δημοσιογράφους

δήρ Ναδή, αρχισυντάκτη της «Τζουμχουριέτ» και της γαλλικής «Ρεπουπλικ», Μουφτά Φαχίτ, αρχισυντάκτη της «Ουλούς» της Άγκυρας, Ρεφίκ Αχμέτ της «Κουρούν», Αχμέτ Χελαλή της «Αζάμ», Ετέμ Ιτζέτ του «Σου-Τελεγραφ», Σεντάτ Σιμαβή της «Γενή-Γκιούν» και Ζακερία της «Τάν».

Τους τούρκους δημοσιογράφους τους συνόδευαν ως ξεναγοί έλληνες συνάδελφοί τους, ο διευθυντής του Γραφείου Τύπου της Θεσσαλονίκης Κονιτόπουλος και το διοικητικό συμβούλιο της Ένωσης Συντακτών Θεσσαλονίκης. Πιο νωρίς, με τα αυτοκίνητά τους, ήρθαν στην Νάουσα ο πρόξενος της Τουρκίας Καραμπούτας, ο Λέκκος και άλλα επίλεκτα μέλη της Τουρκικής παροικίας της Θεσσαλονίκης.

Στον σταθμό τους υποδέχτηκαν ο Δήμαρχος Φιλώτας Κόκκινος, με το δημοτικούς συμβούλους Χατζηδημητρίου, Πασχάλη Ιωάννου, Γ. Πλατσούκα και Στ. Κούλη, ο διοικητής

της χωροφυλακής κ. Μαντούβαλος, ο Διευθυντής της Κοινής Διεύθυνσης Αυτοκινήτων Εδέσσης Ασπιώτης, ο πρόεδρος του Ορειβατικού συλλόγου Φιλ. Οικονόμου κ.ά. Είχε στηθεί μία αφίδα με χαιρετιστήριο επιγραφή, στολισμένη με ελληνικές και τουρκικές σημαίες. Επίσης μετέφεραν στο Σταθμό και τους μαθητές του σχολείου του Χωροπανίου μαζί με τους δασκάλους Δροσάκη και την δασκάλα Περσουράτη (Περισοράτη), οι οποίοι κατά την άφιξη των δημοσιογράφων ζητωκραύγαζαν υπέρ της Τουρκίας.

Η Νάουσα ήταν επί ποδός. Να πως περιγράφει η εφημερίδα το «Φως»: «...Η γραφική Νάουσα εν συναγεμώ, στολισμένη με αφίδες και με τουρκικά χαιρετιστήρια επιγραφάς, επεφύλαξεν ένθερμον υποδοχήν εις τους τούρκους δημοσιογράφους. Αι τουρκικά και αι ελληνικά σημαία, αδελφωμένοι, σε χαρακτηριστικά συμπλέγματα, εκνυμάτιζαν σε κάθε σπίτι, σε κάθε παράθυρο, σε κάθε δέντρο.

1. «ΕΘΝΙΚΗ» αρ. φύλ. 916 έτος Γ 6/5/1938
2. «ΝΕΑ ΑΛΗΘΕΙΑ» αρ. φύλ.290 έτος 35 5/5/1938
3. «ΦΩΣ» αρ. φύλλου 10230 έτος 25ον 6/5/1938

Οι φιλοξενούμενοι με τον Δήμαρχο Νάουσας Φιλ. Κόκκινο (στο κέντρο) στον σιδηροδρομικό σταθμό

Από της 10ης πρωινής άπαντα τα καταστήματα έκλεισαν και οι κάτοικοι κατηυθύνθησαν εις την οδό της πόλεως αναμένοντες τους τούρκους επισκέπτας...»³

Στην είσοδο της πόλης είχε στηθεί μία αφίδα και παρατάχθηκαν οι μαθητές των σχολείων με σημαίες, λάβαρα και άνθη και όλοι οι κάτοικοι της Νάουσας. Μπροστά παρατάχθηκαν νέοι και νέες με τοπικές ενδυμασίες.

Στο εργοστάσιο Μπίλη-Τσίτση, λίγο έξω από την πόλη, οι τούρκοι δημοσιογράφοι συναντήθηκαν με τους υπόλοιπους τούρκους που είχαν έλθει με τα αυτοκίνητα τους και αφού επισκέφτηκαν το εργοστάσιο, εισήλθαν στην πόλη. Μόλις κατέβηκαν από τα αυτοκίνητα οι κάτοικοι της Νάουσας ξέσπασαν σε ζητωκραυγές ενώ η μικρή μαθήτρια Ουρανία Αδαμίδου πρόσφερε ανθοδέσμη η οποία έφερε κορδέλες με τα τούρκικα χρώματα στον Εκρέμ Ταλού και προσφώνησε «...Καλώς ωρίσατε. Τα παιδιά της Νάου-

σας σας προσφέρουν την ανθοδέσμη αυτήν την συμβολίζουσαν την ένδοξον και ιεράν σημαίαν της φίλης μας Τουρκίας και σας παρακαλούν θερμώς επιστρέφοντες εις την χώραν σας να χαιρετίσετε εκ μέρους μας τα αδελφάκια μας της Τουρκίας...»⁴. Έπειτα ο έφεδρος αξιωματικός και γυμναστής Ελευθεριάδης ευχήθηκε, στα τούρκικα, «...εκ μέρους του λαού της Νάουσας το καλώς ήρθατε στην πόλη της Νάουσας, η οποία θεωρείται εντυχής που υποδέχεται ως αδελφούς τους εκπροσώπους της φίλης Τουρκίας».

Οι Τούρκοι δημοσιογράφοι οδηγήθηκαν κατόπιν στο «Κιόσκι» όπου τους παρατέθηκε πλουσιότατο γεύμα. Στα δε ψωμάκια του γεύματος έγραψαν στα τούρκικα «καλώς ήρθατε». Κατά τα επιδόρπια ο Δήμαρχος Φ. Κόκκινος έκανε πρόποση και εξήρε τα κοινά συμφέροντα που έχουν τα δύο κράτη και την στενότητα των δεσμών και σχέσεων τους. Απαντώντας εκ μέρους των δημοσιογράφων, μίλησε

ο κ. Τσετσέν που ευχαρίστησε τους Ναουσαίους για την τόσο θερμή υποδοχή τους και είπε χαρακτηριστικά: «...Τα σύνορα που χωρίζουν την Ελλάδα με την Τουρκία είναι τυπικά πλέον, αφ'ής στιγμής έπεσαν τα σύνορα που εχώριζαν τα αισθήματά μας. Τώρα η χαρά σας είναι και χαρά μας, η λύπη σας και λύπη μας, και τανάπαλιν. Η συναδέλφωσίς μας είναι πλήρης και ριζωμένη στις καρδιές μας...»⁵. Στη συνέχεια, μετά το γεύμα, οι νέοι και οι νέες που φορούσαν τοπικές ενδυμασίες χόρεψαν εθνικούς χορούς, ενώ οι κάτοικοι της Νάουσας μαζί με τις γυναίκες και τα παιδιά τους παρακολουθούσαν το θέαμα.

Αργότερα, μέσα στην ημέρα, οι τούρκοι δημοσιογράφοι επισκέφτηκαν το τουριστικό περίπτερο του Αγίου Νικολάου. Στα εργοστάσια Λαναρά-Κύρτση που επισκέφτηκαν τους παρατέθηκε δεξίωση, όπως περιγράφει η εφημερίδα το «Φώς»:

«...Τέλος επισκέφτηκαν τα φημισμένα εργοστάσια Λαναρά – Κύρτση όπου τους εγένετο αποθεωτική υποδοχή. Το εργατικό προσωπικό αμοτέρων των φύλων, υπερβαίνοντας δύο χιλιάδας, επευφώνησε ζωηρώς τους τούρκους δημοσιογράφους. Τους ξένους μας προσφώνησε καταλλήλως ο διευθυντής του εργοστασίου Ζαχαρόπουλος και κατόπιν, με οδηγόν τον ίδιον και τον ιατρόν Χατζηγηρηγοριάδη, περιήλθον ολόκληρο το συγκρότημα των εργοστασίων, θαυμάσαντες την τελειότητα των μηχανημάτων. Ακολουθώς εδόθη προς τιμήν των τούρκων συναδέλφων δεξίωσις...».

Οι τούρκοι δημοσιογράφοι αναχώρησαν για την Θεσσαλονίκη το βράδυ μέσα από επευφημίες του πλήθους που είχε παραταχτεί στον δρόμο από όπου θα περνούσαν. ■

4. «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» αρ. φύλ. 10204 έτος 29 6/5/1938

5. «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» αρ. φύλ. 10204 έτος 29 6/5/1938

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΓΙΔΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ

Τον Οκτώβριο του 1944, οι Γερμανοί, νικημένοι από τους Συμμάχους σε όλα τα μέτωπα, άρχισαν να αποσύρουν τις στρατιωτικές δυνάμεις τους από τον ελληνικό χώρο. Στην περιοχή του Γιδά, οι Γερμανοί άρχισαν να ανατινάζουν τις βόμβες και τα πυρομαχικά του αεροδρομίου του Παλαιοχωρίου. Υπάρχει μία αεροφωτογραφία του 1945, που δείχνει τις πάμπολλες γούρνες από τις πολλαπλές εκρήξεις που έγιναν στην αγροτική περιοχή ανατολικά του Γιδά μέχρι έξω από το Παλιοχώρι. Μέχρι και σήμερα η περιοχή αυτή είναι κατάσπαρτη από μεταλλικά θραύσματα.

γράφει ο Γιάννης Μοσχόπουλος

Ο Θ. Μπαλωματής μου ανέφερε ότι τότε περνούσαν από το Αιγίνιο προς τη Θεσσαλονίκη τράινα που μετέφεραν πολλές γερμανικές μονάδες, άρ-

ματα, οχήματα, μέχρι και μικρά αεροπλάνα (με διπλωμένα τα φτερά τους). Σύμφωνα με τον Ν. Σαλπιστή, οι Γερμανοί έφυγαν στις 26-10-1944

[Πέμπτη] από τον σταθμό Κατερίνης ανατινάζοντας τις γραμμές πίσω τους. Την ίδια μέρα μπήκε ο ΕΛΑΣ στην Κατερίνη και μετά 3 μέρες έγινε ο επίσημος γιορτασμός της απελευθέρωσης.

Το βράδυ της 26-10-1944 η Διοίκηση του ΕΛΑΣ ήταν στον σιδηροδρομικό σταθμό Αιγινίου, ενώ δεν υπήρχαν Γερμανοί νότια του Αλιάκμονα [Θ. Μπαλωματής].

Κατά τον Αλ. Χατζηκώστα οι Γερμανοί έφυγαν μάλλον νύκτα της 26/27-10-1944 από την πόλη της Βέροιας και στις 27-10-1944 [Παρασκευή] μπήκε ο ΕΛΑΣ, αλλά η γιορτή της απελευθέρωσης έγινε στις 29-10-1944 [Κυριακή]. Όμως ο Χρ. Σκούπρας υποστηρίζει ότι οι Γερμανοί κατείχαν τον σιδηροδρομικό σταθμό Βεροίας μία μέρα ακόμη, μάλλον μέχρι το βράδυ της 27/28-10-1944.

Για την αποχώρηση των Γερμανών από τον Γιδά και την είσοδο των δυνάμεων του ΕΛΑΣ συγκέντρωσα το 1997-1998 μαρτυρίες κατοίκων Αλεξάνδρειας, οι οποίοι μου είπαν:

Ο 84χρονος -Γ. (από το Νησέλι): «Το... '44 έφυγαν οι Γερμανοί από εδώ [...]. Μετά τις 26 Οκτωβρίου έφυγαν, [...]. Έφυγαν προς το Γιδά. Μπροστά έφυγαν οι Γερμανοί και ύστερα από καμιά ώρα ήρθαν αντάρτες, καβάλα και οπλισμένοι. Μόλις έφυγαν οι Γερμανοί, μπήκαν αντάρτες. Αντάρτες παντού, όπου και να κοιτούσες. [...] Οι αντάρτες ρώτησαν οι Γερμανοί που είναι, [...]».

Η 71χρονη -Β.: «Το '44. Έφυγαν οι Γερμανοί από δω τον Οκτώβριο μήνα, [...] Δύο Αυστριακοί ήρθαν στο θ'ό μας το σπít' και έψαχναν άλογα. Πάνε εκεί στο Μ. να πάρ'ν το άλογο, έρχονται και σε μας, μπαίνουν μέσα. Ήταν νύχτα. Στη πλατεία Παπαντώνη ήταν συγκεντρωμένα αυτοκίνητα. Τα τρένα φώναζαν, έκαιγαν άχυρα απ' τις [...] αποθήκες, πως είναι το

Πανόραμα. Εκεί είχαν [...] αποθήκες, άχυρα πολλά. Πιο μπροστά είχαν ανατινάξει το αεροδρόμιο. [...] Οι Γερμανοί άρχισαν να ανατινάζουν τις βόμβες. Οπότε μαζεύτηκαν η φάλαγγα στη πλατεία Παπαντώνη και σε εμάς και ό,τι έβρισκαν έπαιρναν. [...] να φωνάζουν τα τρένα, σφύριζαν γιατί οπισθοχωρούσαν, πήγαιναν πίσω στη Σαλονίκη. Είχαν ανατινάξει, τη γέφυρα του '66 και δεν πάαιναν τα τρένα κατά κει τα τρένα γυρνούσαν. Μόλις περνούσαν ένα ποτάμ' τα τρένα έκαναν επιστροφή μέχρι εδώ και πίσω. [...] Όταν έφυγαν οι Γερμανοί την άλλη μέρα, μπήκαν αντάρτες στο Γιδά. [...]».

Ο 81χρονος -Μ.: «Οι Γερμανοί έφυγαν τέλη Οκτωβρίου του '44. Εδώ ήμουν όταν έφευγαν. Έφευγαν πανικοβλημένοι και εκνευρισμένοι. Με φάλαγγα. Με πλιάτσικα. Ήθελαν να ανατινάξουν τον σταθμό και σηκώνομαι εγώ, ο Π.Μ., ο Α., δεν θυμάμαι ποιος ήταν κοινοτάρχης και ο Π.Κ. και σηκωνόμαστε και πάμε μέσα στο Γιδά και μαζεύουμε στάρια, με στάρια γινόταν τότε οι συναλλαγές και πάμε και αγοράζουμε 3 γουρούνια και λίγο τσίπουρο και τα δώσαμε στους Γερμανούς για να γλιτώ-

Μαχητές του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ

σουμε το σιδηροδρομικό σταθμό. Θα τον ανατινάζαν. Και ορισμένα οικήματα στο νεκροταφείο. Εκείνες τις αποθήκες που ήταν παλιά. Γλιτώσαμε. Και πολλά άλλα πράγματα. Αμέσως με το που έφυγαν οι Γερμανοί, μπήκαν οι αντάρτες μέσα. Σε δυο τρεις μέρες μπήκαν μέσα. [...] Ήταν ο Παπαζήσης, ο διοικητής του 16ου Συντάγματος του Πεζικού, ήταν Ταγματάρχης, ήταν παλιός αξιωματικός, και ο καπετάν Μαύρος. Ο Χ.Π. απ' τη Νάουσα. [...].».

Ο 80χρονος -Π.: «Όταν έφυγαν οι Γερμανοί πέρασαν από δω φάλαγγες. Σταμάτησαν στην πλατεία Παπαντωνίου, όπως είναι τώρα, βουρβούριζε από Γερμανούς, από μηχανοκίνητα, από αυτοκίνητα, από διάφορα. Ήταν η τελευταία βραδιά. Δεν θυμάμαι ακριβώς πότε. Ήταν φθινόπωρο. Ήρθα εδώ, γέμισε η πλατεία από αυτοκίνητα και από τανκς. Το πρωί ποιος ξέρει τι ώρα φύγαν αυτοί, όταν άνοιξα τα μάτια μου δεν υπήρχε ούτε ψυχή. Από την προηγούμενη μέρα είχαν αρχίσει οι ανατινάξεις. Ανατινάζαν ότι ήταν χρήσιμο. [...] Ακούμε χτυπάει η καμπάνα και να αναρωτιόμαστε μεταξύ μας. Από το ένα στόμα στο άλλο, ήρθαν αντάρτες. Μπήκαν μέσα στο Γιδά, τρεχάλα, χαρά όλοι εμείς. Σηκωνόμαστε πάμε στο προαύλιο της εκκλησίας και τι να δεις. Ο ένας πάνω τον άλλο και από γύρω γύρω ήταν και από άλλα χωριά, από το Σχοινιά από το Νεοχώρι. Και εκείνο το περιστατικό που θυμάμαι είναι τον Α.Π. και τον Παπαζήση. Καβαλούσε ένα μαύρο άλογο δικό του ο Π., ο Παπαζήσης είχε ένα άλογο στρατιωτικό, ψαρί, λεβέντικο. Παπαζήσης Γιώργος, ξένος ήταν αυτός, [...]. Έβγαλαν λόγο αυτοί, ο πρόεδρος, ο -Μ. και ο π-. Όλοι μίλησαν. Ήταν κόσμος και κοσμάκης. Έγινε δοξολογία, μίλησε αυτός, μίλησαν αυτοί, εμάς μας πήραν τα δάκρυα. Αρχισαν να μιλάνε ο Παπαζήσης και αυτοί, πως πολεμούσαμε και πως κάναμε αυτή τη μάχη και πως κάναμε την άλλη. Πολλά τέτοια. Εμείς συγκινηθήκαμε. Αφού έφυγαν, ανέλαβε το ΕΑΜ, οι δικοί μας. [...].» ■

ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΛΗΟΝΙΑΟΥΣΤΑ;

Ο Στουγιαννάκης στη σελίδα 37 του βιβλίου του ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ αναφέρει: «Πότε ακριβώς κατεστράφησαν η Μιέζα και το Κίτιον αγνοούμεν. Υποθέτω όμως ότι οι κατοικήσαντες βραδύτερον την ονομαζομένην νυν Παληονιάουстан κάτοικοι θα ήσαν λείψανα των κατοίκων των δύο τούτων πόλεων ίσως και άλλων συνοικισμών, ήτινα προς ασφάλειάν των κατέφυγον εις την μεσαίαν κορυφήν μεταξύ Δούρλιας και Σκοτίνας (Μπιτζινιάς), εις την κατωφερή πως εκείνην αλλ' ομαλήν και τερπνήν ορεινήν πεδιάδα εν η νυν σώζονται πενιχρά τινά ερείπια προϋπάρχαντος συνοικισμού».

γράφει ο Νίκος Σπάρτσης

Σελίς 37, 38 «...ο Εβρενός κατακτών τω 1361 την Μακεδονία διήλθε και δια του μέρους ένθα η νυν πόλις. Ακολουθήσας τον ρουν της Αράπιτσας εις τας πηγάς εύρεν ομάδα αν-

θρώπων ημιαγρίων και ημίγυμνων αρδευομένων εκ των πηγών. Ούτοι ιδόντες έφυγον δρομαίως εις την δυσπρόσιτον περιοχήν της Παλαιοναούσης..» και πάρα κάτω σελίδα

42 λέει πως έπεισε τους ανθρώπους αυτούς να κατεβάσουν τις οικογένειές τους στην πόλη. «Γλώσσα των αρχαίων εκείνων ορεινών κατοίκων ήτο η ελληνική, πολύ καθαρωτέρα της λαλουμένης εν πολλαίς πόλεσι πέριξ, εγγύς ή κατωτέρω της Ναούσης κειμένης». Η θρησκεία των παλαιών εκείνων Ναουσαίων ήτο η Ορθόδοξος Χριστιανική.

Με όλες τις αναζητήσεις και αναβάσεις που κάναμε κάτω και πάνω στην περιοχή Παληονιάουστα δεν βρήκαμε ορεινή πεδιάδα, ούτε απρόσιτο οροπέδιο, ούτε σπασμένα κεραμίδια, φαίνεται ότι τα χρόνια που πέρασαν από τότε εξαφάνισαν τα πάντα. Η δασώδης βλάστηση, η υψηλή και η χαμηλή με την επί πολλά χρόνια συσσωρευμένη φυτική φυλλάδα και κάποια φερτά υλικά από μεγάλες μπόρες βροχής πιθανώς κάλυψαν για καλά κάθε στοιχείο οικοδομησιμίου. Ξύλα, πέτρες, κεραμίδια ίσως και πουρόπετρες. Αν ήταν πουρόπετρες πελεκητές πιθανόν να τις σήκωσαν και να τις μετέφεραν κάτω στη σημερινή πόλη.

Από το 1952, με την επανίδρυση του Ορειβατικού Συλλόγου Ναούσης, σαν τακτικά μέλη με τους Βασίλη Μπέρσο, Ρούλη Μίντση, Σταύρο Πλατίτσα και άλλους μερικούς τη δεκαετία εκείνη μέχρι το 1960 ανεβήκαμε πάνω από δέκα φορές από το μονοπάτι των πηγών της Μπάμπως που ήταν ανοιχτό από τους ξυλοφόρους. Τότε όλα τα σπίτια της Νάουσας είχαν και από ένα υποζύγιο, υπήρχαν ακόμη και οι κατ' επάγγελμα ξυλοφόροι που πουλούσαν ξύλα. Τότε μόνο τζάκια υπήρχαν και κάποιες στόφες που έκαιγαν μόνο ξύλα.

Ανεβαίναμε μέχρι το τέλος του δάσους από καστανιές πρώτα και δρένια, μετά μέχρι την άκρη από το πρώ-

το χτένι (ή δόντι), εκεί τελείωνε και το μονοπάτι και λίγο αριστερότερα σκαρφαλώναμε πιασμένοι από δέντρο σε δέντρο της αδύνατης βλάστησης λόγω πέτρας. Σε ένα τέταρτο της ώρας, είκοσι λεπτά φθάναμε σε ένα επικλινές μικρό χωραφάκι γυμνό, είκοσι τριάντα μέτρα ακριβώς πάνω από τη Μπάμπω με τα κατσίκια. Φαινόταν καθαρά από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου γιατί τότε είχαν ανεβεί και την έβαψαν με ασβέστη ο Γιώργος Καραπέτσας με το Ντότση Αναγνώστη. Έβαψαν τα κατσίκια και το τεπελούκι της Μπάμπως.

Ο μύθος λέει ότι η γριά έβγαλε να βοσκήσει τα κατσίκια της από την Παληονιάουστα και είπε: «Προυντς Μάρτη ξεχειμώνιασα τα γιδάκια μου» (ήταν αρχές Μαρτίου), θύμωσε ο Μάρτης και δαμνίστηκε μια δυο μέρες από τον Φεβρουάριο κι έκανε φοβερό κρύο που μαρμάρωσε τη γριά και τα κατσίκια της εκεί πάνω, κι έτσι ο Φλεβάρης, έμεινε Κουτσοφλέβαρος.

Εκείνο που βρήκαμε εκεί ήταν ένα χωραφάκι μισό στρέμμα περίπου, αρκετά επικλινές και γυμνό με πάρα πολύ ωραία θέα προς τα κάτω, σαν να βλέπεις από αεροπλάνο, με ένα σκάμμα στη μέση ένα μέτρο βάθος, με μια μικρή γωνιά ντουβαριού από 7-8 πελεκητές πουρόπετρες που βρίσκονται ακόμη. Φαίνεται ότι κάποιος έσκαψε για λίρες. Έμοιαζε υπόλοιπο σπιτιού μικρού. Η πέτρα πρέπει να μεταφέρθηκε από τη Νάουσα γιατί εκεί δεν υπάρχει πουρόπετρα πουθενά στην περιοχή.

...ήταν ένα χωραφάκι μισό στρέμμα περίπου επικλινές και γυμνό με πάρα πολύ ωραία θέα προς τα κάτω, σαν να βλέπεις από αεροπλάνο...

Αργότερα, με τον Σταύρο Μέσκο, ανεβήκαμε πίσω και κατά μήκος από το δόντι ή χτένι το πρώτο. Είχε ένα γυριστό μονοπάτι μέχρι πάνω τον αυχένα της τοποθεσίας. Σκαρφαλώνοντας ένα μονοπατάκι 2-2,5 μέτρων βγήκαμε στο ίδιο χωραφάκι με το σκάμα. Από τον αυχένα εκείνον γυρίσαμε δυο τρεις άλλες φορές και δεξιά μας Βόρεια και αριστερά μας νότια τις απότομες κατωφέρειες. Δεν βρέθηκε σε μεγάλη έκταση πάνω από 100-150 στρέμματα κάποιο πατάρι ή ίσιωμα οριζόντιο τουλάχιστον 5-10 τετραγωνικών μέτρων. Υπήρχαν δρένια μικρά και μεγάλα πυξάρια και γαύρα κάτω, αλλά ο κατήφορος ήταν μεγάλος. Πίσω μας Δυτικά υψώνονται βράχια απότομα που δεν μπορέσαμε να ανεβούμε..

Με τον Θανάση Ζαχαριάδη στη δεκαετία του 1960, περπατήσαμε ίσια χωρίς μονοπάτι, δίπλα από το 3ο χτένι σε πολύ μεγάλη ανηφόρα πιασμένοι από δέντρο σε δέντρο για 7-7,5 ώρες από κάτω τη Βέρβερα (στρατόπεδο). Τελικά φθάσαμε έκπληκτοι ακριβώς στο ορόσημο από το Μουντάκι. Μετά από λίγο κολασιό και ξεκούραση θελήσαμε να πάμε ανατολικά κορυφή - κορυφή σε πολύ κατηφορικό μέρος. Ύστερα από λίγο βρεθήκαμε σε απότομα βράχια αδύνατο να τα περάσουμε. Κάναμε δεξιά προς το δάσος όπου το έδαφος ήταν πολύ κατηφορικό, αλλά όχι γκρεμός. Ψάξαμε για ένα σημάδι, ένα μικρό παταράκι ή κεραμίδι σπασμένο ή να ομοιάζει οροπέδιο. Από ένα σημείο και πέρα η κλίση μίκραινε φθάσαμε στο ιζβόρι της Σέτας χωρίς να βρεθεί τίποτε και πήραμε το μονοπάτι επιστροφής.

Άλλη φορά πήγαμε με το Φίλιππα Βαλταδώρο, βρεθήκαμε άτυχοι γιατί το μονοπάτι από τις πηγές εκείνο χάθηκε. Τότε πρόσφατα είχε γίνει ξύ-

λευση και τα κλαρίδια που έπεσαν έσβησαν το μονοπάτι. Σκαρφαλώνοντας ίσια από πέτρα σε πέτρα όπου η κλίση συνεχώς μεγάλωνε φθάσαμε δυο τρία μέτρα ακριβώς κάτω από τη Μπάμπω, ήταν αδιέξοδο ακούω το Φίλιππα!

- Πού με πας αρά Σπάρτση, θα με σκοτώσεις; Ζαλίζομαι.

- Μην κοιτάς πίσω σου καθόλου, δώσε μου το χέρι σου και μη φοβάσαι! Τον έπιασα γερά από το χέρι. Ντρασκελνα, μην πανικοβάλλεσαι, άπλωσε αρκετά το πόδι σου προς τα μένα.

Ήταν ένα αρκετά μεγάλο χάσμα στο βράχο. Λίγο - λίγο πασπατεύοντας τα βράχια όρθιοι (ευτυχώς είχαμε λαστιχωτά παπούτσια που σκάλωναν στα βράχια) κάναμε αριστερά προς νότον και σε καμιά εικοσαριά μέτρα απόσταση βρήκαμε την κορυφή από ένα δρένιο ψηλό. Πιάσαμε ένα χονδρό κλαδί και ανεβήκαμε στο δέντρο πρώτα εγώ για να δείξω πως πρέπει να γίνει.

Ο κορμός ήταν κοντά σε κάθετο βράχο 5-6 μέτρα ύψος παράλληλα. Αγκάλιασα τον κορμό με χέρια και πόδια και κατέβηκα. Έτσι έκανε και ο Φίλιππας. Το μέρος κάτω ήταν πιο ομαλό και με λιγότερα βράχια αρκετά κάτω μίκραινε η κλίση και άρχιζε η ζώνη της καστανιάς. Κανένα σημάδι δεν βρέθηκε που να θυμίζει Παληονιάουστα. Ρωτήθηκαν και καμιά τριανταριά ξυλοφόροι και κυνηγοί όλοι είπαν ότι βρίσκονται σπασμένα κεραμίδια από παλιά χωρίς να δείξουν πού.

Πριν σαράντα-πενήντα χρόνια ανεβήκαμε με τα πόδια από τη Βέρβερα στο Μουντάκι μέσω Μαυρόλακασύρμα όπου στις μπόρες αναβλύζει νερό και ακούγεται η Αράπιτσα, ήμασταν πέντε άτομα Σπάρτσης, Μίντσης, Μέσκοκ, Μπέρσοκ και Πλατίτσας. Κάναμε τρεισήμισι ώρες πορεία. Η απογοήτευσή μας ήταν όταν

Οι πηγές της Αράπιτσας, στον Άγιο Νικόλαο

βρήκαμε τον Βαγγέλη Νοΐδη με το γιο του να μαζεύουν τσάι εκεί ψηλά.

- Τι αρά ιδώ πώς βρεθηκέτι;

- Ήρθαμε με αυτοκίνητο είπαν!

Δεν ξέραμε ότι μόλις είχε ανοίξει αυτοκινητόδρομος από Πριόνια - Μπάρα Ναουσαιική- Μουντάκι. Κατηφορίσαμε την κορφή και σε λίγη ώρα βρεθήκαμε στο μαντρί του Μπάρμπα Ντόνη Ζησιμάνου (πεθερού του Σταύρου Πλατίτσα). Η έκπληξη ήταν ότι μας κέρασε ξυνόγαλο από ένα μικρό τουλούμι από δέρμα μικρού αρνιού αναποδογυρισμένο με το μαλλί μέσα. Αναψυκτικό κάτσε καλά, που λένε, από γάλα πρόβειο, ξινισμένο λίγο, που συμπληρώνεται συνεχώς και ξεδιψάει. Κατεβήκαμε προς το ορόσημο ψάχνοντας δεξιά αριστερά για το μικρό οροπέδιο του Στουγιαννάκη.

Εδώ πάνω ανεβήκαμε αργότερα με το Γιώργο Καραπέτσα από το φεγγάρι μονοπάτι του Νταβέλη ψάχνοντας για ίσιωμα που να θυμίζει χωριό χωρίς να βρούμε τίποτα. Άλλη φορά οι δυο μας πάλι ανεβήκαμε ίσια από το ξέσυρμα όλο πλάκες μικρές και μεγαλύτερες. Δεν υπήρχε τίποτα ούτε

στο ίσιωμα με το ιζβόρι της Σέτας ούτε πάνω στην κορυφή.

Οκτώβριος μήνας ήταν ή εποχή από τα κάστανα με τον Κώστα Καπετανόπουλο, ήρθαμε στην περιοχή της Σέτας στα Νιαουστανά, κι αφού μαζέψαμε λίγα κάστανα πήγαμε προς το βουνό Δυτικά από το ιζβόρι βρήκαμε εκεί που τελείωνε η μικρή κλίση κοντά στην ανηφόρα ένα πλάτωμα 20-30 τετραγωνικών μέτρων πολύ μακριά από το ιζβόρι και αρκετά κοντότερα από τις πηγές Αγίου Νικολάου. Ήταν καλυμμένο με χαμηλή βλάστηση από πυξάρια και λοιπά έδειχνε για βάση σπιτιού χωρίς κεραμίδια σπασμένα. Εξείχαν λίγο από το χώμα δυο τρεις πλάκες μάλλον πελεκητές. Πιθανώς εκεί να είναι το πράσινο οροπέδιο.

Με τα χίλια τόσα χρόνια που πέρασαν η πυκνή βλάστηση και η φυλλάδα κάλυψε τα πάντα. Ίσως ήρθαν από μπόρες δυνατές και φερτά υλικά που εξαφάνισαν τα πάντα. Ίσως πρέπει να γίνει ειδική εκστρατεία εξερεύνησης σε κείνο το μέρος που έμοιαζε με μικρή πεδιάδα. ■

Πήγιν ιφχαριστημένους!

Ανέβηκιν η Αναστασία να πει τον πόνο της στουν αδαρφό της τουν Μιχαλάκη παραδίπλα κι τους βρήκι ν' ακούν τις ειδήσεις στην τηλεόραση.

-Σφάλνα την αμπρέ, δεν αμπωρώ ούτε να τους τηρώ ούτε να τους ακούγω, μας ξετίναξαν καλά- καλά, ομιλούν κι από πάνω, ντέφι να γένουν όλοινοι, ψόφους να τους μάσει, όλο λογαριάζουμι τις παράδες κι όλο δε φτάνουν.

-Ε! μαρή, μη σιγιέσι έτσι, τι να γένει; μι ό,τι έχουμι δα περάσσομι, σάματι τί έξοδα έχουμι ιμείς, τα λούσα ή τα σεργιάνια; τρανοί ανθρώποι είμαστι, γιαούρτι τρώμε κάθε βράδυ... κι καμαδωμένοι δεν είμαστι, όταν αμπωρούσαμε σεργιανισάμι.

-Ισείς σεργιανισέτι, τόπον απάτητουν δεν αφικέτι, χορτασέτι εκδρομές! ιμείς καν πουθενά δεν πήγαμε...

-Αμάν μαρή κουνιάδα, πιτάχτηκιν η Φανούλα, τί σας αμπωδούσι να πάτι κι ισείς; Αλησμώνησις που σας παρακαλούσαμε να έρθητι στην Κρήτη; Ισύ μας έλεγεσ ότι σι αντραλίζουσι τα βαπόρια.

-Σάματι ανέβηκα καμμιάφρα να δω πώς είναι κι αν μι αντραλίζουσι; αμά «μουλωξι, μι είπιν ου συγχωρεμένους, να μπιτίσομε τα μαγαζιά, τα πουστάβια κι τα πλακάκια απόμειναν. Αμπωρεί τώρα να σφιγγουμέστι καμπόσου αμά δα έχουμι για αργότερα εμ τη σύνταξη εμ τα νοίκια απ' τα μαγαζιά κι δε δα έχουμι ανάγκη καν κανέναν, δα μας έχουν στα ώπα-ώπα.»

Τί να τουν πω τώρα; δεν είναι εδώ να τουν αρπαχτώ. Οι νοικιαστάδες μι άφηκαν απλήρωτα κι τα νοίκια κι τα νερά, παράδες για δικηγόρους δε μι απόμειναν, η εφουρία βίρα μι γυρεύει φόρους, να τα πουλήσω δεν τα παίρνει καν κανέναν... Μια σύνταξη κι αυτή πιλικιμένη πού πρώτα να πάνει;

-Ε!Ε! άιντε σταμάτα, μη φέρνεις του τέλος, δα σι έρθει κανάς νταμπλάς κι δα πιλαλούμε... Μούγγι ισύ δεν τόπαθες του ταξιράτι, έχει ου κόσμος πολύ τρανύτερα βάσανα...

Αυτός τάλεγε αυτός τάκουγε, η Αναστασία αλλού κι ξιάλλου!

-Όταν πήγατι στην Πόλη, μεράκι του είχα να έρθου να ιδώ την Αγιά-Σουφιά. «Μουλωξι, μι είπε αξανά, δεν είναι τώρα καιρός για έξοδα, έχουμι να πατώσομι του απάνω του πάτωμα για του παιδί, αργότερα δα πάμε.» μι τόκοφεν πάλι ου συγχωρεμένους.

Πήγι του παιδί στην Αθήνα να σπουδάσει κι απόμεινι ούδ' ικεί, ικεί βρήκε δουλειά, ικεί κι γυναίκα, του σπίτι ακόμα τουν καρτεράει...

Μι πήρε σήμερα τηλέφωνο ου γιός μου κι μι έφκιασι την καρδιά γκαρμπουλάχανου «Τί ήθελε μαρή μάνα κι μ' έφκιασι σπίτι στη Νιάουστα ου πατέρας; Μι ρώτησε εμένα; Μπιζέρησα να πηλαλώ για χαρτιά κι για φόρους!» Λουλάθηκα, μουντζώχτηκα ικατό φουρές που δεν πάτησα ποδάρι όταν έπρεπε. «Αργότερα δα πάμε...» πότε αργότερα; «Άμα σι τσακίσει ου παπάς του σιόλι, πάει μπίτησιν η δουλειά» έλεγιν η νάνα μας.

-Ιά σύνερθε χριστιανή μου, τώρα σι τέκνισε να θυμώσεις για τις εκδρομές; καλά που θυμήθηκισ! κι μι τουν πεθαμένους; αμά χαζουμάρες.

-Δε λέγω, ιγώ μπιρκιάτ πρόκαμα κι βγήκα καμπόσου παραόξω, μιάφρας μι τ' ισάς, καναδυό μι τις αζαδέρφες τις χήρες, είδα τί γένητι παρέκει. Αυτός ου έρμους ου άνδρας μου καν πουθενά δεν πήγι, δεν σπαράχτηκι απ' τη Νιάουστα, τουν αλυπιούμι που τουν συλλογιούμι.

-Καν μην τουν αλυπέσι αδαρφή, θυμάσαι τι τσιμπρού ήταν η τχειάτσα μας η Βαγγιλή; Νε φαγι νε ρούχα χάρηκε, χάιρονταν να τις πατικώνει τις παράδες, μετρούσε ως κι τα ζύλα στη φωτιά. Άμα την έβρισκιν η μάνα να κάθεται στουν ψόφου "έτοιμη είναι η φωτιά, έλεγε, ιά ένα σπέρτου θέλει».

Όταν μια χρονιά πιργελούσαμε γιατί μόνο στα δικά της τα κεραμίδια είχε ξιαπομείνει άλιωτο του χιόνι, θυμάσαι τι μας είχε πει ο πατέρας; «Κάθε ανθρωπος αλλιώς τις χάιρεται τις παράδες του, άλλος τις βάνει στην άκρα (σάματι τις πήρε κανέναν κοντά); άλλος στην κοιλιά του, άλλος στου κορμί του κι άλλος στα ντουβάρια.» Ου δικός σου, ου συγχωρεμένους, πήγι ευχαριστημένους, καν μην σκανιάζεις. Τάφκιασι, τα χάρηκι κι μπιρκιάτ πρόκαμε να φύγει πριν να πισμανέψει!

Άι σύρε τώρα ισύ κατ' την αζαδέρφη μας την Λισαβούδα να μωσατέψτι καμπόσου, να έρθεις στα συγκαλά σου. Αμπωρεί να την έχουμι για καμπόσου χάι-χούι, αμά αυτή του βρήκιν του κουμπί, τα περνάει όλα απ' τ' αρύ του χτένι. «Έχει ου Θεός» λέει κι είναι μια χαρά, μπαξές μι λουλούδια, καλύτερα απ' όλουνους. ■

ΟΙ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑΚΕΣ ΣΥΝΑΥΛΙΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΤΟ 1961

Η μετεμφυλιακή περίοδος στη Νάουσα και τα κατ' αυτήν συμβάντα, επειδή δεν έχει μελετηθεί μέχρι σήμερα, πρέπει να τύχει της δέουσας προσοχής από μέρους των ιστορικών ερευνητών, τοπικών και μη, δεδομένου ότι το επικρατήσαν κατά την περίοδο αυτή πολιτικό καθεστώς στη χώρα μας, ενώ επιφανειακά εμφανίζονταν ως κοινοβουλευτική δημοκρατία, κατ' ουσίαν ήταν μια δικτατορία η οποία, έντεχνα, είχε περιβληθεί τον κοινοβουλευτικό μανδύα.

*γράφει ο Στέργιος Σπ. Αποστόλου
Ιστορικός ερευνητής - Συγγραφέας*

Θεωρώ ότι η προσπάθεια που κατέβαλα στο πρόσφατο παρελθόν, αφ' ενός μεν να καταγράψω και επισημάνω την ιδιαίτερη συμβολή της Νάουσας στην Εθνική Αντίσταση 1941-1944 και αφ'

ετέρου να πράξω το αυτό για όλα τα γεγονότα τα οποία συνέβησαν σ' αυτήν κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου 1945-1949 με τη συγγραφή και έκδοση αντίστοιχων έργων μου,

δεν τερματίζει βεβαίως την ιστορική συνέχεια αυτής της πόλης. Απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για τη συγγραφή, αρχικά, της ιστορίας της κατά την μετεμφυλιακή περίοδο, είτε με μεμονωμένα άρθρα είτε με μονογραφίες. Η περίοδος αυτή η οποία αφορά στο χρονικό διάστημα 1950-1974, δηλαδή, από τη λήξη του Εμφυλίου Πολέμου μέχρι την πτώση της δικτατορίας των Συνταγματαρχών, εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Κατά την περίοδο αυτή, εκτός από τις μάχες και τις πολεμικές συγκρούσεις οι οποίες είχαν εκλείψει παντελώς, μεγάλη μερίδα του Ελληνικού λαού και φυσικά και αυτού της Νάουσας, δεν έπαψε να υφίσταται άγριες διώξεις, φυλακίσεις, βασανισμούς, εξορίες, παραπομπές σε στρατοδικεία, ακόμα και θανατικές εκτελέσεις.

Με το άρθρο μου αυτό θα επιχειρήσω να φωτίσω διάφορες πλευρές των δύο επεισοδιακών συναυλιών του Μίκη Θεοδωράκη στη Νάουσα την 5η Οκτωβρίου 1961, όχι μόνο μέσα από γραπτά στοιχεία, αλλά και από προσωπικές αναμνήσεις, δεδομένου ότι παρευρέθηκα σ' αυτές και έζησα εκ του σύνεγγυς όλα όσα συνέβησαν κατά τη διάρκεια τους.

Την 1η Οκτωβρίου 1961 δημοσιεύεται στον τύπο της Νάουσας η παρακάτω είδηση, την οποία παραθέτω χωρίς καμιά επέμβαση στο κείμενό της:

ΒΡΑΔΥΑ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΣ

Μπιθικώτσης, Παϊζή, Σαμπάχ

Οι φίλοι του λαϊκού τραγουδιού και ειδικότερα οι θαυμαστές του Μίκη Θεοδωράκη και του ερμηνευτού των τραγουδιών του Γρηγόρη Μπιθικώτση θα έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν την Πέμπτην (Σημ. δική μου: 5/10/1961) εις την Αγγέλικα μία ειδική «μουσικοκαλλιτεχνι-

κή βραδυά» με έργα του συνθέτου της μόδας. Στην εκδήλωση αυτή θα συμμετέχουν και η πρωταγωνίστρια του θεάτρου Αλέκα Παϊζή μαζί με την Σούλη Σαμπάχ καθώς και μουσικό συγκρότημα με βάση τα μπουζούκια. Θα εκτελεσθούν αποκλειστικά έργα του Μίκη Θεοδωράκη: Επιτάφιος, Πολιτεία, Αρχιπέλαγος, και Λιποτάκτης, επάνω σε στίχους Ρίτσου, Χριστοδούλου, Γκάτσου και Λειβαδίτη. Δύο παραστάσεις: Απογευματινή, ώρα 7 μ.μ. με τιμές εισιτηρίου 15-10 και βραδυνή, ώρα 10, με εισιτήρια 20 και 10 δρχ. (Εφημ. ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ, 1η Οκτωβρίου 1961, αριθ. φύλ. 495, σελ. 4).

Η «ΑΓΓΕΛΙΚΑ», ιδιοκτησίας Αφών Κελεμουρίδη, ένα μάλλον άκομφο και με τεράστιους όγκους μπετόν κτίριο, βρίσκονταν επί της πλατείας

...κατά την έναρξη των δύο συναυλιών του Μίκη Θεοδωράκη που δόθηκαν στην ταράτσα της «ΑΓΓΕΛΙΚΑ», κάτω από αισθητό ψύχος...

Τρούμαν (νυν Καρατάσου), στην ίδια θέση που είναι σήμερα η οικοδομή Αφών Κεσίδη. Διέθετε αίθουσες χειμερινού και θερινού κινηματογράφου οι οποίες χρησιμοποιούνταν και για άλλες εκδηλώσεις. Ο θερινός κινηματογράφος βρίσκονταν στην ταράτσα του κτιρίου και η πρόσβαση σ' αυτόν γίνονταν μέσα από μια στενή ελικοειδή κλίμακα. Το βόρειο τμήμα της ταράτσας γειτνίαζε με τους επάνω ορόφους των οικοδομών που βρίσκονταν επί της οδού Θεοφίλου. Κατά την προβολή των κινηματογραφικών ταινιών, οι ένοικοι αυτών των οικοδομών είχαν ελεύθερη οπτική προσπέλαση προς την ταράτσα της «ΑΓΓΕΛΙΚΑ» και παρακολουθούσαν τα προβαλλόμενα

μένα έργα άνετα και ανέξοδα από τα ανοιχτά παράθυρά τους.

Αυτό συνέβη και κατά την έναρξη των δύο συναυλιών του Μίκη Θεοδωράκη που δόθηκαν στην ταράτσα, κάτω από αισθητό ψύχος, παρά το γεγονός ότι εκ των προτέρων είχε συμφωνηθεί η χρήση της χειμερινής αίθουσας. Αιτία ήταν η άρνηση της Ασφάλειας να χορηγήσει τη σχετική άδεια για τη χρήση αυτής της αίθουσας. Στο επόμενο φύλλο της ίδιας εφημερίδας και μετά τις δύο επεισοδιακές συναυλίες του Μίκη Θεοδωράκη, είδαν το φώς της δημοσιότητας την 8η Οκτωβρίου 1961 τα κατωτέρω:

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ...ΠΑΡΑΤΡΑΓΟΥΔΑ

Την Πέμπτην (Σημ. δική μου: 5/10/1961) εδόθη εις την Αγγέλικα μουσικοκαλλιτεχνική βραδυά με έργα Μίκη Θεοδωράκη από συγκρότημα λαϊκών οργάνων υπό την διεύθυνσιν του συνθέτου και συμμετοχή του Γρηγόρη Μπιθικώτση, της Σούλης Σαμπάχ και της πρωταγωνίστριας του θεάτρου Αλέκας Παϊζή. Ενώ είχαν κλεισθεί η χειμερινή αίθουσα της Αγγέλικας, οι θεαταί και οι καλλιτέχναι ετουρτούριζαν εις την Ταράτσαν, διότι δεν ...εδίδετο άδεια δια την χειμερινήν αίθουσαν. Κατά την διάρκειαν των δύο παραστάσεων - απογευματινής και βραδυνής - εσημειώθησαν διάφορα επεισόδια. Κατά την απογευματινήν διεκόπητο συνεχώς η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, ενώ η βραδυνή παράστασις διεκόπη εις το μέσον όταν ευμεγέθης λίθος εκσφενδονίσθη εις την σκηνήν και δημιούργησεν πανικόν μεταξύ των θεατών οίτινες εσχολίαζον μέχρι αργά την νύκτα μετά δυσαρσεκείας τα συμβάντα. Τα γεγονότα απησχόλησαν και τον Τύπον Αθηνών και Θεσ/νίκης όστις ανήγγειλε ότι ο υπουργός Εσωτερικών κ. Λιανόπουλος διέταξεν την διενέργειαν ανακρίσεων. (Εφημ. ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ, 8 Οκτωβρίου 1961, αριθ. φύλ. 496, σελ. 1)

Δεν υπάρχει η παραμικρή αμφιβολία, κατά την άποψή μου, ότι το κείμενο αυτό του ιδιοκτήτη και διευθυντή της ανωτέρω τοπικής εφημερίδας Πέτρου Δεινόπουλου, ενός ικανού κατά γενική ομολογία δημοσιογράφου, πριν δημοσιευθεί, υπέστη λογοκρισία από την Ασφάλεια. Δεν εξηγείται αλλιώς, η λιτή αναφορά στα επεισόδια που συνέβησαν κατά τη διάρκεια των δύο συναυλιών του Μίκη Θεοδωράκη.

Για πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη για τα διατρέξαντα κατά τη διάρκεια των δύο αυτών συναυλιών θα παραθέσω μία άκρως ενδιαφέρουσα συνέντευξη που έδωσε το 1964 ο Μίκης Θεοδωράκης προς τον Μανώλη Παπουτσάκη, δημοσιογράφο του περιοδικού «ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ» (δημοσιεύτηκε το 1964, στο τεύχος του μηνός Φεβρουαρίου του ίδιου έτους), στην οποία περιγράφει με ενάργεια όλα όσα συνέβησαν στις επεισοδιακές συναυλίες του στη Νάουσα. Παραθέτω τα μέρη εκείνα της συνέντευξης τα οποία σχετίζονται μ' αυτές:

Μανώλης Παπουτσάκης (ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ): Αυτόν τον καιρό έκανες την «μουσική σου επίθεση», ας πούμε. Τα τραγούδια ήρθαν το ένα ύστερα απ' το άλλο κι' απλώθηκαν σ' όλη την Ελλάδα, σαν τη φωτιά στα ξερά χόρτα το καλοκαίρι...

Μίκης Θεοδωράκης: Ναι. Τότε κυκλοφόρησαν οι «Λιποτάκτες» που τραγουδούσα εγώ ο ίδιος και το «Αρχιπέλαγος»... Συγχρόνως ήρθε και το βραβείο του Φεστιβάλ... Τον ίδιο καιρό εκδηλώθηκε και η λυσσαλέα αντίδραση που συνεχίζεται μέχρι σήμερα... Η επίθεση εναντίον μου κορυφώθηκε στην περιοδεία που έκανα τον καιρό εκείνο στην επαρχία και ιδιαίτερος στις πόλεις της Μα-

Η πλατεία Καρατάσου τη δεκαετία του '70. Πίσω διακρίνεται η «ΑΓΓΕΛΙΚΑ».

κεδονίας. Σε μια μικρή πόλη συνέπεσε, την ίδια μέρα που εμείς είχαμε οργανώσει συναυλία, να έχει και προεκλογική συγκέντρωση η Ε.Ρ.Ε., ο Καραμανλής. Ήταν πάλι προεκλογική περίοδος. Όλη μέρα κουβαλούσαν από τα γύρω χωριά ανθρώπους σε άθλια κατάσταση, με κάρρα, με αυτοκίνητα, πεζή, για να πάρουν μέρος στην υποδοχή και ν' ακούσουν το λόγο του Καραμανλή...

Τέλος ήρθε ο Καραμανλής, μα δεν έμεινε ικανοποιημένος από τον όγκο του ακροατηρίου του και σηκώθηκε και έφυγε χωρίς να μιλήσει. Στο μεταξύ, πλησίαζε η ώρα για την απογευματινή μας συναυλία. Ο κινηματογράφος που θα δίνανε τη συναυλία, οι δρόμοι που οδηγούσαν σ' αυτόν καθώς και όλη η γύρω περιοχή είχαν καταληφθεί από μυστικούς και χωροφύλακες. Μάλιστα η είσοδος του κινηματογράφου είχε αποκλεισθεί από διπλή σειρά χωροφυλάκων και στρατιωτικής αστυνομίας... Για στρατιώτες, ούτε λόγος. Δεν μπορούσαν ούτε να πλησιάσουν. Παρ' όλα αυτά, όμως, δώσαμε κανονικά την απογευματινή και

βραδινή συναυλία με 1.000-1.100 περίπου άτομα, όσα δεν είχε καταφέρει να συγκεντρώσει ο μηχανισμός της Δεξιάς για την υποδοχή του Καραμανλή... Φεύγοντας από εκεί πήγαμε στην Κοζάνη. Εκεί είχαν υποχρεωθεί οι αξιωματικοί να εξαργυρώσουν τα εισιτήρια που είχαν προμηθευτεί. Όπως έμαθα, όμως, είχαν αγανακτήσει, με την εντολή των ανωτέρων τους.

Αφού δώσαμε τις δύο συναυλίες στην Κοζάνη, φύγαμε για τη Νάουσα. Ότι έγινε στη Νάουσα ήταν τρομερό και εγκληματικό. Είχε φθάσει η ώρα της απογευματινής συναυλίας και δεν είχαμε εξασφαλίσει ακόμα αίθουσα. Η κατάσταση ήταν δραματική. Κατά σύμπτωση βρήκα εκεί ένα φίλο μου, παλιό συμμαθητή και σημαίνοντα παράγοντα της Νάουσας που ήταν δεξιός¹. Πήγε ο ίδιος στο Δήμαρχο και του πρόσφερε 35 χιλιάδες σαν δωρεά να γίνει ένα σιντριβάνι για να εξασφαλίσει τη συγκατάθεση και τη συνδρομή του, ώστε να βρούμε μια αίθουσα. Πράγματι ενδιαφέρθηκε και ο ίδιος ο Δήμαρχος, αλλά

1. Πρόκειται για τον Χριστοδουλόπουλο, σημαίνον στέλεχος της εταιρείας «ΚΛΑΪΝ» στο σιδηροδρομικό σταθμό της Νάουσας.

Μίκης Θεοδωράκης και Γρηγόρης Μπιθικιώτης. Διακρίνεται δεξιά η Μελίνα Μερκούρη.

ο Διοικητής της Χωροφυλακής είχε γίνει άφαντος. Τον βρήκαμε την τελευταία στιγμή και μας παραχώρησε την ταράτσα του κινηματογράφου χωρίς άλλη συζήτηση. Και τούτο, γιατί έκανε αρκετό κρύο κι έτσι δημιουργούνταν ένα ακόμα εμπόδιο για τη διοργάνωση της εκδήλωσής μας.

Εμείς, όμως, με μεγαλύτερη επιμονή επιδιώξαμε και οργανώσαμε αυτή τη συναυλία, που μπορεί να διεκδικήσει το χαρακτηρισμό της πιο πρωτότυπης και δραματικής συναυλίας που δόθηκε ποτέ. Οι χαφιέδες, οι παρακρατικοί, οι επίδοξοι Γκοτζαμάνηδες είχαν αποκλείσει την ταράτσα και φωνάζαμε τον κόσμο να ανέβει. Όσοι από αυτούς διαθέτανε ηρωισμό, γίνονταν ομάδες και, με το κεφάλι κατεβασμένο, για να μην τους γνωρίζουν, ανέβαιναν τρέχοντας τη σκάλα.

Αφού συγκεντρωθήκαμε γύρω στα 300 άτομα, αρχίσαμε... Σαν πρώτο τραγούδι διαλέξαμε τη «Μυρτιά». Ενώ η εκτέλεση συνεχιζόταν, ξαφνικά, χωρίς να το περιμένει κανείς, από δεξιά, από αριστερά, από πάνω από τα δέντρα, απ' τους δρόμους, απ' τις ταράτσες, εκατοντάδες φωνές άρχισαν να τραγουδούν τη «Μυρτιά». «Μυρτιά»

εδώ, «Μυρτιά» εκεί, παντού «Μυρτιά»... Αληθινό πανδαιμόνιο... Σε μια στιγμή, ενώ συνεχιζόταν η πρωτότυπη αυτή συναυλία σβήνουν τα φώτα. Οι μουσικοί σώπασαν, οι ηθοποιοί θορυβήθηκαν... Σπεύδω να τους καθησυχάσω λέγοντας πως «δεν είναι τίποτα, απλώς κάρηκε η ασφάλεια»...

Πράγματι, σε δύο λεπτά, αφού τακτοποιήσαμε το φως, τα πράγματα ηρέμησαν. Μετά από λίγη ώρα, πάλι τα ίδια. Ξαναφτιάχνουμε το φως και συνεχίζουμε. Δεν προλαβαίνουμε να τελειώσουμε ένα τραγούδι και σβήνει πάλι το φως... Κατεβαίνω ο ίδιος και πηγαίνω στην καμπίνα προβολής, όπου ήταν η ηλεκτρική εγκατάσταση. Όταν καταφέρνουμε να ανάψουμε το φως, βλέπω σε μια άκρη μαζεμένο έναν άνθρωπο να λουφάζει. Τον πιάνω απ' το γιακά και του ζητώ να μου εξηγήσει τι ρόλο έπαιζε εκεί μέσα και για ποιο λόγο δημιούργησε αυτήν την ανωμαλία. Έδειχνε πως δε βρισκόταν σε δυσάρεστη θέση κι' όταν του ζήτησα να μου δώσει τα στοιχεία του για να του υποβάλω μήνυση και να ζητήσω αποζημίωση, αρνήθηκε...

Ο κόσμος είχε αντιληφθεί τι γινόταν και μας είχε περικυκλώσει. Τον βάλαμε στη μέση

κι' όλοι μαζί ξεκινήσαμε για την αστυνομία. Στο δρόμο άρχισε να μουρμουρίζει ένα δικό μου τραγούδι. «Σκασμός, βρε, του λέω, που θα τραγουδάς και δικό μου τραγούδι». Φτάσαμε στην Αστυνομία και παρουσιάσαμε στον αξιωματικό Υπηρεσίας. Αφού πήρε τα στοιχεία μας και μας ρώτησε για το πώς και τι έγινε, ακούω σε μια στιγμή κάποιον να φωνάζει δυνατά «Μίκη». Γυρίζω προς το μέρος της φωνής για να δω πούθε έρχεται και στο λεπτό βλέπω το «φίλο μας», το χωροφύλακα, και δυο τρεις άλλους να εξαφανίζονται.... Ο αξιωματικός μας καθησυχάσε πως ο χωροφύλακας τρέχει για να συλλάβει το δράστη... Αυτό ήταν. Από εκείνη τη στιγμή δεν τον ξανάδαμε... Βγαίνοντας από την Αστυνομία μας σταματάει ένας «τύπος», μας συστήνεται σαν δημοσιογράφος τοπικής εφημερίδας και ζητάει να πληροφορηθεί τα γεγονότα. Αφού του εκθέσαμε τα πράγματα όπως είχαν, στο τέλος μου ζητά τα στοιχεία μου. Ήταν εξωφρενικό. Κανείς μας δεν μπορούσε να διανοηθεί μια τέτοια εξέλιξη. Κι' αυτός ήταν πράγματι αστυνομικός.

Από κει και πέρα τα πράγματα άλλαξαν. Όλοι οι παράγοντες της συναυλίας άρχισαν να ανησυχούν και να επιμένουν να ματαιωθεί η συναυλία... Σε μια στιγμή ο Μπιθικιώτης μου λέει: «Ρε Μίκη, ήρθαμε εδώ για καλλιτεχνική περιοδεία και όχι για να παίξουμε τη ζωή μας κορώνα – γράμματα» Εγώ τους εξήγησα πως ο καθένας είναι ελεύθερος να κάνει ό,τι νομίζει κι' εγώ ό,τι κάνω το κάνω από παλικαριά και γινάτι, που λένε. Φτάσαμε στον κινηματογράφο κι' όσοι από μας πήραν την απόφαση ανεβήκαμε επάνω. Κόσμος όμως δεν μαζεύεται. Τότε φωνάζω κι' εγώ να περάσει όποιος θέλει δωρεάν. Και βλέπουμε αρκετούς από αυτούς που είχαν αράξει από τ' απόγευμα έξω από τον κινηματογράφο να ανεβαίνουν τροχάδην τη σκάλα....

Μανώλης Παπουτσάκης Αντιφρονούντες, δηλαδή...

Μίκης Θεοδωράκης: Ναι. Αντιφρονού-

ντες, αλλά που ανέβηκαν τη σκάλα με τις καλύτερες διαθέσεις για ν' ακούσουν τη συναυλία. Μαζί κι' ο επικεφαλής τους τοπικός άρχων της Ε.Ρ.Ε... Αφού μαζευτήκαμε καμιά εκατοστή ακόμα, αρχίσαμε. Καλλιτέχνες δεν είχαμε, μόνο δύο μουσικούς. Έτσι αναγκάστηκα να τραγουδήσω εγώ ο ίδιος. Θα αρχίζαμε με ένα τραγούδι απ' το «Νεκρό Αδελφό». Αρχισα να εξηγώ τι είναι ο «Νεκρός Αδελφός»... Δεν είχαμε προλάβει καλά - καλά να αρχίσει κι' ένας ογκόλιθος πέφτει μπροστά στα πόδια μας στη σκηνή. Εν συνεχεία άλλοι, κι' άλλοι... Άλλος σκάει πάνω στα όργανα κι' άλλος στην πλατεία. Ο κόσμος τα 'χασε. Εμείς που είμαστε πάνω στη σκηνή αλαφιαστήκαμε. Μια πελώρια πέτρα μου πέρασε τόσο ξυστά, φσσοστ!, που ένιωσα την κρυάδα της. Ήταν τρομερό. Εγκληματικό. Απόπειρα δολοφονίας διά λιθοβολισμού. Ακόμα κι' οι «αντιφρονούντες» που ήταν στην πλατεία, φώναζαν οργισμένοι «αίσχος»! Και τότε επεμβαίνει σαν ο «από μηχανής Θεός», ο Διοικητής της Χωροφυλακής και εξηγεί πως, μια και η συναυλία «ετελείωσε», είναι υποχρεωμένος, για τη διατήρηση της τάξεως και προς αποφυγήν δυσμενών εξελίξεων εις βάρος μας, να πάρει ορισμένα μέτρα...

Κατεβήκαμε στο δρόμο και φρουρούμενοι από χωροφύλακες τραβήξαμε για το εστιατόριο. Ο κόσμος όλος ακολουθούσε. Όλη την ώρα που εμείς τρώγαμε, ο κόσμος περίμενε συγκεντρωμένος. Βγήκαμε από το εστιατόριο και, υπό την προστασία των χωροφυλάκων και του κόσμου, φτάσαμε στο ξενοδοχείο. Αφού κλειστήκαμε μέσα, η χωροφυλακή απεχώρησε και ο κόσμος διαλύθηκε... Αργότερα ήρθε ο φίλος μου, που είχε πληροφορηθεί πολλά πράγματα και μου τα εμπιστεύτηκε ιδιαίτερω. Μου είπε πως όλα αυτά είναι οργανωμένα και προγραμματισμένα και πως τη διεύθυνση των επιχειρήσεων την ασκεί ανώτερο στέλεχος Μυστικής Υπηρεσίας που είχε έρθει από την Αθήνα... Μου είπε ακόμα πως μας έχουν στήσει καρτέρι στο δρόμο

προς την Έδεσσα να μας αχρηστέψουν στο ξύλο, γι' αυτό το καλύτερο είναι να φύγουμε πρωί-πρωί...

Πρωί - πρωί, ενώ ετοιμαζόμαστε, με πήρε στο τηλέφωνο ο Ρακιντζής και μου λέει: «Τι έγινε, Μίκη; Τι έκανες πάλι πάνω εκεί»; Του απάντησα πως δεν έκανα τίποτα, παρά μόνο σαν πολίτης της χώρας αυτής, σε Ελληνικά χώματα, χώματα δικά μας αγιασμένα με το αίμα μας, ασκώ τα δικαιώματά μου και τις υποχρεώσεις μου - τίποτα περισσότερο, τίποτα λιγότερο. Τον ρώτησα αν εγγυάται τη ζωή μου για τη συνέχιση της περιοδείας μου, απέφυγε. Μου λέει, εκεί πάνω δεν έχει αυτός δικαιοδοσία αλλά είναι άλλος. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες εγκαταλείψαμε τη Νάουσα και γυρίσαμε στην Αθήνα. Στη Θήβα, είχαμε μια ξεχω-

...μια πελώρια πέτρα μου πέρασε τόσο ξυστά, φσσοστ!, που ένιωσα την κρυάδα της. Ήταν τρομερό. Εγκληματικό. Απόπειρα δολοφονίας...

ριστή, μια απροσδόκητη έκπληξη. Ομάδες νέων και πλήθος κόσμου μας υποδέχτηκαν. Γλεντήσαμε, τραγουδήσαμε μαζί τους και μας κατευόδωσαν για την Αθήνα.

Μανώλης Παπουτσάκης Αυτή η ιστορία της Νάουσας παρουσιάζει τρομερό, τραγικό θα έλεγα ενδιαφέρον. Κι' εκτός από σενάριο ταινίας περιπετειώδους, έχει πολλά άλλα στοιχεία...

Μίκης Θεοδωράκης: Ναι. Δεν ήταν η πρώτη φορά. Θυμάμαι την πρώτη μέρα στην Καβάλα που απήγγειλε ο Λειβαδίτης. Η αίθουσα ήταν γεμάτη από απλούς ανθρώπους και στα μάτια τους έλαμπε μια ευγνωμοσύνη, μια ζεστασιά. Το ότι ένας πνευματικός άνθρωπος ήταν δίπλα τους κι' επικοινωνούσε μαζί τους μέσω της τέχνης του, ήταν γι' αυτούς μια μυσταγωγία, κάτι

εξαίσιο, ένιωθαν πως δεν είναι μόνοι. Στις Σέρρες, θυμάμαι, έρχονταν τα παιδιά, οι νέοι μας αγκάλιαζαν και μας φιλούσαν και μας έλεγαν «αυτό θέλουμε κι' εμείς». Ήταν μεγάλο πράγμα γι' αυτούς όλη αυτή η προσφορά...

Από άλλη πηγή, για το ίδιο θέμα, μας παρέχονται οι κατωτέρω πληροφορίες: «Την άλλη μέρα είχαν συναυλία στη Νάουσα. Μόλις άρχισαν έσβησαν όλα τα φώτα. Σταμάτησαν, περίμεναν, κάποτε τα φώτα ξανάναψαν, γιατί είχαν ανάψει και τα πνεύματα του κοινού. Πήγε να ξαναρχίσει η συναυλία, όταν δεκάδες τραμπούκοι σκορπισμένοι μέσα στην αίθουσα άρχισαν να ουρλιάζουν: «Κομμουνιστή! Έξω από εδώ, προδοτή!»

Άρχισαν να πετάνε πέτρες. Ο Μίκης έσκυψε, μια πέτρα τον έξυσε, πήγε και την μάζεψε. Ήταν πολύ μεγάλη, δύο - τρία κιλά και μυτερή από τη μια μεριά, σαν μύτη μαχαιριού. Η ορχήστρα και ο τραγουδιστής σταμάτησαν. Ήταν κουτό να συνεχίζουν, κινδύνευαν να σκοτωθούν. Ο Μίκης όμως πήρε το μικρόφωνο και άρχισε μόνος του να τραγουδάει. Ο κόσμος πήρε θάρρος. Κυνήγησε τους τραμπούκους, ένας μάλιστα δεν πρόλαβε να φύγει, πιάστηκε. Φυσικά η συναυλία τελείωσε πρόωρα.

Ο Μίκης πήγε στη Χωροφυλακή να διαμαρτυρηθεί και να παραδώσει τον «αιχμάλωτό» του. Μάταιος κόπος, ήταν, όπως αποκαλύφθηκε, χωροφύλακας με πολιτικά. Τον παρέδωσε λοιπόν σ' αυτούς που τον είχαν διατάξει να πετάξει πέτρες, δηλαδή... τον ελευθέρωσε. Δεν ήθελε να το βάλει κάτω. Κάλεσε σε υπεραστική συνδιάλεξη τον υπουργό Εσωτερικών. Εκείνος του απάντησε; «Μα τι θες, βρε Μίκη, να σου κάνω; Δεν περνάει η επιτροπή μου σ' αυτούς. Σταμάτα καλύτερα τις συναυλίες και γύρνα στην Αθήνα» Του έκλεισε οργισμένος το τηλέφωνο. Έβαλε την πέτρα για ενθύμιο στη βαλίτσα του. Και γύρισε στην Αθήνα διακόπτοντας την περιοδεία. (<http://www.lamprakides>.)

gt/blog/?p= 1835)

Θα επιχειρήσω να παραθέσω συμπληρωματικά στοιχεία τα οποία θεωρώ ότι εμπλουτίζουν τα όσα ο Μίκης Θεοδωράκης αναφέρει στη ανωτέρω συνέντευξή του. Τα στοιχεία αυτά, παράλληλα, αναφέρονται και σε αθέατες πλευρές των πολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν στη Νάουσα πριν από τις συναυλίες του, στα συμβάντα κατά τη διάρκεια των συναυλιών και σε μερικά άλλα γεγονότα που συνέβησαν στο εικοσαήμερο που διέρρευσε, δηλαδή, μέχρι την 29η Οκτωβρίου 1961, ημέρα διενέργειας των προκηρυχθεισών βουλευτικών εκλογών.

Επιστράτευσα όλη τη μνήμη μου και προσπάθησα να προσδιορίσω την ταυτότητα του Ναουσαίου τον οποίο ο Μίκης Θεοδωράκης αναφέρει στη συνέντευξή του ως «φιλο, παλιό συμμαθητή και σημαίνοντα παράγοντα της Νάουσας, που ήταν δεξιός». Εντόπισα δύο τέτοια πρόσωπα, όμως η φράση του Μίκη ότι «ήταν παλιός συμμαθητής μου», τα απέκλειε.

Αν δεν κάνω λάθος, ο Μίκης Θεοδωράκης σπούδασε μόνο μουσικά και τα πρόσωπα αυτά δεν είχαν σχέση με τη Μουσική, επομένως δεν ήταν δυνατόν να είναι συμμαθητές του. Όμως, το γεγονός ότι αυτός ο Ναουσαίος φίλος του πρόσφερε στο Δήμαρχο της Νάουσας ως δωρεά 35 χιλιάδες δραχμές για την κατασκευή σιντριβανιού στην πλατεία Τρούμαν (νυν Καρατάσου), αρκεί να εύρισκε αίθουσα για τις συναυλίες του Μίκη Θεοδωράκη (χρέη Δημάρχου Νάουσας εκτελούσε τότε ο Φιλώτας Κόκκινος), επαληθεύεται απολύτως από δημοσίευμα μετά τρίμηνο του τοπικού τύπου, το οποίο έχει ως ακολούθως:

**«ΘΑ ΑΠΟΚΤΗΣΕΙ Η ΠΛΑΤΕΙΑ
ΤΟ ΣΙΝΤΡΙΒΑΝΙ»**

Ο Δήμαρχος κ. Κόκκινος έδωσε εντολήν

δια την εκπόνησιν μελέτης διαρρυθμίσεως της πλατείας Τρούμαν δια την κατασκευήν πίδακος περιβαλλομένου υπό κηπαρίου». (Εφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ, 6 Ιανουαρίου 1962, αριθ. φύλ. 509, σελ. 4).

Διοικητής της Υποδιοίκησης Χωροφυλακής Νάουσας (για τον οποίο κάνει μνεία ο Θεοδωράκης) την εποχή εκείνη ήταν, αν δεν με απατά η μνήμη, κάποιος ονόματι Αποστολόπουλος. Θυμάμαι, ακόμα, και το όνομα κάποιου αστυνόμου που λέγονταν Γιαννέτος. «Οι χαφιέδες, οι παρακρατικοί, οι επίδοξοι Γκοτζαμάνηδες της Νάουσας» για τους οποίους κάνει λόγο ο Μίκης Θεοδωράκης, υπήρχαν πράγματι και μάλιστα αρκετοί.

**...ο Ναουσαίος φίλος του
πρόσφερε στο Δήμαρχο της
Νάουσας ως δωρεά 35 χιλιάδες
δραχμές για την κατασκευή
σιντριβανιού...**

Η πλειοψηφία τους ήταν μίσθαρνα όργανα της Ασφάλειας.

Νεαρός, τότε, είχα την τύχη να γνωρίσω προσωπικά τον πρόεδρο της τοπικής επιτροπής της Ε.Δ.Α (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) Κώστα Αγγέλου και να συνδεθώ με φιλία μαζί του. Ήταν ένας συνεπής αγωνιστής της Αριστεράς που κουβαλούσε στην πλάτη του χρόνια φυλακίσεις και εξορίες. Παντρεύτηκε με Ναουσαία και εγκαταστάθηκε στη Νάουσα. Σύζυγός του ήταν η Ευρυδίκη Γιαννοπούλου, δασκάλα, με πλούσια αντιστασιακή δράση αυτή και η οικογένειά της, με φυλακίσεις και εξορίες μετέπειτα.

Όταν απολύθηκε, το καθεστώς αρνήθηκε να την επαναπροσλάβει ως δα-

σκάλα. Αναγκάστηκε για τα προς το ζην να παραδίδει μαθήματα σε μαθητές του Δημοτικού και επειδή γνώριζε καλά μουσική παρέδιδε και μαθήματα κιθάρας. Ήταν καλή γνώστης αυτού του οργάνου. Το έτος 1950, όταν φοιτούσα στην ογδόη τάξη του Λαππειού Οκταταξίου Γυμνασίου Νάουσας, άρχισα να παίρνω μαθήματα κλασικής κιθάρας από αυτήν. Μέσω αυτής γνώρισα αργότερα, όταν παντρεύτηκε, τον σύζυγό της Κώστα Αγγέλου.

Παρά το γεγονός ότι δεν ήμουν μέλος της τοπικής επιτροπής της Ε.Δ.Α., ο Αγγέλου έτρεφε μεγάλη εμπιστοσύνη στο πρόσωπό μου και δεν ήταν λίγες οι φορές που μου εκμυστηρεύτηκε πολλές από τις μυστικές δραστηριότητες της Ε.Δ.Α στη Νάουσα.

Μια από αυτές ήταν και οι σύντονες προσπάθειες που κατέβαλε για τον εντοπισμό των παρακρατικών και των χαφιέδων της Ασφάλειας στην πόλη αυτή. Για το σκοπό ανέθεσε σε έμπιστα ηγετικά πρόσωπα των πέντε συνοικιακών επιτροπών της Ε.Δ.Α Νάουσας να πραγματοποιήσουν ενδελεχή έρευνα για τον πλήρη εντοπισμό τους.

Τα αποτελέσματα της έρευνας που είχε κάνει η Ε.Δ.Α στη Νάουσα για τον εντοπισμό των χαφιέδων και των παρακρατικών ήταν εντυπωσιακά. Εντοπίστηκαν 20 συνολικά από τους κυριότερους Ναουσαίους χαφιέδες της Ασφάλειας και παρακρατικούς, καθώς και η ηγετική τους ομάδα. Οι πρώτοι (οι περισσότεροι αγρότες) ήταν αδίστακτα εκτελεστικά όργανα. Μερικοί από αυτούς, από τη φύση τους, είχαν εγκληματικά ένστικτα, όπως αυτοί που λιθοβόλησαν τον Μίκη Θεοδωράκη και σε άλλη περίπτωση έριξαν με το κεφάλι προς τα κάτω σε δημοτικό φρεάτιο για να πνιγεί τον αναισθητο από ξυλοδαρμό

Δαμιανό Ιωσηφίδη, μέλος της τοπικής επιτροπής της Ε.Δ.Α.

Ο Δαμιανός Ιωσηφίδης ανασύρθηκε από το φρεάτιο από διερχόμενους Ναουσαίους. Τις διάφορες αποφάσεις για εγκληματικές επιθέσεις και άλλου είδους ενέργειες τραμπουκισμού και χαφιεδισμού κατά των στελεχών της Ε.Δ.Α Νάουσας τις έπαιρνε η ηγετική ομάδα σε συνεργασία με την τοπική Ασφάλεια και τις διαβίβαζε σ' αυτούς για εκτέλεση. Στην ηγετική ομάδα περιλαμβάνονταν, μεταξύ των άλλων, και δύο πρόσωπα κάποιας ηλικίας από την παλιά Επιτροπή Δημόσιας Ασφάλειας Νάουσας (Ε.Δ.Α.Ν., η οποία λειτούργησε χωρίς διακοπή σ' όλη τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου.

Συμπληρωματικά, θα πρέπει να τονίσω ότι ο Αγγέλου εφάρμοσε την οργανωτική δομή της κατοχικής Ε.Π.Ο.Ν (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων) στις συνοικιακές επιτροπές της Νάουσας. Αυτό συνέβη, ακριβώς, την εποχή κατά την οποία η Ε.Δ.Α στις εκλογές της 11ης Μαΐου 1958 συγκέντρωσε πανελλαδικά το 24,42 των ψήφων και 79 βουλευτικές έδρες, εκλεγείσα τελικά ως αξιωματική αντιπολίτευση.

Ένεκα τούτου, επανήλθε στην επικαιρότητα ο χαρακτηρισμός της Νάουσας ως «Μικρή Μόσχα», τον οποίο της είχαν προσδώσει οι Γερμανοί κατά την κατοχική περίοδο. Οι συμμαχικοί παράγοντες, ιδιαίτερα οι Μυστικές Υπηρεσίες τους και το καθεστώς, θορυβήθηκαν από το αποτέλεσμα των εκλογών. Έπρεπε να παρεμποδίσουν με κάθε τρόπο τη μελλοντική συνεχή άνοδο της Αριστεράς στην Ελλάδα.

Η έλευση του Μίκη Θεοδωράκη στη Νάουσα στις αρχές Οκτωβρίου 1961 για να δώσει τις δύο συναυλίες του,

Ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Γρηγόρης Μπιθικώτσης το 1961

συνέπεσε με έντονη προεκλογική περίοδο. Ως ημερομηνία για τη διενέργεια βουλευτικών εκλογών είχε ορισθεί η 29η Οκτωβρίου 1961, δηλαδή, μετά από ένα εικοσήμερο περίπου. Η επιτροπή της Ε.Δ.Α Νάουσας είχε δώσει γραμμή να προσέλθουν όλα τα μέλη και οι φίλοι της συναυλίες αυτές.

Παράλληλα, είχε αναθέσει σε μερικά μέλη της να παρακολουθούν άγρυπνα τις κινήσεις των χαφιέδων της Ασφάλειας και των παρακρατικών, τα ονόματα των οποίων ήταν ήδη γνωστά σ' αυτήν. Πριν από την απογευματινή συναυλία η οποία επρόκειτο να πραγματοποιηθεί την 7η μεταμεσημβρινή ώρα, συγκεντρώθηκαν αρκετά άτομα μπροστά στην «ΑΓΓΕΛΙΚΑ». Πολλοί δεν τολμούσαν να ανέβουν στην ταράτσα όπου θα πραγματοποιούνταν τελικά οι συναυλίες, γιατί χωροφύλακες, χαφιέδες της Ασφάλειας, παρακρατικοί και τραμπούκοι είχαν περικυκλώσει την πλατεία και πολλοί από αυτούς, μάλιστα, είχαν φροντίσει να ανέβουν και να πάρουν διάφορες

θέσεις στην ταράτσα.

Όταν ήρθε η ώρα, μερικοί τολμηροί άρχισαν να ανεβαίνουν βιαστικά την ελικοειδή κλίμακα που οδηγούσε σ' αυτήν, όχι χωρίς κάποιο αίσθημα φόβου. Ανέβηκα κι' εγώ και κάθισα σε μια θέση. Η συναυλία άρχισε χωρίς καθυστέρηση. Όπως διαβάσαμε, γλαφυρότατα και με απόλυτη ακρίβεια αφηγείται στη συνέντευξή του ο Μίκης Θεοδωράκης όλα όσα συνέβησαν κατά τη διάρκεια αυτής της συναυλίας με τις αλλεπάλληλες διακοπές του ηλεκτρικού ρεύματος.

Όλοι όσοι ήμασταν παρόντες στη συναυλία νιώσαμε στο κορμί μας ένα ρίγος, καταλάβαμε ότι κάτι συνέβαινε, κάτι το μη φυσιολογικό και ότι, ενδεχομένως, με την πάροδο της ώρας, κατά τη βραδινή συναυλία αυτό το κάτι να έπαιρνε μεγαλύτερες διαστάσεις. Ποτέ όμως δεν μπορούσαμε να διανοηθούμε ότι αυτές οι διακοπές ήταν το προοίμιο μιας προσχεδιασμένης δολοφονικής απόπειρας κατά των μελών του συγκροτήματος, που επρόκειτο να εκδηλωθεί κατά την επόμενη

Η Ναουσαία Ευθυμία Μήττα δίνει την ανθοδέσμη στο συνθέτη στην ΑΓΓΕΛΙΚΑ το 1961

συναυλία και ιδιαίτερα, κατά του ίδιου του Μίκη Θεοδωράκη, με την εν ψυχρώ και κατ' επανάληψη εκσφενδόνιση ευμεγεθών λίθων εναντίον τους. Μετά την επεισοδιακή διακοπή της πρώτης συναυλίας, από τους μετέχοντες στο συγκρότημα ηθοποιούς, τραγουδιστές και μουσικούς, οι περισσότεροι έδειχναν καταπονημένοι, ειδικότερα ο Μπιθικώτσης και από τα λεγόμενά τους φάνηκε ότι ήταν υπέρ της μη πραγματοποίησης της δεύτερης συναυλίας. Παρά ταύτα, ο Μίκης Θεοδωράκης επέμενε για το αντίθετο. Έτσι άρχισε τη δεύτερη συναυλία με πολλούς συντελεστές από το συγκρότημά του που δεν έλαβαν μέρος. Γι' αυτό αναγκάστηκε να τραγουδήσει ο ίδιος. Πάγωσε κυριολεκτικά το αίμα όλων μας (πήγα και στη δεύτερη συναυλία) όταν, πριν καλά - καλά αρχίσει αυτή, από διάφορες πλευρές της τάρτας που ήταν κρυμμένοι χαφιέδες της Ασφάλειας και τραμπούκοι, άρχισαν να εκσφενδονίζονται ανελέητα επάνω στη σκηνή πέτρες διαφόρων μεγεθών κατά των

συντελεστών της συναυλίας, έχοντας σαν ιδιαίτερο στόχο, κατά τη γνώμη μου, τον Μίκη Θεοδωράκη. Εκτός από αυτούς, οι Ναουσαίοι που την παρακολουθούσαν, πάνω από τους οποίους περνούσαν σφουρίζοντας και με ταχύτητα οι εκσφενδονιζόμενες πέτρες, έσκυβαν τα κεφάλαια τους ενστικτωδώς για να μη τους έρθει κάποια από αυτές.

Η Ευρυδίκη Γιαννοπούλου, σύζυγος του προέδρου της τοπικής επιτροπής της Ε.Δ.Α Κώστα Αγγέλου, που κάθονταν στα μπροστινά καθίσματα με τον άντρα της, σηκώθηκε οργισμένη από το κάθισμά της και απευθυνόμενη στους παριστάμενους χωροφύλακες τους είπε: «Αίσχος! Ντροπή σας! Γιατί κάθεστε με σταυρωμένα τα χέρια και δεν πιάνετε αυτούς τους δολοφόνους; Δεν καταλαβαίνετε ότι η ευθύνη βαρύνει κι' εσάς για ό,τι συμβαίνει;».

Αυτομάτως, μαζί της, άρχισαν να ακούονται οργισμένες διαμαρτυρίες και από το κοινό. Γι' αυτή τη στάση που τήρησε και για όσα είπε η Ευρυ-

δίκη Γιαννοπούλου - Αγγέλου στους χωροφύλακες κατά τη βραδινή συναυλία, όπως ήταν επόμενο, έγινε στόχος των χαφιέδων της Ασφάλειας και των παρακρατικών.

Μετά από αρκετές ημέρες, συγκεκριμένα την 12η Οκτωβρίου 1961, κάπου της έστησαν καρτέρι οι τελευταίοι, νυχτερινή ώρα, και την ξυλοκόπησαν άγρια. Ακολούθως, ως συνήθως, εξαφανίστηκαν. Σχετικά με αυτό το συμβάν, ο τοπικός τύπος δημοσίευσε τα κατωτέρω:

ΜΗΝΥΣΙΣ ΚΑΤ' ΑΓΝΩΣΤΩΝ

Η κ. Ευρυδίκη Αγγέλου μας κατήγγειλε ότι την παρελθούσαν Πέμπτην άγνωστοι της επιτέθησαν και την εκακοποίησαν, εδήλωσεν δε ότι επρόκειτο προχθές να υποβάλη μήνυσιν κατ' αγνώστων. (Εφημ. ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ, 15η Οκτωβρίου 1961, αριθ. φύλ. 497, σελ. 3)

Υπ' όψιν όλων των ανωτέρω, αβίαστα προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στη Νάουσα κατά τον χρόνο έλευσης του Μίκη Θεοδωράκη και του συγκροτήματός του σ' αυτήν στις αρχές Οκτωβρίου 1961, δεν ήταν πρόσφορες για την πραγματοποίηση των προγραμματισμένων συναυλιών του. Οι αντιφρονούντες, όπως αφηγείται ο Μίκης Θεοδωράκης, που πήγαν να παρακολουθήσουν την απογευματινή συναυλία του με επικεφαλής τον τοπικό άρχοντα της Ε.Ρ.Ε (πρόεδρος της τοπικής επιτροπής της Ε.Ρ.Ε., τότε, νομίζω πως ήταν ο Χαράλαμπος Χρυσόχοου), όντως, πήγαν με καλές διαθέσεις και δεν είχαν καμιά σχέση, βεβαίως, με τους χαφιέδες της Ασφάλειας και τους παρακρατικούς. Ο φίλος του (ο δεξιός Ναουσαίος) που του εκμυστηρεύτηκε ότι τη διεύθυνση της εναντίον του ίδιου και του συγκροτήματός του επίθεσης την είχε ανώτερο στέλεχος Μυστι-

κής Υπηρεσίας που είχε έλθει από την Αθήνα, δεν είχε, βεβαίως, άδικο. Από κάπου το πληροφορήθηκε. Εδώ φαίνονται καθαρά οι προσπάθειες του καθεστώτος να τσακίσει εν τη γενέσει τους κάθε είδους πολιτιστικές εκδηλώσεις προερχόμενες από προοδευτικούς αριστερούς καλλιτέχνες με κοινωνικές ευαισθησίες, που απευθύνονταν πρώτιστα στο λαό.

Επίσης, οι Μυστικές Υπηρεσίες που κινούσαν τα νήματα αυτών των επιθέσεων, δεν παραιτούνταν εύκολα από τα σχέδιά τους, στην περίπτωση κατά την οποία τα σχέδια αυτά δεν στέφονταν από πλήρη επιτυχία κατά το πρώτο στάδιο της εφαρμογής τους, όπως συνέβη με την επίθεση κατά του Μίκη Θεοδωράκη στη Νάουσα.

Ο ίδιος ο Ναουσαίος φίλος τον ενημέρωσε ότι «...θα τους έστηναν καρτέρι στο δρόμο προς την Έδεσσα, μόλις έφευγαν από τη Νάουσα, για να τους αχρηστέψουν στο ξύλο...». Ο Ρακιντζής, ο οποίος τον πήρε αμέσως στο τηλέφωνο από την Αθήνα μετά τις επεισοδιακές συναυλίες του, δεν ήταν άλλος από τον Απόστολο Ρακιντζή, Διοικητή της Γενικής Ασφάλειας και Διευθυντή της Αστυνομίας Αθηνών κατά την περίοδο 1957-1960 και Αρχηγό του Σώματος της Αστυνομίας Πόλεων κατά την περίοδο 1961-1964.

Σε σχετική ανάρτηση στην ιστοσελίδα του, ο Μίκης Θεοδωράκης αναφερόμενος στα συμβάντα στη Νάουσα κατά τη διάρκεια των συναυλιών που έδωσε το 1961, επιχειρεί να κάνει μια βαθειά τομή στην Ελληνική μουσική εκείνης της εποχής, να την αναλύσει σχολαστικά απ' όλες τις πλευρές της, να προσδιορίσει επακριβώς τις μελλοντικές τάσεις τις οποίες έπρεπε να ακολουθήσει αυτή και να τονίσει τη διττή προσωπικότητα του μουσικοσυνθέτη, η μία από τις οποίες, κατά

Η «επιστροφή» της πέτρας στο Δήμο Νάουσας το 2006 από τον συνθέτη Χρήστο Λεοντή

τη γνώμη του, πρέπει να υπηρετεί τη μουσική με συνέπεια και η άλλη, μέσα από ένα ιδεολογικό - καλλιτεχνικό πνεύμα, να τον καταστήσει συνάμα έναν ευαισθητοποιημένο κοινωνικό μαχητή.

Είναι άνοιξη του 1963. Η αίθουσα του θεάτρου «ΑΚΡΟΠΟΛ» ήταν κατάμεστη από ενθουσιώδες κοινό. Μεταξύ όλων των άλλων, στην πρώτη σειρά, κάθονταν ο Γιάννης Ρίτσος, ο Νικηφόρος Βρεττάκος και ο Μίκης Θεοδωράκης. Ήταν η πρώτη φορά που ο Μάνος Λοΐζος και ο Χρήστος Λεοντής θα παρουσίαζαν στη σκηνή τραγούδια τους σε στίχους του Μάνου Ελευθερίου, του Φώντα Λάδη και της Μάρως Λήμνου, μετέπειτα συζύγου του Λοΐζου.

Μόλις τελείωσε η συναυλία, ο Μίκης Θεοδωράκης σηκώθηκε από τη θέση του, ανέβηκε στη σκηνή και πρόσφερε στους πέντε νέους μια πέτρα: «Σαν παλιότερος που είμαι», εξήγησε, «ήθελα σε σας τους νέους συναδέλφους να χάριζα κάτι περισσότερο από λόγο. Έψαξα, μα δεν βρήκα τίποτα καλύτερο από αυτή την

πέτρα, που πέρασε ξυστά από το κεφάλι μου την ώρα που διηύθυνα τον «Επιτάφιο» στη Νάουσα, τον Οκτώβρη του 1961. Νομίζω πως καλύτερη τιμή δεν μου έγινε ως τώρα, ακόμα κι' αν, όχι από λάθος δικό μου, δεν έφαγα αυτόν τον σκληρό καρπό της Μακεδονικής γης στο κεφάλι». Μέσα στη συγκίνηση της βραδιάς η πέτρα χάθηκε μετά στα παρασκήνια.

Αλλά ο 26χρονος, τότε, Λοΐζος ...μάλλον δεν ξέχασε το δώρο του ανθρώπου που είχε για είδωλό του» (<http://www.kathimerini.gr/70158/article/prswpa/prskhinio/loizos->). Τελικά, αυτή η πέτρα, δηλαδή, ο παρ' ολίγον επίδοξος δολοφόνος του Μίκη Θεοδωράκη, επέστρεψε στη ...γενέτειρά της Νάουσα, δωρεά του Χρήστου Λεοντή προς τον Δήμο Νάουσας, κατά τη διάρκεια συναυλίας το 2006 στο Δημοτικό Θέατρο Νάουσας, κατά την οποία τραγούδησε τραγούδια του Μ. Θεοδωράκη ο Ναουσαίος τραγουδιστής Κων/νος Πατσιάς και παρίσταντο, εκτός του Χρήστου Λεοντή, και οι Ηλίας Ανδριόπουλος, Νότης Μαυρουδής και Γιώργος Λογοθέτης. ■

ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ...

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΜΟΥ ΕΧΕΙ ΔΙΗΓΗΘΕΙ Ο ΦΙΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΤΗΣ

γράφει ο Λάζαρος Τέμμας

Στα 1906 ένα χειμωνιάτικο βράδυ ήρθε στη Νάουσα κρυφά ο Καπετάν Γαρέφης, ο οποίος φιλοξενήθηκε στο σπίτι του Μπακαλιού (παππού του Γιώργου Σακελλαρίου από την μεριά της μητέρας του). Μούσκεμα από τη βροχή ο Γαρέφης και αφού του έδωσαν στεγνά ρούχα για ν' αλλάξει, ώστε να στεγνώσουν τα δικά του, κάθισε δίπλα στο τζάκι. Ρωτάει, λοιπόν, τη μικρή τότε Ελενίτσα, που ήταν τότε επτά χρονών (γεννήθηκε το έτος 1899), αν ξέρει κανένα τραγούδι να τους πει.

Η μικρή απάντησε χαρούμενη καταφατικά και πηγαίνει στην αγκαλιά του Καπετάνιου ο οποίος τη ρώτησε «Σε ποια γλώσσα θα μας το πεις;» και εκείνη απορημένη απάντησε «Μα ελληνικά φυσικά! Εγώ μόνο ελληνικά ξέρω!». Ο Γαρέφης τότε γέλασε και είπε «Πολύ καλά! Τι θα μας τραγουδήσεις;» και η Ελένη άρχισε τον Εθνικό Ύμνο «Σε γνωρίζω από την κόψη του σπαθιού την τρομερή...».

«Ποιο άλλο τραγούδι ξέρεις, Ελενίτσα, να μας πεις;» τη ρώτησε μετά.

Αυτή συνέχισε «Είμαι Έλλην το καυχώμαι, ξέρω την καταγωγή μου, η ελληνική ψυχή ελευθέρα πάντα ζει...».

Συγκινημένος τότε ο Γαρέφης, τη φίλησε στο μέτωπο και είπε στους παρακαθήμενους «Να, γιατί αξίζει να θυσιάσεις γι' αυτά τα παιδιά και την πατρίδα».

Σημείωση: Η θεία Ελένη Μπακαλιού-Σακελλαρίου ήταν η μητέρα του Γιώργου Σακελλαρίου, η οποία πέθανε τον Νοέμβριο του 1990.

Στα 1938 ο Γιώργος Σακελλαρίου, ένδεκα χρόνων τότε (γεννήθηκε το έτος 1927), πήγαινε στο σχολείο και είχε δάσκαλο τον Γιώργο Σιάτρη (αδελφό του, επίσης, δάσκαλο Νικηφόρου Σιάτρη). Φανατικός πατριώτης ο δάσκαλος, λέει στους μαθητές του «Όποιος μαθητής θέλει, κάθε Σάββατο το απόγευμα, θα έχουμε προαιρετικό μάθημα τοπικής ιστορίας. Όποιος το παρακολουθεί, θα πάρει και καλό βαθμό στο μάθημα της ιστορίας». Τότε το σχολείο λειτουργούσε τις καθημερινές πρωί - απόγευμα και το Σάββατο μόνο πρωί. Τις Κυριακές είχε εκκλησιασμό.

«Θα σας δυσκολέψει στην αρχή, αλλά στο τέλος θα σας αρέσει». Κάθε απόγευμα Σαββάτου, λοιπόν, ο καλός δάσκαλος δίδασκε την τοπική ιστορία στους μαθητές του. Διάβαζε από το βιβλίο του Στουγιαννάκη ή τους μιλούσε για τον Καρατάσο, τον Γάτσο και τον Ζαφειράκη με πολύ συγκίνηση,

τονίζοντας πάντα, όπως γράφει και ο Στουγιαννάκης στην εισαγωγή του, ότι «οι νέοι ολίγον διαβάζουν και ολίγον διαβάζοντες, ολίγον διανοούνται, ολίγον δρουν και κινούνται πνευματικώς...»

Οι Ναουσαίοι, όμως, έχουν μια ιδιαίτερη σχέση με την πόλη τους και τα βουνά τους. Μια σχέση ξεχωριστής αγάπης και το δείχνουν σε κάθε περίπτωση που παρουσιάζεται ανάγκη. Θυμάμαι τη φωτιά στα Πριόνια το 1993 και στο Παλιομπάτσι το 2007, που χτυπούσαν οι καμπάνες και διακόσιοι Ναουσαίοι, με τα τρακτέρ και τα βυτία τους, ήρθαν στη Ντούρλια για να βοηθήσουν ή στα Πριόνια, όταν άλλοι γείτονες κάθονταν στις καφετέριες γειτονικού χωριού και ρωτούσαν, αν έσβησε η φωτιά στο δικό τους δάσος το 1993...

Για μας η Νάουσα είναι, όπως η μάνα μας! ■

ΟΙ ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΕΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΗΣ
ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ - ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΟΥ

Ήταν χήρα χωρίς παιδιά. Γυναίκα έρμη, στην ηλικία που άλλες χόρευαν στην αγκαλιά τους εγγόνια. Την είχε φέρει, πριν πολλά χρόνια, το κύμα των προσφύγων του 1922 στη μικρή αυτή ορεινή πόλη μετά από πολλές περιπέτειες, φρέσκια νυφούλα τότε χωρίς δυστυχώς τον άντρα της. Από κακή μοίρα τον είχε αποχωριστεί βίαια μέσα σε κείνη την τρομερή λαίλαπα του ξεριζωμού απ' την πατρική τους γη, του χαμού, της καταστροφής και της προσφυγιάς.

Χωρίς να χάνει τις ελπίδες της, με μια πίστη που έκανε αυτούς που την γνώριζαν να συγκινούνται, άκουγε κάθε απόγευμα 3 με 5 η ώρα, κρατώντας μολύβι και χαρτί, τις ανακοινώσεις του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού από ένα παλιό ραδιόφωνο. Σ' αυτό το δίκωρο άκουγε με υπομονή ποιος αναζητούσε ποιόν, παιδί, γονιό, αδέρφι ή σύντροφο, μέχρι ν' ακούσει τη δική της ταπεινή ανακοίνωση, ελπίζοντας να αφουγκραστεί την απάντηση του άντρα της.

Παρήλαυναν ασταμάτητα, ονόματα ανθρώπων, τόπων, γεγονότα που θα θύμιζαν, σ' όποιον τ' άκουγε, κάτι τις για να πιαστεί η άκρη του κουβαριού, να ξετυλιχτεί και να φτάσει σ' αυτόν που με τόση προσμονή και λαχτάρα έλπιζε να βρει το ή τα χαμένα τρισσαγαπημένα του πρόσωπα. Για είκοσι ένα ολόκληρα χρόνια έψαχνε απελπισμένα ανάμεσα στα βραχέα και στα μακρά κύματα κάποια ένδειξη για το χαμένο της άντρα. Κι ώ του θαύματος μετά τόσο καιρό τον

ανακάλυψε στο τέλος σώο, άρρωστο όμως και ταλαιπωρημένο μετά από πολύχρονη αιχμαλωσία και περιπετειώδη διαφυγή του από τη μακρινή Ανατολία.

Εκεί που είπαν να ξαναστήσουν το σπιτικό τους και να κολλήσουν τα σπασμένα τους όνειρα, να τον φροντίσει εκείνη γι' αυτές τις βαθιές πληγές της ψυχής του που ο γιατρός δεν μπορούσε να υγιάνει, ήρθε ο πόλεμος, ύστερα η Γερμανική κατοχή κι η πείνα και τον ξανάχασε, οριστικά πια. Από πνευμονία είπε ο γιατρός. Αυτή όμως δεν τον πίστεψε. Ήξερε πως ο άντρας της δεν έφυγε έτσι απλά από βακίλους και πυρετούς αλλά από πολύ βαθύτερα αίτια. Έφυγε γιατί απλούστατα είχε κουραστεί να ζει και να παλεύει, αυτός ο παλιός άρχοντας, με τον πόλεμο, την πείνα, τη φτώχεια και την ανέχεια...

Η κυρία Κατίνα, έτσι τη λέγανε, χωρίς ασφάλεια και βοήθεια από πουθενά, ξέχασε πως στα μέρη της ήταν κάποτε από μεγάλη και πλούσια γενιά, με υπηρέτες, δασκάλους κι όλα τα καλά του Θεού και μπήκε στη βιοπάλη, δουλεύοντας όπου εύρισκε. Εργάστηκε για χρόνια σε ένα μανάβικο, έγινε εργάτρια στο υφαντουργείο, σφουγγάρισε σκάλες, έκανε για ένα φεγγάρι τη μαγείρισσα στο εστιατόριο «Η ωραία Φλαμουριά» και κατέληξε εν έτη 1959 στον «ΜΕΓΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ», ξενοδοχείο πέμπτης κατηγορίας, σαν καμαριέρα, πλύστρα και σιδερώστρα.

Μερικές φορές, βοηθούσε τον ιδιοκτήτη, κάνοντας

και κάποια βάρδια στο γραφείο υποδεχόμενη τους πελάτες, μια κι ήξερε γραφή και μιλούσε λίγα Γαλλικά -όσα δεν είχε ξεχάσει από τη Γαλλίδα κυβερνάντα της.

Έμενε σ' ένα δωματάκι 2,5X3 μ. Ένα χώρο που προοριζόταν για λινοθήκη και αποθήκη κουβερτών, κάτω απ' τη σκάλα, μ' ένα μικρό παραθυράκι ψηλά για εξαερισμό. Ένοιωθε μεγάλη ευγνωμοσύνη που ο ιδιοκτήτης την άφησε να το χρησιμοποιεί αφού βόλεψε σε άλλο χώρο τα σεντόνια και τις κουβέρτες του κι έτσι δεν είχε να πληρώνει νοίκι. Σ' αυτό το δωματάκι ίσα- ίσα που χωρούσε ένα μικρό ντιβάνι κι ένα τραπέζι, όπου ακουμπούσε ένα καμινέτο οينوπνεύματος και στη σειρά ένα ποτήρι, ένα φλιτζάνι, ένα κουταλάκι, δυο μεταλλικά κουτιά με ζάχαρη και καφέ και μια γυάλινη κανάτα, όπου έβαζε νερό για τη νύχτα.

Κάτω απ' το ντιβάνι μέσα σε μια φθαρμένη βαλίτσα είχε όλο το βιός της. Δυο ρουχαλάκια όλα κι όλα κι ένα φάκελο με πέντε φωτογραφίες, κιτρινωμένες απ' την πολυκαιρία. Η μία φωτογραφία ήταν το πορτρέτο του άντρα της σε νεαρή ηλικία. Ήταν αυτή που είχε δώσει στον τοπικό Ερυθρό Σταυρό όταν τον έψαχνε και την πήρε πίσω αφού τον βρήκε. Η άλλη ήταν των γονιών της.

Πώς είχε βρεθεί στην κατοχή της μέσα από τον χαλασμό που είχε περάσει, ούτε που το θυμότανε πια... Στις άλλες δύο ήταν κι αυτή μέσα. Η μια ήταν με το προσωπικό του ξενοδοχείου. Την είχε βγάλει ένας Αμερικάνος μετανάστης που είχε μείνει στο ξενοδοχείο για αρκετό διάστημα. Είχε έρθει να επισκεφθεί μετά από πολλά χρόνια απουσίας την πατρίδα του. Έψαχνε, λέει, να βρει στενούς του συγγενείς για τους οποίους δεν είχε νέα για πολύ-πολύ καιρό. Δυστυχώς όμως μετά τόσα χρόνια απουσίας του και τον πόλεμο, την Κατοχή και τον εμφύλιο που ακολούθησαν, όσο κι αν ρώτησε δεν κατάφερε να μάθει τίποτε για την τύχη τους... Αυτών δηλαδή που δεν είχαν πεθάνει. Έμενε να ψάξει αν κάποιοι απ' αυτούς μετανάστευσαν ή χάθηκαν... Ψύλλος στ' άχυρα δηλαδή...

Τη φωτογραφία την έστειλε στη διεύθυνση του ξενοδοχείου, όταν επέστρεψε πίσω στην Αστόρια, σαν ευχαριστήριο δώρο μαζί με ένα συγκινητικό γράμμα. Τους ένοιωθε, έγραφε, σαν φίλους καρδιακούς, σαν συγγενείς του πες. Η κυρά Κατίνα την μάζεψε κάποια

μέρα με τρυφερότητα αφού για κάμποσο καιρό είχε μείνει καρφίτσωμένη στον τοίχο του στενόχωρου γραφείου μαζί με άλλα έγγραφα να την φτύνουν οι μύγες και την έβαλε στη βαλίτσα της... Στην άλλη φωτογραφία η ίδια με τον άντρα της φιγουράριζε στο πάρκο της πόλης, κρατημένοι ντροπαλά απ' το χέρι. Ήταν λίγο πριν τον χάσει οριστικά Αυτήν ειδικά τη φωτογραφία όταν την κοιτούσε - σπάνια είν' αλήθεια- έριχνε μαύρα δάκρυα...

Η πέμπτη φωτογραφία, παρίστανε μια γυναίκα, μπροστά στο Λευκό Πύργο της Θεσσαλονίκης. Η γυναίκα αυτή είχε πλούσια σγουρά καστανά μαλλιά, τραβηγμένα δεξιά κι αριστερά πίσω απ' τ' αυτιά της- για να φαίνονται προφανώς τα κρεμαστά της σκουλαρίκια-σε μια πόζα γεμάτη σέκρτσο. Η φωτογραφία ήταν βγαλμένη λίγο φλου κι έτσι δεν μπορούσε να προσδιορίσει κανείς με ακρίβεια την ηλικία της γυναίκας. Αυτή ήταν η «μικρή» αδερφή της κυρά Κατίνας, η Φωφώ.

Δεν την λέγανε πάντοτε έτσι. Μικρή - μικρή την φώναζαν Φανούλα, έπειτα Φωτεινή κι ύστερα όταν άφησε τη μεγάλη της αδερφή να δουλεύει σε διάφορες δουλειές για να επιζήσουν - αυτή δεν είχε μάθει να χρησιμοποιεί τ' άσπρα της περιποιημένα χέρια - κι έφυγε στην Θεσσαλονίκη ακολουθώντας τον αρραβωνιαστικό της- έναν παλαιοελλαδίτη φαντάρο-έγινε Φωφώ.

Από τότε έγραφε από καιρό σε καιρό κανένα γράμμα, κυρίως όταν χρειαζόταν χρήματα. Απ' όσο ήταν γνωστό ήταν ακόμη αρραβωνιασμένη με τον φαντάρο της που ήταν άγνωστο τι επάγγελμα έκανε πλέον. Απέφευγε να γράφει λεπτομέρειες για τη ζωή της, μένοντας σε καθημερινές χωρίς ουσία φράσεις, κουβέντες ρηχές που δεν έλεγαν τίποτα... Μέσα σ' ένα από αυτά τα γράμματα είχε στείλει τη φωτογραφία της μπροστά στο Λευκό Πύργο...

Η κυρά Κατίνα, η έρημη αυτή γυναίκα, δεν παραπονιόταν ποτέ για τίποτε.. Μάζευε το μισθουλάκο της, ζώντας σ' αυτό το δωματάκι- αποθήκη. Δούλευε απ' το πρωί μέχρι το βράδυ με προθυμία και καρτερικότητα. Είχε συμβιβαστεί από χρόνια με τα γυρίσματα της ζωής χωρίς παράπονο, χωρίς να ρωτάει γιατί. Ήλ-

...ήλπιζε σε λίγα χρόνια να έπαιρνε κάποια μικρή σύνταξη και να πήγαινε να βρει την αδερφή της στη Θεσσαλονίκη...

πιζε σε λίγα χρόνια να έπαιρνε κάποια μικρή σύνταξη και να πήγαινε να βρει την αδερφή της στη Θεσσαλονίκη. Δεν είχε εξάλλου άλλον άνθρωπο δικό της.

Είχε να δει τη «μικρή» μετά που τέλειωσε ο εμφύλιος. Τότε που εκείνη ακολουθώντας τον αρραβωνιαστικό της έφυγε από την μικρή ορεινή πόλη για να βρει την τύχη της. Παρ' όλο που δεν ήξερε πολλά- πολλά για τη ζωή της ξενιτεμένης, όταν της έγραφε πάντοτε πρόσθετε στο τέλος της επιστολής συμβουλές, σαν μεγαλύτερη αδερφή που ήταν. Σε κάποιο από τα γράμματα, αφού το βασάνισε για αρκετό καιρό στο μυαλό της, της έγραψε για τα σχέδια της ν' αγοράζαν μαζί ένα σπιτάκι.

Η Φωφώ ενθουσιάστηκε με την ιδέα, άρχισε τα ψαξίματα και τέλος της έγραψε πως βρήκε το διαμερισμάκι των ονείρων τους σε μια από τις πολυκατοικίες που άρχισαν να χτίζονται στις παρυφές της συμπρωτεύουσας και που θα το εξοφλούσαν, λέει, με δόσεις. Από τότε η Κατίνα της έστελνε ακέραιο σχεδόν το μισθό της κάθε μήνα μαζί με επιστολή, ζητώντας όλο και καλύτερες περιγραφές του σπιτιού τους, όλο και περισσότερες λεπτομέρειες...

Η Φωφώ δεν ήταν καθόλου συγκεκριμένη στις αραιές απαντήσεις της. Μιλούσε αόριστα για το «σπιτάκι» τους, αλλ' η μεγάλη της αδερφή δεν την παρεξηγούσε γιατί από πάντα της δεν ήταν καλή στις περιγραφές. Θυμόταν η Κατίνα στα μικράτα τους -είχανε δώδεκα χρόνια διαφορά με την αδερφή της- το δάσκαλο τους, που πάντοτε μάλωνε τη Φωφώ, γιατί ήταν τεμπέλα στα μαθήματα όπως εξάλλου και σ' όλα τ' άλλα...

Μόνο στον καθρέφτη δεν κουραζόταν να στέκεται με τις ώρες, ν' αλλάζει χτενίσματα, εκφράσεις, πόζες... Έλεγε πως θα γινόταν θεατρίνα σαν μεγάλωνε προς μεγάλη απελπισία των δικών τους. Η Κατίνα πάντοτε τη δικαιολογούσε, την κάλυπτε και την προστάτευε, ιδίως όταν έχασαν τη μάνα τους κι η Φανούλα ήταν ακόμα πολύ μικρή.

Έτσι είχαν τα πράγματα, μέχρι που μια μέρα, χτύπησε την πόρτα του ξενοδοχείου «ο Μέγας Αλέξανδρος» μια κυρία, απροσδιορίστου ηλικίας, με πλούσια σγου-

ρά βαμμένα ξανθά μαλλιά. Τα είχε τραβηγμένα προς τα πάνω, για να φαίνονται τα κρεμαστά σκουλαρίκια της. Πάνω σε ψηλοτάκουνες γόβες και ντυμένη με ρούχα που προκαλούσαν την προσοχή είχε χείλια βαμμένα κόκκινα και χέρια ξερακιανά που κατέληγαν σε μακριά κατακόκκινα νύχια. Είχε μαζί της μια βαλίτσα αρκετά μεγάλη και βαριά που την κουβάλησε στον ώμο του απ' το σταθμό των υπεραστικών λεωφορείων ο Θοδώσης ο χαμάλης.

Στο δρόμο η γυναίκα είχε προσελκύσει τα περίεργα βλέμματα των περαστικών, δεκαετία του 1960 γαρ, σε μια πόλη που οι γυναίκες ντύνονταν εκτός από εντόπια φορεσιά για τις γηραιότερες, με σεμνή αμφίεση που δεν προκαλούσε κανέναν. «Θεατρίνα θα είναι», σιγοψιθύριζαν μεταξύ τους και την ακολουθούσαν περίεργοι, να δούνε που θα πήγαινε... Έτυχε ν' ανοίξει την πόρτα η Κατίνα. Στη θέα της γυναίκας μπροστά της έμεινε ασάλευτη, σαν όπως έμεινε η γυναίκα

του Λωτ όταν γύρισε να κοιτάξει τα Σόδομα και τα Γόμορα παρ' όλη την αυστηρή προειδοποίηση του Άγγελου.

Αλλά κι η επισκέπτρια έμεινε ασάλευτη για λίγο παρατηρώντας με απορία τη σκυφτή μαυροντυμένη και ασπρομαλλούσα γυναίκα. Μόλις πέρασε το πρώτο σοκ, η Φωφώ, γιατί αυτή ήταν η επισκέπτρια, διστακτικά προχώρησε προς την ασάλευτη ακόμα γριά καμαριέρα που σιγά- σιγά, άρχισε να πιστεύει στα μάτια της πως είχε μπροστά της με σάρκα και οστά την αδερφή που είχε να δει χρόνια και ζαμάνια.

ης φάνηκε γερασμένη κι αλλιώςτικη, η ίδια στο σουλούπι αλλά όχι όπως τη θυμόταν και τη φανταζόταν. Ξανθιά από καστανή, με πρόσωπο καρικατούρα του παλιού της εαυτού, όπου δέσποζαν το κόκκινο κραγιόν κι οι μακριές ψεύτικες βλεφαρίδες. Πρόσεξε τα ρουμπινιά νύχια της που λες και τα είχε βουτήξει στο αίμα... Τέτοια δεν είχε ξαναδεί στη ζωή της ως τώρα η Κατίνα σε καθωσπρέπει γυναίκες, παρά σε κάτι τροτέζες που ξέπεφταν στην επαρχία τους πότε, πότε... Την έπιασε κάτι σαν αποστροφή και ντροπή μαζί.

Πώς κατάντησε έτσι η αδερφή της; Έκανε λίγο προς τα πίσω και ανοιγόκλεισε τα μάτια λες κι ήθελε να εξαφανίσει από μπροστά της την εικόνα αυτή της

παρδαλής γυναίκας. Στο τέλος όμως κάτι ζεστό ξεπήδησε απ' τη θέση της καρδιάς, υπερίσχυσε η αγάπη απ' την κακή πρώτη εντύπωση που της προκάλεσε η θέα της αδερφής της - εικόνα που της θύμισε σιτεμένη μαντάμ του Βαρδάρη- κι άνοιξε διάπλατα την αγκαλιά της. Σφιχταγκαλιασμένες έκλαψαν κι οι δυο. Η μία με λυγμούς, η άλλη σιγανά, σκουπίζοντας με προσοχή τα μάτια της με ένα δαντελένιο μαντηλάκι που μύριζε φτηνή κολόνια, μήπως και πάρει τον κατήφορο το ρίμελ απ' τις βλεφαρίδες της...

Η Κατίνα συνειδητοποίησε ξαφνικά πως απ' την ανοιχτή πόρτα κάμποσα πιτσιρικάκια, περίεργοι περαστικοί κι απορημένοι μαγαζάτορες που την ήξεραν, είχαν στυλώσει το βλέμμα τους πάνω στη νεοφερμένη και στη σκηνή που εκτυλίσσονταν μπροστά τους. Βιάστηκε λοιπόν να την περάσει μέσα τραβώντας την απ' το χέρι. Χούφτωσε τη βαλίτσα κι έκλεισε την πόρτα ξοπίσω τους. Ύστερα την οδήγησε στο ταπεινό της δωμάτιο.

Η Φωφώ σαν είδε πως με το ζόρι χώρεσαν να μπουνε μέσα για να κλείσει η πόρτα, ρώτησε την Κατίνα, αν έμενε πραγματικά σ' αυτό το «κοτέτσι» ή την πήγε εκεί γιατί δεν υπήρχε ελεύθερο δωμάτιο στο ξενοδοχείο. Εκείνη δεν της απάντησε, μόνο της έγνεψε ναι και την κοίταξε σκεφτικά. Ύστερα τη ρώτησε με τη σειρά της πώς ήταν αυτή η ξαφνική επίσκεψη; Έτσι χωρίς προειδοποίηση. Ξόφλησε το σπιτάκι τους κι ήρθε να της κάνει έκπληξη;

Ή μήπως την επιθύμησε κι ήρθε να περάσουν λίγες μέρες μαζί; Και γιατί τέλος πάντων ήταν βαμμένη έτσι σαν θεατρίνα; Κι ο αρραβωνιαστικός της; Εκείνη δεν απάντησε καθόλου. Ύστερα, σαν πως ανοίγει σιγά-σιγά η βρύση όλο και πιο πολύ και χύνεται πλέον κρουνηδόν το νερό, άρχισε να κλαίει σιωπηλά στην αρχή με κάτι χοντρά δάκρυα που έγιναν σε λίγο λυγμοί που έβγαιναν κατ' ευθείαν από την καρδιά της. Ανακατωμένα τα δάκρυα με το ρίμελ αυλάκωναν σαν μαύρα ποταμάκια τα μάγουλα της και μούσκευαν σιγά, σιγά το φόρεμα της. Η Κατίνα αναστατώθηκε.

- Τι έχεις Φωτεινούλα μου; Τι σου συμβαίνει; Είσαι άρρωστη; Τι έχεις; Γιατί κλαις έτσι; Τη ρωτούσε τρυφερά και δειλά της χάιδευε τα μαλλιά.

Αλλ' εκείνη έκλαιγε, έκλαιγε και δεν μιλούσε, λες κι άδειαζε με τα χοντρά της δάκρυα-μαύρα στην κυριολεξία- τη λύπη της στην αγκαλιά της μαυροφορμένης αδερφής της. Εκείνη την τράβηξε στο στήθος της επάνω, όπως όταν ήταν μικρή και της χάιδεψε την πλάτη τρυφερά...

Πέρασε λίγη ώρα σιωπής κι όταν έφυγε το σύννεφο της «βροχής» κι έμειναν μόνο οι κοφτοί αναστεναγμοί της ανακούφισης, η Κατίνα σκούπισε με τρυφεράδα τα ρυάκια από τα μάγουλα της αδερφής της, την ξέντυσε και την ξάπλωσε στο ντιβανάκι της.

- Κοιμήσου τώρα, της είπε, ξεκουράσου. Θα τα πούμε αργότερα με την ησυχία μας. Εγώ έχω δουλειά τώρα.

Ύστερα έσπρωξε τη βαλίτσα της νεοφερμένης από κάτω, δίπλα στην ταλαιπωρημένη δική της. Περίμενε ώσπου να την πάρει ο ύπνος κι έφυγε να τελειώσει τη δουλειά της. Όταν ξαναγύρισε το βράδυ, η αδερφή της κοιμόταν βαθιά. Ξάπλωσε κι αυτή δίπλα της, στο πλάι, πλάτη-πλάτη, τα πόδια στο κεφάλι και τούμπαλιν γιατί το ντιβανάκι ήταν μονό και μόνο έτσι τις χωρούσε.

Πέρασαν το βράδυ όπως όταν ήταν μικρές- ή περίπου έτσι- όταν ερχόταν η Φωτεινούλα στο κρεβάτι της μεγάλης της αδερφής και το μοιραζόταν όλο το βράδυ, ιδίως όταν έριχνε αστραπόβροντα ή όταν έβλεπε άσχημα όνειρα...

Το άλλο πρωί η Κατίνα έψηνε το καφεδάκι της, αφού είχε φέρει για πρωινό στην αδερφή της γάλα με κακάο και φρέσκο ψωμί με βούτυρο και μέλι, όταν ξύπνησε η Φωφώ απ' τη μυρουδιά του καφέ. Τεντώθηκε νωχελικά στο στενό ντιβάνι, χαλαρωμένη απ' το λυτρωτικό κλάμα της προηγούμενης βραδιάς και το βαθύ ύπνο που ακολούθησε.

Ξάπλωμένη ακόμα, με μάτια μουτζουρωμένα απ' το ρίμελ και τα χτεσινά δάκρυα, άναψε τσιγάρο. Κάνοντας κυκλάκια με τον καπνό του τσιγάρου της, που ξέφευγαν έξω από την ανοιχτή πόρτα, άρχισε να εξιστορεί τη ζωή της. Από τότε που άφησε την αδερφή της ακολουθώντας τον «αρραβωνιαστικό» της...

Είπε για τα χρόνια της νιότης της που ξόδεψε μαζί του, νομίζοντας πως βρήκε τον πρίγκιπα της στο

...όλα είχαν χαθεί, τόσων χρόνων κόποι και στερήσεις, τόσα όνειρα. Κούνησε το κεφάλι της απότομα για να διώξει τις μαύρες σκέψεις...

πρόσωπο του... Αυτός την εκμεταλλεύτηκε, τη «χάλασε», αθέτησε τις υποσχέσεις του και την κατρακύλησε μαζί του στο βούρκο της ζωής, αν λεγόταν ζωή αυτή. Με ανάγκασε να πίνω ποτά με τους πελάτες, κονσομασιόν το λένε Κατίνα μου, στα μπαρ του Βαρδάρη... Με φοβέριζε, με έδερνε κι απ' την άλλη ορικιζόταν πως με λάτρευε.

Στην αρχή ντρεπόμουνα αλλ' εκείνος μου έλεγε πως δεν ήξερα τίποτε από πραγματική ζωή. Πως ήμουν χαζή, πως δεν ήξερα να ζήσω. Εξαρτιόμουν απ' αυτόν όλο και περισσότερο, τον αγαπούσα, τον μισούσα και τον φοβόμουν μαζί. Μου είχε γίνει απαραίτητος, δεν μπορούσα να φανταστώ τη ζωή μου χωρίς εκείνον. Στην αρχή μου έταξε γάμο αλλ' αυτό όλο και το πήγαινε πιο πίσω μέχρι που ούτε το συζητούσε πια. Σιγά, σιγά τα χρόνια πέρασαν κι εγώ άρχισα να γερνώ κι η ομορφιά μου, όσο κι αν φτιασιδωνόμουνα χανόταν. Δεν ήταν πολλοί πια εκείνοι που πλήρωναν για ένα ποτό μαζί μου στο μπαρ.

Αυτός άρχισε να δυσανασχετεί και να τα βάζει μαζί μου. Λες κι έφταιγα εγώ που γερνούσα. Με έδερνε πιο συχνά. Τότε ήταν που ήρθε το γράμμα σου για το σπιτάκι που ονειρευόσουνα ν' αγοράσουμε. Μέσα στην απελπισία μου το είδα σαν σανίδα σωτηρίας. Γαντζώθηκα απ' αυτό. Έλπιζα να τον βάλω κι αυτόν μέσα στο όνειρο μας. Έλπιζα έστω σε κάποια ήρεμα γεράματα μαζί του... Αλλ' αυτός άρχισε να μου παίρνει τα χρήματα που έστελνες για το σπιτάκι μας. Στην αρχή λέγοντας πως θα το κανόνιζε εκείνος κι αργότερα χωρίς να λέει τίποτα. Η Φωφώ σταμάτησε για λίγο, έσβησε το τσιγάρο της και κοίταξε φευγαλέα την αδερφή της. Έμοιαζε σαν δαρμένο σκυλί. Δίστασε για λίγο κι ύστερα με σπασμένη φωνή συνέχισε.

- Τα χρήματα αυτά ήταν απλώς μια αναβολή για το τέλος που δεν ήθελα να δω. Φυσικά και δεν τον κράτησαν κοντά μου. Είχε βρει άλλη, νεότερη, για ...τις δουλειές του. Έτσι μια μέρα μου είπε πως ήταν καιρός να τα μαζέψω και να του δίνω απ' το σπίτι που μέναμε μαζί. Βιαζόταν κιόλας να φέρει τη λεγάμενη εκεί. Έφτασε μάλιστα να με κυνηγήσει με μαχαίρι, γιατί δεν ήθελα να φύγω, πού να πάω δηλαδή... Δεν ήθελε ν' ακούσει τα παρακάλια μου... Δεν είχα, λέει,

τίποτε να περιμένω απ' αυτόν. Μου το ξεκαθάρισε.

Κι εγώ ξαφνικά βρέθηκα μόνη σ' ένα δωμάτιο φτηνού ξενοδοχείου, αποδιωγμένη, να μετρώ τα λίγα χρήματα που μου είχαν απομείνει. Δεν είχα πλέον πού ν' απαγκιάσω. Τρελές σκέψεις στροβιλιζόνταν στο μυαλό μου. Στην αρχή σκέφτηκα να του ρίξω βιτριόλι. Να τον στραβώσω τον άτιμο, να τον κάψω, όπως με είχε κάψει κι αυτός τόσα χρόνια. Ύστερα θα πήγαινα να πέσω στη θάλασσα και να πνιγώ...

Εκεί ανάμεσα στις μαύρες σκέψεις μου σε σκέφτηκα. Θα ερχόμουνα να σε βρω πρώτα. Να σου πω για το σπίτι που δεν είχα ποτέ αγοράσει. Κι ας μην είχα μάτια να σε αντικρίσω που έγινα αιτία να φαγωθούν όλες οι οικονομίες σου. Που σου κατέστρεψα το όνειρο για κάποια ήσυχα γεράματα στο δικό σου σπιτάκι. Τι άλλο να έκανα; Έτσι πήρα τη βαλίτσα μου και ήρθα... Η Φωφώ σταμάτησε κι άναψε καινούργιο τσιγάρο. Δεν τολμούσε να δει κατάματα την αδερφή της. Περίμενε

την ετυμηγορία για την τύχη της και την τιμωρία για τα μεγάλα σφάλματα των επιλογών της.

Η Κατίνα πιο χλωμή κι από πεθαμένη, πιο γερασμένη από ποτέ, έβλεπε το ναυάγιο της αδερφής της και τις δικές της ελπίδες που την έτρεφαν τόσα χρόνια να χάνονται σαν τα δαχτυλίδια του καπνού...

το τσιγάρο της αδερφής της που διαλύονταν σιγά, σιγά στον αέρα καθώς ξέφευγαν από τη μισάνοιχτη πόρτα. Συνειδητοποιώντας τι μόλις είχε ακούσει σιγοψιθύρισε.

- Θεέ μου, είναι δυνατόν να συμβαίνουν όλα αυτά;

Για μια στιγμή ένοιωσε να κόβονται τα πόδια και τα χέρια της. Ένοιωσε να βουλιάζει, να χάνεται. Κάτι σαν λιγοθυμιά. Όλα λοιπόν είχαν χαθεί, τόσων χρόνων κόποι και στερήσεις, τόσα όνειρα... Κούνησε το κεφάλι της απότομα για να διώξει τις μαύρες σκέψεις. Γρήγορα συνήρθε. Έ και! Δεν ήταν δα και το τέλος του κόσμου! Αυτή να ήταν καλά και θα τα κατάφερνε!

Δεν είπε κουβέντα, μόνο σηκώθηκε όρθια και ξεκίνησε την καθημερινή της εργασία, όπως κάθε πρωί. Τώρα πλέον είχε κι υποχρεώσεις. Είχε να φροντίσει και τη μικρή της αδερφή... Οπως τότε στα μικράτα τους... **N**